

MARKO VITAS

VETROVI STEPE

Namesto zahvale:

*Njej, ki z nektarjem Mlečne ceste me je dojila,
Njej, tako blizu kot kri iz ven do srca
in tako daleč kot strela z neba.
Ob samotnem drevesu na polju stojim,
na krošnji pesem poje mi vran,
da sprejme moj dar in milost rotim,
zato ne plašim smrtnih se ran.
(kraljevič Atila svoji doilji)*

Zahvala tudi: Pavel Diakon me je s svojim delom Zgodovina Langobardov navdihnil k pisanju tega romana, zato se mu zahvaljujem z vsem spoštovanjem.

I

*Umetnost je ljubezen duha.
(epitaf rimskega poeta, IV. stoletje po Kr.)*

Nad stepo je legla noč. Glavni hunski ring, ki je z rahle vzpetine obvladoval okolico, so razsvetljevale maloštevilne bakle. Nomadi so se zibali v spokoju poznopoletnega večera. Budna je bila samo četa stražarjev in nekaj umetnikov, ki so posedali ob vrču rujnega. Nemirni duh velikega kralja Atila, gospodarja svobodnih prostranstev, se je plazil po ringu in prežemal vsak, še tako droben kotiček naselbine. Pred njim je bil nov, s temnimi mislimi prežet večer, ki mu ni dovolil sna. Sna njegovih očakov. Njegovi osebni prostori v notranjem ringu so bili udobni, vendar preprosti. Tradicionalne volnene preproge in kožuhi uplenjenih živali so domačno zapolnjevali prostore. Stene so krasili štiti s stiliziranimi podobami in meči v umetelno graviranih nožnicah s skrbno, često z zlatom in dragimi kamni okrašenimi ročaji. Pripadali so uničenim nasprotnikom, o katerih je menil, da so bili posebno podli in poniglavi, njim pogreba z orožjem ni dovolil. Edina predmeta, ki po videzu nista pripadala idili skromnega vojščaka, sta bila šamanski oltarček v kotu lesene sobane in razkošna miza z ogledalom pred njegovo posteljo. Psiha je bila mojstrski izdelek iz Cesarstva. Nekoč je bila last zelo premožne patricijske hiše. Atila jo je za drag denar pridobil od enega izmed svojih vazalov. Truden od misli, ki so spreletavale njegovega duha, je naposled sedel pred ogledalo, ki ga je razsvetljevala svetilka iz Arabije. Zrl je v svoj razbrazdan obraz, ki ga je krasilo nekaj brazgotin. Od številnih viharjev, vetrov, sonca in peska ustrojena polt se ni več gladko prilegala obličju. Po njem se je pocedilo nemalo znojnih in krvavih srag. Gledal je izraz na licu, mrk, vendar še vedno odločen in neusmiljen. Naposled je s težko roko postavil predse nepopisan pergament in pero. Začel je pisati:

Panonia, A. D. 453

Dragi rojaki!

Pišem vam pred bogom, močan in trden, kot sem bil mogočen po najveličastnejših zmagah. Bog mi je dal moč in svobodo, da mu sledim skozi bridkosti življenja. Truden sem. Moje srce je odeto v črno ogrinjalo, vendar je moja beseda vedra. Ljubil sem sovražnike, kot sem ljubil vas. Zatiral sem človeka nevredno ničevost. Nevednost je srečna, resnica zapekli bolj kot damascirano bodalo. Zato vem, da prihaja, da je tu, ona ve, da prihaja, vsi vedo, da prihaja,

moja poslednja in največja ter najskrivnostnejša naslada. Princi so odrasli, poučeni in izvežbani. Bodite pravični med seboj.

Atila

II

Kdor hoče brati v prihodnosti, mora listati po preteklosti.

(A. Malraux, XX. stoletje po Kr.)

Štela so se prva desetletja petega stoletja in prostrano kraljestvo hunskega kralja Ruasa se je raztezalo od severnih obal Baltskega morja do južnih obal Črnega morja. Na svoji poti iz daljne pradomovine, ki je živela le še kot legenda preteklih rodov, so si Huni podjarmili številna ljudstva. Zdaj so pred njim in bogastvom Cesarstva stale samo še legije, ki so se razvrščale v zavetje limesa. Vedelo se je, da bo nekoč velika vojna.

Bilo je prekrasno pozno pomladansko poldne, veliko poldne. Stepske trave so bile čudovito zelene barve, saj so pomladni nalivi redno močili in zelenili stepo, v nasprotju s poletjem, ko se travnate bilke obarvajo zlato rumeno in ko so nevihte in nalivi silno redki. Po nebu so se valili veliki kopasti oblaki, zgoraj snežno beli, spodaj grozeče črni. Nedaleč stran od glavnega ringa so se mladci urili v rokoborbi. Rokoborba je bila poleg jezdenja največja hunska strast. Zato so ob vseh večjih praznikih Huni prirejali rokoborske in konjeniške igre. Veljalo je mnenje, da rokoborba krepi telo in duha, brez katerih je bojevnik v boju izgubljen. Poleg tega so bili Huni prepričani, da se ob merjenju moči, ki te ne more poškodovati, utrjuje tudi skupinska zavest, ki prav tako mnogo velja. Mladeniči so bili iz klanov, katerim je kralj najbolj zaupal. V vsaki bitki je bojevnike iz teh klanov hotel imeti ob sebi kot zaščitnico. Na vaji rokoborbe sta bila nečaka kralja Ruasa, najpomembnejša izmed princev, Bleda in Atila. Med mladeniči so bili tudi mnogi knežji sinovi iz različnih podrejenih ljudstev Sarmatov, Obrov, Gepidov, Langobardov, Ostrogotov in drugih. Kralj jih je vzgajal in učil kot svoje otroke. Vedel je, da mora držati besedo proti šibkejšim, kar je bilo v hunskem ljudstvu kodeks in hkrati lepilo njihovega kraljestva. Tako se je krepila pest njegove vojske, sestavljene iz mnogih ljudstev, ki je kot plaz prihrumela iz azijskih prostranstev. Ob njej so se kot milni mehurčki razbijale številne vojske. Velikodušnost do zavezniških ljudstev in do izobrazbe njihovih knežjih otrok pa jih utegne nekoč tudi pokopati.

»V redu,« je dejal spoštovani starešina Kognuz in si prikimal, ko je hodil med pari mladcev, ki so se borili. Mladeniče je popravljaj in jim kazal prijeme, kako nasprotnika vreči iz ravnovesja. Starešina Kognuz je bil suhljat možak sredi štiridesetih. Kljub temu da je bil tršat, so bile njegove tenke mišice videti kot tetive napetega loka. Bil je spoštovan. Preživel je

že številne pohode in boje. Jezdil je kot veter, bil je lokostrelec, da mu ni bilo para, njegov lok je ubijal s pogledom njegovega strelca in njegova hrbtenjača je v transu vihtela in sukala meč z refleksom dvajsetletnika. Njegova prekaljenost je vedno pomirjala mlajše vojščake pred bojem. Zavoljo vseh teh vrlin je imel praktično prost dostop do kralja. Obetavna vojščaka sta že bila tudi njegova sinova, nekatere izmed njegovih hčera pa so bile že omožene in tudi vnuki so že bili na poti.

Med borečimi se mladeniči je bil tudi Aécij Flavij, sin enega od mogočnih vojaških poveljnikov iz Cesarstva. Zavoljo svojega položaja v vojski je imel njegov oče precejšnjo politično moč. Aécij Flavij je bil tršat mladenič. Nemočno se je skušal upirati grčavim mišicam hunskih mladeničev. Čokata telesa hunskih mladcev so padala nanj kot težke skale, pod katerimi je vedno znova in znova podlegel, dokler ga ni popolnoma izmučenega odrešil čas za odmor.

Hunska dekleta so medtem prinesla osvežitev mladeničem. Ob taki priložnosti so vedno rada opustila običajna dekliška opravila. Nekatera dekleta so se naskrivaj in na hitro uredila. Njihove tradicionalne noše so čudovito poudarjale njihovo brstenje, kar mladeničem zagotovo ni ostalo neopaženo, in marsikatera Amorjeva strelica je šinila med pogledi, kajti mladeniči se pred prvim bojem dekletom niso smeli preveč približati. Prvi boj je hkrati pomenil uvod v njihovo obredno iniciacijo, v odraslost. Dekleta so fantom prinesla kislo mleko, medtem ko je starešina dobil vrček kumisa. Kislo mleko je mladcem nedvomno prijalo in so ga z veseljem použili, medtem ko so si otirali znoj ter odganjali insekte v poznopomladanski vročini. Aécij Flavij je skrušeno žulil svoj kolaček črnega kruha, pripravljenega iz raskave moke, in se svežil s kislim mlekom, ki ga je srebal iz glinene posode. Ponižanje je bilo popolno še posebej zato, ker so dekleta lahko videla njegovo klavarno predstavo. Starešina Kognuz, ki je opazoval Aécija Flavija med vajo, je pristopil in sedel poleg njega. Zasmel se je, tako da je Aécij Flavij lahko videl njegove črne piškave zobe. Po hunskih merilih je bil Kognuz že star človek, očetovsko ga je potrepljal in dejal: »Aécij Flavij, okrepiti se moraš!« Aécij Flavij ni ničesar odvrnil. Zazrl se je v svetlo brazdo na porjaveli koži njegovega života, ki je bila zagotovo posledica brazgotine hude vbodne rane. Starešina si je popravil dolg pramen las, ki se je vil iz napol obritega lasišča, katerega mu je žena občasno, zagotovo pa ob praznikih, skrbno spletla v kito, ter srknil požirek kumisa. Otrl si je kapljico napitka s črnih brčic in začel govoriti. Starešina sicer ni bil govornik, vendar je bil zagotovo bister in je kot star bojevnik znal ocenjevati položaj: »Vidiš, čim bolj na severu leži dežela, tem bolj je oddaljena od sončne

vročine in je mrzla zaradi snega in ledu, toliko bolj so tam zdrava človeška telesa in sposobna razplojevanja ljudi. Nasprotno pa je vsaka južna dežela, čim bližje leži sončnemu žaru, tem bolj polna bolezni. Zato so ljudje tam manj sposobni množiti človeški rod. Aécij, moj dragi, klene množice se rodijo na severu in v predelih okoli Tanaisa. Često se odtod selijo mnoga plemena, ker dežela toliko ljudi rodi, kolikor jih ne more preživljati. In to so občutila mnoga razrušena mesta po Cesarstvu. Bodočnost pripada zdravim in krepkim ljudem.« Aécij Flavij ni mogel ugovarjati učitelju, ki se je zazrl v godna mlada dekleta in poznavalsko pokimal ter nadaljeval z istim tonom: »Vidiš, nedolžnost je za nas blagodar, ki ga ne moremo in ne smemo prezreti, in tako je tudi pri nam sorodnih ljudstvih. Enako mi je zagotovil tudi Grk, tvoj učitelj, da je tako menil že neki veliki učenjak, Sokrat po imenu.« Ko je to izgovoril, je vstal in se odpravil k ostalim mladeničem, da pokramlja o današnji vaji in jim razodene kakšno skrivnost iz svojih bogatih izkušenj.

Aécij Flavij je bil mestno dete. Kljub temu da mu med Huni ni ničesar manjkalo, je pogrešal mestni utrip. Skoraj je že postal hunski bojevnik, večč ježe, loka in meča, toda v srcu se ni spremenil. Te veččine mu niso bile dosti mar. Ni vedel, kaj naj bi z njimi počel. Vendar je rad opazoval. Najraje je gledal, kako se hunski dečki in mladeniči s konji igrajo igro, v kateri se podijo za nagačeno kožo in med jezdenjem izvajajo vragolije, ki jemljejo dih. Slišal je, da znajo to igro razposajeni bojevniki po zmagi igrati z glavami svojih nasprotnikov. Tega sicer ni videl, vendar ga tovrstne hunske okrutnosti niso presenečale, saj si je kot deček večkrat z očetom ogledal igre v amfiteatru. Bolj ga je motil nespoštljiv odnos do trupel premaganih nasprotnikov. Na rimskih igrah so namreč spoštljivo ravnali s premaganimi gladiatorji, čeprav so bili sužnji, barbari ali kaznjenci.

V času odmora za malico je v drncu na manjšem konjiču pred starešino prijezdil deček in zavpil: »Aécij Flavij mora takoj pred kralja!« Aécij Flavij se ni obotavljal. Na hitro se je umil ob vodnjaku na vzvod, si oblekel svežo tuniko in jo tesno pripasal. Ko je stopil v kraljevo dvorano, je kralj sedel na prestolnem stolu, nagnjen na stran. Glavo si je podpiral z roko, katere komolec je bil naslonjen na naslonjalo stola. S prsti druge roke je narahlo bobnal po naslanjaču. Njegov zamišljen, skorajda zasanjan pogled ni obetal nič dobrega. Aécij Flavij se je globoko priklonil in kralj mu je pokimal:

»Mladi mož, danes je prispel sel iz Cesarstva z neprijetno vestjo, ki jo boste kot mož, vzgojen po naših šegah, pokončno prenesli.« Aécij Flavij je globoko vzdihnil in se pripravil na slabo novico.

»Vaš oče je izgubil boj z boleznijo. Najgloblje sočustvujem z vami in vam sporočam, da ste sedaj svoboden mož.« Pomignil je uradniku in ta je postavil mošnjo z zlatniki pred Aécija Flavija. Aécija Flavija je vest sicer užalostila, vendar je že ob slovesu, kljub svoji otroškosti, slutil, da očeta ne bo več videl, in s tem je bil sprijaznjen. Pogrešal bo očetove nasvete, saj je bil njegov oče moder in spoštovan mož v Cesarstvu. »Aécij Flavij, lahko ostanete med nami, vaš grški učitelj je povedal o vas veliko dobrega, radi vas imamo in zagotovo vas bomo potrebovali. Pravila poznate.« Aécij Flavij se je zavedal težavnosti odločitve, ki je kakor temen nevihtni oblak sedla na njegovo dušo, vendar ni pomišljal. Vzel je mošnjo z zlatniki. »Naj bo sreča na vaši strani!« mu je zaželel kralj. Aécij Flavij se je na znak uradnika priklonil kralju ter se umaknil iz sobane.

Aécij Flavij je bil zelo vesel, da se bo končno lahko vrnil v svoj rojstni kraj. Vendar bolj, ko se je bližal čas odhoda, bolj je spoznaval, kako težko bo slovo. Pretrgati bo moral številne prijateljske vezi, ki so se stkale med njegovim bivanjem pri Hunih. Žalostno je bilo slovo od princa Blede, s katerim sta se močno spoprijateljila. Aécij Flavij mu je moral dolge ure razlagati in opisovati življenje v Cesarstvu; o blišču velikih mest, o omiki med ljudmi in veličastnih stavbah. Bleda je v znak prijateljstva iz kraljevega hleva pripeljal svojega najljubšega vranca in dejal Aéciju: »Tvoj je in naj ti dobro služi. Za tako dolgo pot potrebuješ dobrega konja.«

Posebno žalostno je bilo tudi slovo od mlade Ilke. Kadar koli sta se srečala, je čutil topel pogled njenih velikih, kot oglje črnih in z dolgimi trepalnicami okrašenih mandljevih oči, ki so izpod čudovitih tenkih obrvi odsevale brezmadežno razumnost. Ilko je bila vedno nasmejana. Tokrat ni bilo tako. »Aécij, prinesla sem ti darilo,« je dejala in mu izročila volneno, s tradicionalnimi ornamentami okrašeno preprogo. »Sama sem jo stkala. Naj te greje, ko boš spal pod zvezdami, in misel name naj te spremlja. Aécij, dovoli mi, da ti spletem kito, da boš šel lep na pot.« Aécij Flavij je seveda z veseljem privolil. Ko mu je spletala kito, je čutil njene lahne, komaj zaznavne, drhteče dotike. Zazrl se je v nart njenih nog, obutih v spletene espadrile, in skorajda je lahko videl, kako utripa vroča kri v njenih žilah. Želel si je biti z njo in ni mu manjkalo samozavesti. Zelo dobro je vedel, da bi jo zlahka izposloval pri njenem očetu in tudi kralj zagotovo ne bi imel ničesar proti. Vendar se je odločil drugače. Vedel je, kakšni so časi, in presodil je, da je bolje, da ostane pri družini.

Tik pred odhodom, ko si je pripravljaj konja, je pristopil k njemu princ Atila. Aécij Flavij je mislil, da se sploh ne bosta poslovila, kajti Atila je imel do njega vedno nekoliko gospodovalen odnos, kar je Aécija neprestano opominjalo na status, ki ga je imel pri Hunih. »Tole je še moje darilo,« je dejal Atila in mu izročil meč, ki seveda ni bil knežji, vendar je bil vsekakor dober in uporaben ter v bistvu lep v svoji surovi preprostosti.

»Najlepša hvala, princ Atila,« je z neprikritim presenečenjem odvrnil Aécij Flavij in potegnil meč iz nožnice. Opazil je, da se od ročaja ob zgornji strani rezila vije lepo vgraviran dolg zmaj, takšen, kot ga je poznal na svili, ki jo je videval pri Hunih in bogatih trgovcih v Cesarstvu. »Tole sem dal narediti pri našem najboljšem graverju, ki prihaja iz Cesarstva. Aécij, naši prapradedje so se naučili sukati meč, ko so še bili bitke pred velikim zidom, do katerega prideš šele po mesecih ježe čez stepe in puščave ter prelaze. Naj bo s teboj in naj te opominja na to, kdo te je vzgojil. Upam, da ti bo dobro služil. Želim, da ti bogovi stojijo ob strani.« Ko je to izgovoril, ga je nalahno objel in odkorakal, ne da bi čakal odgovora. Aécij Flavij je opazoval njegovo plečato telo, kako se je oddaljevalo. Opasal si je meč na eno stran konjskih pleč, na drugo pa zakrivljen kratki hunski lok, sestavljen iz lesa in živalskih kosti, ter tok s puščicami. Lok in tok s puščicami sta bila darilo starešine. Za sedlo je postavil bisago iz kožuhovine z najnужnejšimi osebnimi predmeti in zvito Ilkino preprogo. Razmišljal je o Atili. Vedel je, da bodo Huni prišli nad Cesarstvo in si vzeli bogastvo, neizbežno, tako kot si demonski zapeljivec vzame mlado devico. Bil je mlad in je znal opazovati. Uvidel je, da se hunska moč krepi. Razumel je svoj status talca in kot otrok je bil v Cesarstvu priča marsikateri nepotrebnosti, ki je pri Hunih ni bilo opaziti. Spominjal pa se je tudi svojega očeta, kako se je pogosto nejevoljen vračal iz Cesarjeve službe. Zajahal je konja in ga narahlo spodbodel, iskri vranec se je nalahno dvignil na zadnji nogi, hrznil in ponesel Aécija Flavija v svobodno stepto proti Rimu.

III

*Spoštuj vzvišene skrbi za ljudstvo, okrepi meje in obmejne patrulje. Misli na prihodnost,
spoštuj življenje daljnovidnih.*

(kralj Ketu Nabukare, XXII. stoletje pred Kr.)

Veliki duhoven, prek glave in hrbta odet v kožuh sibirskega tigra, je ob ritmu bobnov in drugih tolkal ostalih duhovnov, s plesom, petjem in mrmranjem klical duhove s priprošnjami za srečno življenje mladoporočencev. Mladost mladoporočencev je brstela v svečanih nošah. Videti je bilo, da se mladoporočenca nista kaj dosti zanimala za duhovni obred, ki se je odvijal. Njuna lica so žarela od ljubezni in ponosa. Gosti in krepki lasje ženina so bili spleteni v kito. Nad nevestinimi deviškimi grudmi so se dičili zlatniki. Ženil se je Jusruk, vnuk takrat že ostarelega starešine Kognuza, z izvoljenko Nodoj Elko. Kralj Ruas je bil že pred leti preminil in sedaj sta skupaj vladala kneza Atila in Bleda. Kraljestvo je še zmeraj cvetelo v največjem sijaju. Zamišljeni, vendar odločni obraz kneza Atila, ki je prisostvoval obredu, je dajal videz, da ga dogajanje zanima predvsem kot celota. Obred je bil samo uvod v dolgotrajno rajanje, v katerem se bodo skupaj veselili vsi prebivalci ringa. Takoj po končanem obredu, ko so prisotni posamezno zaželeli srečo mladoporočencema, se je knez Bleda obrnil proti Atili in dejal: »Brat moj, najino kraljestvo sega od morja do morja. Podložna so nama številna ljudstva in naša zakladnica je polna. Pri ljudeh je precej zlata, njihova živina je številna in zdrava, zemlja bi jim lahko bogato rodila, mi pa še vedno živimo na konjskih hrbtih in vprežnih vozovih. Ali ni že čas, da najino kraljestvo narediva tako veličastno, kot je veličastno Cesarstvo?«

»Tvoje govorjenje je brenčanje črnih muh v ušesu. Brat moj, dobro veš, kakšno pleme smo. Pojdi v enega izmed sosednjih ringov in izprašaj kakšnega ubeglega sužnja ali gladiatorja v naših vrstah, naj ti pripovedujeta o življenju v Cesarstvu,« mu je nejevoljno odgovoril Atila. »Poglej mladoporočenca, kaj kmalu bosta spočela kopico otrok. In poglej ženina, samo vprašanje časa je, kdaj ga bodo odrli sovražni meči. Kdo bo potlej otrokom oče?«

»Brat moj, govoriš tako, kot da se že veseliš videti propadanje svojega telesa. Kako, kdo jim bo oče?« je začudeno vprašal Atila. »Naši vojščaki, in dobro veš, da pri tem nisem izjema. Tako je, odkar smo Huni, tisoč in več let.«

»Atila, zakaj mora vedno tvoja obveljati?«

»Brat moj, najina moč je vzajemna. Kmalu boš lahko počel, kar ti je volja. Do takrat pa ...« Pogovor je prekinil sel, ki je pristopil k Atili: »Prinašam sporočilo od Ergosa, poglavarja ringa ob meji, boste sedaj?«

»Prosim,« je odvrnil Atila in polglasno dejal: »ta ne izgublja besed.« Razgrnil je svitek, na katerem je pisalo:

Velikima knezoma Bledi in Atili!

Sporočam vam, da ljudje iz obmejnih ringov vedo povedati, da zadnje čase od ringa do ringa hodijo trgovci iz Cesarstva in za suho zlato kupujejo najboljše konje, toliko da jih ljudje niti ne morejo prodati, in jih vodijo v Cesarstvo. Še bolj čudno je, da trgovce spremlja neki nepoznani tolmač, vajen našega jezika kot stari Kognuz meča in tudi na konje se menda zelo dobro spozna. Prosim vas, da mi sporočite, ali je potrebno v zvezi s to rečjo kakor koli ukrepati.

Ergos

»Hmm, Aécij Flavij ... nevaren bo kot stekel pes,« si je dejal Atila. Njegova pregovorna stoičnost, ki bi mu jo zavidal sam nekdANJI cesar Mark Avrelij, je popustila. Podal je svitek knezu Bledi in z odločnimi koraki zapustil prizorišče. Vzel si je nekaj časa in zadevo prespal ter naslednje jutro poglavarju napisal kratek odgovor:

Poglavarju Ergosu!

Ljudje iz obmejnih ringov naj prodajo, kar imajo prodati. V notranjost pa jih pod nobenim pogojem ne smete pustiti.

Atila

IV

*Minljivost sladkih zvez na svet' oznáni,
kak' kratko je veselih dni število,
da srečen je le ta, kdor z Bogomilo
up sreče onstran groba hrani.
(France Prešeren, XIX. stoletje po Kr.)*

Princesa Crimildis je sedela v svoji sobani v stolpu gradu, ki je kraljeval nad mestom in okoliškimi griči, in pregledovala zapiske na papirusih, ki jih je priskrbel dvorni astrolog, alkimist in učenjak Celsus. V mladosti je bil učitelj kraljevih otrok. Pravzaprav je bil tudi njen vzgojitelj, saj je z njim prebila več časa kot z očetom. Odraščala je med retortami in učenimi spisi. Tudi že odrasla ga je polna zanimanja pogosto obiskovala in Celsus jo je moral obveščati o vseh novih dognanjih in novih zvitkih, ki jih je prejel od drugih učenjakov. Iz poglobljenega branja jo je predramil trušč, vznemirjeni in skoraj kričavi človeški glasovi, ki jih je zaslišala z grajskega dvorišča. Urno je stopila do okna svoje sobane, ki je gledalo na grajsko dvorišče. Njen izraz na obrazu je zajela senca zaskrbljenosti. Videla je pol ducata svobodnih vitezov in oprod, ki so prigalopirali po dvižnem mostu skozi grajska vrata. Hlapci so hiteli prestrezati konjske uzde. Začutila je, da prizor ne obeta nič dobrega. Bala se je najhujšega, kar je viselo v zraku. Vse je naredila, da bi ohranila enotnost dvora. Po njeni zaslugi je grad postal bolj podoben prijetnemu domačemu bivališču in ni dajal vtisa središča brezosebnega odločanja. Zato je njeno življenje postalo en sam krčevit boj. Videla je, da je eden izmed vitezov nemudoma razjahal in se napotil proti vratom, ki vodijo v notranjost grajskih prostorov in do stopnišča v stolp. Stopila je od okna in sedla. Čakala je in ni trajalo dolgo, ko je zaslišala odločne korake pred vrati svoje sobane. Zamižala je in zaslišala močno trkanje. Stopila je k vratom in jih odprla. Vitez pred vrati se je na hitro priklonil. Njegovo lice je izražalo zaskrbljenost zaradi slabe novice in hkrati zmedenost človeka, iščočega pravih besed, ki so jih zahtevale okoliščine. »Vaša visokost, khm, moram vam sporočiti žalostno novico ...«

»Prenehajte, že razumem!« ga je prekinila in se opotekaje napotila proti stolu.

Vitez je ni poslušal in nadaljeval: »Njegovi visokosti, vašemu možu, se je danes na lovu v gozdu zgodila huda nesreča, zaradi katere je tragično preminil. Izrekam vam najgloblje sožalje.« S pogledom se mu je zahvalila in vitez se je umaknil.

Pogrebno slovesnost je opravil škof robatega obraza. Njegova brada in lasje so bili razmršeni in so dajali videz rahle zanemarjenosti. Vendar ko je škof prišel z molitvijo, je njegov obraz preplaval izraz svete pobožnosti, ob petju psalma pa je na njegovem obrazu zasijala plemenita, nebeška sreča in njegove modre oči so zažarele. Crimildis je imela ves čas pogreba pogled obrnjen v tla, v zemljo. Pogled je dvignila samo takrat, kadar je bilo nujno potrebno. Kljub slikovitosti je bil pogrebni ceremonial napolnjen s sivino. Bogastvo, ki so ga položili v knežji grob, ni moglo prikriti globočino jame, v katero so pogrebci in žalujoči negibno zrl. Samo slepci, ki so privreli z robov groba, so se v presenečenem plesu zvijali nad zlato krsto in iskali drobtine večnosti. Nad pokopališčem je na jeklenosivem nebu zaokrožil orel. Ostala je sama.

Vedela je, da se ji čas izteka. Nikomur več ni mogla pogledati v obraz. Z žalostjo nesmiselnega početja je služinčadi ukazala, naj na grajski hodnik obesi prelepo ikono, kupljeno od trgovca, ki je prihajal iz Bizanca. Na ikoni je bil v zlatu čudovito upodobljen lik trpeče matere božje. Prečudovita podoba je vsaj nekoliko razsvetlila temino, ki je legla med grajske sobane. K princesi je pristopil vitez Ruald, sin svobodnjaka, in dejal: »Lepa podoba. Ljubezen je ženska, trpeča in ljubeča.«

»Oh, Ruald, ne bo držalo. Ali ni dejal rimski pesnik, da je umetnost ljubezen duha?«

»Morda res, toda ali ne slišite besede?« ji je z vprašanjem odgovoril Ruald in ji podal svitek z zbranimi pesmimi rimskega pesnika Katula. »Naj vam bodo v tolažbo.«

Hladno in brez besed je sprejela svitek in naglo odšla po hodniku proti svojim sobanam. Ruald je bil pravzaprav edini, ki je zares opazil umetnine, ki jih je razpostavila po gradu. V želodcu je začutila bolečino kovaškega nakovala, ki jo je vlekla k tlom. Bila je tako ranljiva. V svoji sobani se je sesedla na stol.

Pogreb ni bil pravi čas in mesto za slovo. Naslednje jutro si je ogrnila pelerino in brez spremstva odjezdila proti gozdu. Jezdila je preko gričev in med polji. Razmišljala je o odhodu v samostan, kar bi bilo v tistem trenutku glede na okoliščine, v katerih se je znašla, najprimernejša odločitev. Vedela je, da je na koncu vsakega odrekanja in duhovnosti, telesne ali duševne kreposti, ljubezen. Ko je prispela do gozda, jo je zajel eteričen mir. Sončni žarki so se poigrali z meglicami, ki so se vile med drevesi, in mahovi so zeleneli. Gozd je bil zanjo najprimernejše mesto za razmišljanje in kontemplacijo. Krošnje, korenine in debla dreves je razumela kot simbole nebes, pekla in tuzemstva. Opazovala je krošnje dreves, kako se negibno borijo za prostor pod soncem. Vsa živa bitja, ki na prvi pogled živijo naključno, so dobila novo mesto, neko nedoločljivo urejeno notranjo lepoto. Preplaval jo je občutek

neskončne žalosti. Njene oči so postajale velike in so s težo legale na očesni jamici. Čutila je, da je na robu histeričnega joka, vendar se ni predala. Ljubezen in krepost je že imela. Zato so jo spreletavale vsemogočne misli. Vedela je, da jo soprog v onostranstvu še vedno ljubi, in če nekoga resnično ljubiš, mu ne odrečeš svobode. Zavedala se je svoje lepote, ki ji je bila hkrati radostna soplesalka in zver ter bridek rabelj pogube. In zavoljo svoje lepote je, preden je spoznala njega, često obžalovala, da je princesa. »On mi že ne bi odrekel sladkosti, tudi tistih najslajših. On je sedaj onkraj dobrega in slabega, onkraj sveta, ki ga poznam.« Dobila je odvezo in svobodo. Pričela se ji je vračati samozavest, ki ji je zopet osmišljevala življenje. Vedela je, kdo je. V sončni svetlobi igre meglic je zažarel obris meča, kakršnega še ni videla in poznala. Odjezdila je iz gozda. Še isti dan je obiskala dvornega orožarja. Na papirus mu je narisala obris meča, ki ga je bila videla v gozdnih meglicah. Orožar jo je poučil, da gre pri meču, kot ga je narisala, za hunski meč.

Razumela je, da mora oditi. Iz zakladnice so ji morali prinesiti del zlata, ki ji je pripadal. Ob jutranjem svitu so natovorili konje. Spremljal jo je Ruald in osem vitezov, za katere je menila, da so najbolj zanesljivi. Vsak od njih bi v boju odtehtal za deset drugih. Odrinili so proti vzhodu. Kljub žalosti, ki je ni mogla prikriti, je izraz na njenem licu ostal še vedno mil kot zrak po pomladnem nalivu, pa vendar je njeno obličje izražalo tudi odločnost sprejeti usodo in ji kljubovati. Ruald je skrivoma opazoval njen obraz in čutil njeno bolečino. Zategnil je konja in se ji postavil ob bok ter dejal:

*»Cvet vznikne po dežju v puščavi,
kot je razumeti, resnično ljubiti,
in ko eno postaneta, hrepeneti in iskati.«*

Kljub grenkemu nasmehu je z iskrico v očeh odvrnila: »Res je, ko vse zgubimo, se pravzaprav zavemo, da vse dobimo.«

»Razumem, tudi z menoj je tako. Močnejši ko postajam na poti resnice, bolj pretkane nasprotnike dobivam, in pametnejši ko postajam, silnejši nasprotniki se me lotevajo. Na koncu pridem do Boga, ki je moj največji sovražnik, zakaj takega me hoče in ljubi, in njega ne morem premagati.« Ko je izrekel te besede, je princesin obraz postal pepelnato resen:

»Tega mi ne boš naredil, dokler sem živa. Raje razmišljaj po božje. Bog ti je lahko prijatelj. Dovolj si pogumen, da mu slediš. To je tako, kot je z naravo. Ni nujno, da ji kljubuješ, lahko ti je prijatelj ali pa ti celo služi. Pri tem pa ne moreš pozabiti človečnosti. Vsemogočni želi, da se ljubimo med seboj.«

»Resnica je našla pot do mojega srca, kjer pelin je zaduhtel. Zato me sladko vino ne more opiti in omračiti duha. Moj oklep je trden in vranec isker. Meč mi je lažji od peresa. To je moja svoboda. Toda ne bojte se, zvesto vam bom služil. Nekega dne, pa morda odidem, če bom tako začutil,« je odvrnil Ruald in vzpodbodel konja ter se zopet postavil na čelo črede jezdecev in tovornih konj. Na obzorju so se v jutranji zarji zarisali obrisi nagrobnikov zgodnjekrščanskega pokopališča, ki je bilo postavljeno na manjši vzpetini. Sonce je vzšlo.

V

Tudi odrasli potrebujejo basni in pravljice.

(Atila, hunski kralj, V. stoletje po Kr.)

V hunsko kraljestvo se niso napotili naravnost, ampak naokoli. Daleč za kolono je vedno izmenjaje par vitezov oprezalo za morebitnimi zasledovalci. Prenočevali so na prostem, najraje v gozdovih. Med potovanjem je princesa Crimildis razmišljala o knezu Atili. Slišala je govoriti dvorjane o mnogih njegovih junaštvih in prav tako o neizprosni okrutnosti in razdejanjih, ki so jih zapustili njegovi vojščaki v premaganih, opljenjenih mestih. Vedela je, kako mogočen je in kako se vsem vladarjem v njej znanem svetu poviša utrip, ko zaslišijo govorice o Atili. Privlačila jo je misel, da ga bo lahko srečala.

Ko so naposled prispeli v stepo na hunskem ozemlju, so na valoviti ravnici zagledali črede drobnice in goveda, ki so se kot črno-beli krpasti oblaki razprostirali po zelenih pašnikih. Med čredami so jezdili pastirji in ko so le ti zagledali gručo oboroženih vitezov, so se ji približali na razdaljo, ki je ne doseže lok. Eden izmed mladih pastirjev je v galopu odjezdil proti ringu svojega plemena. Možje v ringu so popustili vsakdanja opravila, zagrabili za kopja, meče in loke, se zavihteli na konje ter odjezdili proti meji in prišlekom naproti. Poglavar Ergos je takoj povprašal, koliko jih je, da bi poslal sle k sosednjim plemenom. »Kakšen ducat,« mu je odgovoril mladenič. Možje in mladenič so se pognali v galop in odjezdili proti meji. Poglavar plemena, ki je jezdil na čelu Hunov, je ustavil konja pred kolono vitezov. Izpod tesno oprijete koničaste čelade se mu je vil dolg pramen las, ki so bili že precej posiveli. Dvignil je roko v znak pozdrava, mešiček njegovega lakta je vidno nabrekel. Topot in hrup konjskih kopit za njim se je polegel. Govoril je latinsko in tudi grško. Obeh jezikov se je naučil od svoje soproge, ki jo je spoznal na enem od vpadov na ozemlje Cesarstva, ko je še kot mladenič pridobival ugled med bojevniki. Zato je lahko povprašal: »Kdo ste in kam ste namenjeni?«

Iz ozadja je z zvonkim, vendar odločnim glasom odgovorila princesa: »Pozdravljeni. Sem princesa Crimildis in sem namenjena k velikemu knezu Atili. Prihajamo v miru,« in se postavila pred poglavarja. Porjavel obraz poglavarja ni mogel prikriti presenečenja, da je v njegovih očeh še mladenka govorila v imenu vitezov.

»Pa vas veliki knez Atila pričakuje? Ničesar ne vemo o vašem prihodu.«

»Veliki knez ne ve za nas, vendar računamo na njegov sprejem in velikodušnost, kajti pomembnih vesti prinašamo.«

Poglavar je s poševnimi, vendar sokolje ostrimi očmi premeril viteze in njihovo dobro orožje: »Lahko taborite ob našem ringu, dokler ne prejmemo privoljenja velikega kneza.«

Še isti dan so poslali sla proti naslednjemu ringu in tako naprej do vladarjev Atila in Bleda.

Ko so vitezi postavljali tabor ob hunskem ringu, se je poglavar spraševal, kaj mu je storiti. Bil je razumen in zadeva s princeso mu ni šla v račun. Bal se je legij, ki bi lahko vdrle izza limesa in lovile sužnje, ali pa vpada katerega od germanskih plemen. Vedel je, da Cesarstvo tone v kaos. Ni se več vedelo, kdo je cesar in kdo suženj. Posadke na limesu niso prejemale plač. V zraku je bilo čutiti piš apokalipse. Prekaljeni instinkt ga je napeljeval na sum, da morajo skrinje, ki jih je videl na tovornih konjičih, skrivati precej zlata. Svojim možem je zapovedal: »Gostom postrezite z najboljšim, kar imamo, in poskrbite za njihove konje. Okrepite straže in opazujte vsak njihov gib. Če opazite kar koli nenavadnega, mi nemudoma sporočite. Na mejo pošljite izvidnike. Sli naj sporočijo sosednjim plemenom, naj prav tako pošljejo može v izvidnico. Za princeso jim ne povejte.« Knezoma Atila in Bleda je poslal tudi pisano sporočilo, ki ga je s seboj ponesel sel:

Velikima knezoma Atila in Bleda!

Sporočam vam, da je v naš ring, vsaj tako je videti, prišla skupina vitezov s princeso sosednjega kraljestva. Pravijo, da vam prinašajo pomembne novice. Zadeva je milo rečeno nenavadna. Velika kneza sprašujem, ali naj jih spustim dalje v naše kraljestvo. Dokler ne dobim vaših nadaljnjih navodil, jih zadržim v našem ringu.

Ergos, poglavar plemena ob meji

Zgodilo se ni nič nenavadnega. Prebivalci ringa so opazovali in gostoljubno skrbeli za prišleke. Izmenjali so nekaj drobnarij. Posebno zvedavi so bili otroci. Poglavar in njegova soproga sta večkrat gostila princeso v svojem jurtu, vendar poglavar ni izvedel ničesar oprijemljivega. Po nekaj dneh se je vrnil sel iz glavnega ringa in prinesel kratko sporočilo od Atila, napisano na pergament:

Ergosu, poglavarju plemena ob meji, sporočam,

da se princesi Crimildis in njenemu spremstvu zagotovi prost prehod po hunskem ozemlju. Po vseh ringih ali mestih naj jih sprejmejo njeni visokosti primerno in poskrbijo za njihovo

nastanitev. Zagotoviti se mora močno oboroženo spremstvo. Prenesite pozdrave princesi in ji sporočite, da je na našem dvoru dobrodošla.

Atila

Poglavar je sprejel pergament in podpis *Atila* se mu je vžgal v možgane. Odločil se je, da sam opravi z zadevo in da bo sam poveljeval bojevnikom, ki bodo pospremili princeso in njene moške h knezoma v glavni ring. Moške na meji bo nadomestil z mošči iz sosednjih plemen. Za bolj udobno potovanje jim je oddelil nekaj vprežnih voz. Med potovanjem po prostranih stepah mlajši moške niso mogli prikriti očaranosti nad prelesto princeso. Če so le imeli možnost, so se skoraj tekmovaje postavljali v spretnosti ježe. V njihovih konjih je kipelo življenje, kot da kopita mladih kentavrov ne bi bila jeklena, temveč prožna kot mlade veje. Po vseh ringih, kjer so jim nudili zatočišče, so se razveselili starega bojnega mačka in Atilovo pismo je pri Hunih zanetilo strastno gostoljubje do tujcev. Obisk princese pa je bil sploh nekaj posebnega. Navada je bila, da so zaklali nekaj živali, ki so jih pripravili na žaru, in z glasbo, plesom ter potoki uvoženega vina skušali očarati obiskovalce. In ko so stari bratje v orožju ostali sami, so pozno v noč, v omami obujali spomine na dogodivščine iz številnih bojnih pohodov in se spominjali junaštev padlih. Ni manjkalo tudi kosmatih vojaških šal in prigod, ki so bile zabeljene z gromkim krohotom. Tu in tam se je utrnila tudi kakšna sočna kletvica.

Po slabo prespani noči hunski konjeniki niso imeli težav z ježo. Bili so globoko v hunskem teritoriju in so med ježo celo lahko dremali. Ko so naposled prijezdili pred glavni ring, ki je stal na vzpetini, je Crimildis zagledala ring v vsej njegovi veličastnosti. Čeprav nizek in zato popolnoma drugačen od njenega domačega gradu, ki je bil visok in vitek, je ring zaradi svoje razsežnosti deloval mogočno. Takoj po prihodu so dečki poskrbeli za konje. Vitezom so dodelili jurte, princesi pa izbo v leseni zgradbi v notranjem ringu.

Preden je stopila pred kneza Atilo, je Crimildis oblekla najlepšo obleko z všitim zlatom. Prišla je v spremstvu svojih vitezov. Atila, sedeč na svojem lesenem tronu, kljub svoji pregovorni hladnokrvni preudarnosti, ki si jo je izvežbal v mnogih položajih, ko ga je nasprotnik med bojem presenetil in je moral ravnati prisebno, in kljub svoji zapleteni notranjosti, ki si jo je pridobil z izobrazbo in razmišljanji med dolgotrajnimi pohodi, v svoji notranjosti ni mogel ostati miren. Lepota kraljične ga je osupnila. Vseeno je očetovsko prikimal in še preden je princesa lahko izrekla pozdrav, je z mirnim glasom dejal: »Pozdravljena, vaša visokost,

dobrodošli ste na našem dvoru. Slišal sem slabe vesti z vašega dvora in v čast nam je, da vam bomo lahko nudili gostoljubje.«

»Pozdravljeni bodite, veliki knez Atila, gospodar vetrov in vladar stepskih prostranstev, zatekam se pod vaše blesteče peruti.«

Knez in princesa nista dolgo razpravljala. O vzrokih tragedije, ki jo je prizadela, pred številnimi dvorjani in stražo nista mogla razpravljati. Vseeno je bil Atila nadvse zadovoljen. Počutil se je kot kvartopirec, ki je pravkar prejel aduta, in tudi njegova očaranost nad njeno lepoto je bila očitna. Bolj so ga skrbeli vitezi iz njenega spremstva, ki zagotovo niso bili pomehkužena zmeneta, da bi se smukali po glavnem ringu in okolici. Ko je Atila Crimildis razkazoval ring in okolico, mu je razložila vzroke za njen prihod k Hunom in zdelo se ji je, da jo Atila razume. Med drugim ji je razkazal šole za mlade bojvnike. Pri tem se je kaj rad postavil na mesto učitelja in neizkušenim mladeničem pokazal kakšen rokoborski prijem, trik pri mečevanju ali miril konja v žrebčarni.

Stara bojvnika Ergos in zdaj že precej postarani Kognuz sta se ponovno srečala, se poljubila in padla v objem. »Kako si, stara sablja?« ga je povprašal Ergos. »Vidim, da še vedno nosiš zlato zapestnico. Zares ti je draga.«

»O, seveda, tiste stave ne bom pozabil. Tudi puščico sem izdrl in shranil.«

Kognuz je govoril o stavi, ki je bila dogovorjena po bitki. Lovili so bežečega centuriona iz razbite legije. Stavili so, kdo ga bo pokončal z enim strelom. Na ravnici proti urnim hunskim konjenikom centurion ni imel nobene možnosti. Kot levinje so ga lovili in preganjali v zanko, dokler ni prišel na pogled Kognuzu, ki mu je z natančno merjenim strelom poslal puščico skozi vrat.

Minilo je nekaj mesecev princesinega bivanja pri Hunih. Spoznavala je njihovo kljub nakopičenemu bogastvu vendarle trdo življenje. Postala je večča hunskega jezika. Nabavila si je nekaj hunskih oblek, ki si jih je občasno nadela. V njih je blestela s svojo prikupnostjo in ljubkostjo. Njeni zlati lasje so svetili med temnolasimi hunskimi dekleti in ženami, čeprav je bilo v glavnem ringu mogoče videti tudi svetlolasa dekleta iz sosednjih ljudstev. Nasprotno se njeni vitezi niso ločili od svojih že rahlo ponošenih oblačil. Nekega dne je sedela na verandi notranjega ringa in zrla v večerno zarjo, ki je sivela. Nad pusto stepo se je spuščal mračni mrak. Kot že ničkolikokrat do tedaj se je vprašala: »Ali bodo ti ljudje kdaj sprejeli krščansko vero?« V ringu je sicer videvala upadla lica in od neskončno dolgih poti in od sonca osušene obraze krščanskih duhovnov in njihova mršava telesa, zavita v dolge grobo tkane kute. Od

ringa do ringa in od jurta do jurta so neumorno širili božjo besedo. Vendar ognjišča krščanske vere niso vzplamtela. Videti je bilo, da se knez Atila ni kaj dosti zmenil zanje in jih ni preganjal. S knezom Bledo pa sta se celo pogovarjala o evangeliju. Hkrati je tudi vedela, da lahko samo težka gruda rodi seme krščanstva.

S knezom Atilo sta se pogosto videvala in morala je prisostvovati vsem družabnim dogodkom. Spoznavala je, da Atila ni nikakršen strahoviti razbojnik ali neizmeren pohlepnik, kot se je govorilo, temveč je za njegovim obličjem zatipala neuklonljivo osebnost, krepostnega vojščaka, ki se je navkljub nakopičenemu bogastvu v bistvu odrekal sladkostim življenja zavoľjo prizadevanj po višjih smotrih bivanja. Kneza Atilo in njegov plemeniti in izostreni okus, ki ga je pridobil ob brezkončnih in neusmiljeno dolgih učnih urah svojega grškega učitelja v mladosti, je kot zasnežene vršace pomladanski vzgornjik pričela zajemati Venerina sapa. Kraljični Crimildis je podarjal vse najlepše, kar je premogla njegova zakladnica. Princeza je sicer hvaležno sprejemala darove, vendar Atila ni opazil, da bi na princeso napravili kakšen poseben vtis. Naval naklonjenosti je sprejela mirno, kljub temu pa je začutila, kako sta se v njenih mislih pričeli spopadati spokojna iskrenost in vihrava nepredvidljivost. Vljudno in spretno kot viteza na turnirju, ki se borita za naklonjenost velikaševе device. Zagrizeno in srdito kot gladiatorja v areni v spopadu na življenje in smrt in za pohoto patricijske dame. Dolgotrajna ravnodušnost princeze je pričela Atilo močno najedati. V kosti se mu je prikradel hlad neuspeha. Občutek, ki ga ni poznal. Vedel je, da mora dobiti vse bitke, prav vse. In ko je nekega dne po srečanju s princeso zakoračil, da je odmevalo v prestolno dvorano, kjer ga je čakal njegov grški učitelj iz mladosti zaradi neke zadeve, si je polglasno dejal: »To je že tako, kot bi oblegal samo obzidje Carigrada!« Naposled, ko se je le zavedel, da je videl Grka, se je obrnil in Grk se je v naglici hotel prikloniti, vendar je Atila živčno odkimal. Pretanjenemu Grku, ki je bil zvezda stalnica na hunskem dvoru, dogajanje ni moglo ostati neopaženo. S skrivnostnim, vendar dobrohotnim nasmeškom na ustih, je dejal: »Vaše visočanstvo, preden preideva k zadevi, vas moram obvestiti, da si princeza Crimildis pri meni izposoja učene spise, še raje pa poezijo. Pri sebi imam čisto nov svitek Horacijevih pesmi.« Izročil je svitek Atili in nato, tako kot nekoč v mladih letih, z resnobnim izrazom na licu dejal: »Preden jih podarite, obvezno preberite.« Nato sta prešla k zadevi. Atila je komajda poslušal in odobril Grku vse, kar je zahteval.

Že takoj naslednje dopoldne je sam poiskal princeso na njenem domovanju. Čeprav je bil bolj vaje ognjevitih govorov, ko je možem pred bitkami vlival poguma, ni pozabil Grkovih lekcij poezije: »Pozdravljena princesa,
odveč mi je, dečko, razkošni nakit,
ne maram za venec, na ličje razpet,
ne išči prevneto, če vrtnice cvet
je v vrtu jesenskem še morda kje skrit,

je dejal rimski poet Horacij. Naj vam ta svitek pesmi polepša dan.« Opazil je, da se je iskrica v njenih očeh prižgala, in pogled se mu je zaustavil na njeni brhki dlani, s katero si je zakrila prešeren nasmeh. Atila se je na hitro poslovil, se komaj opazno zazrl v sinje nebo, vedoč, da je tokrat bitko dobil.

Odtlej sta vse več časa preživela skupaj. Največkrat sta dolge ure skupaj jezdila, si ogledovala črede konj, govedi in drobnice. Srečevala pastirce in obiskovala jurte in ringe. Ljudje so ju bili povsod veseli. Pokazal ji je tudi, kako lovi s sokolom. Počasi je odpravil priležnice. Žena seveda ni mogel odpraviti in tudi princesa je vedela, od kod bi ji lahko grozila največja nevarnost. Hkrati so se v glavnem ringu med ljudmi začele širiti govorice, da je knez nevarno uročen in da zanemarja kraljestvo. Vendar za Atilo ta čas ni bil izgubljen. Vedno si je rad ogledal stvari od blizu in tako je lahko videl, v kakšnem stanju je kraljestvo.

In ko je bila sklicana poroka, so pričeli prihajati duhovni od vsepovsod in vsak na svoj način klicali za blaginjo kraljestva. Prišli so številni knezi in plemenski vodje. Takšne gostije, ki je sledila obredu, v hunski deželi še niso videli. Atila se je zavedal, da je Crimildis najsijajnejši dragulj na njegovi kroni. Knez Bleda je sedel za obloženo mizo in opazoval mladoporočenca. Preplavil ga je prijeten občutek. Menil je, da prvič vidi brata resnično srečnega. Poleg njega je sedel starešina Kognuz. Zamišljeno je dejal Bledi: »Ne bo dolgo trajalo.«

»Čemu ne?« je odvrnil Bleda. Starešina je narahlo nagnil glavo in s prostodušnim izrazom dejal: »Ona je kristjana.«

»Tem bolje, malo njihove vere nam ne bo škodilo.«

Kognuzove oči na licu, popolnoma prepredenim z gubami, so ob Bledovem odgovoru postale popolnoma okrogle: »Atila se ne bo spremenil, niti malo.«

Številni svati na gostiji so veselo rajali, edino Rualdu hrana in opojno vino nista teknila. Tudi glasbe godcev ni slišal. Zagrenjeno je opazoval veselje in vse, kar je videl, je bila kraljična v

blesteči opravi, ki ni skrivala sreče, in Atila, ozaljšan v zlatu. Vedel je, kaj pomeni biti moški. Medtem se je princesa Crimildis zavedla, da kot majhna deklica v čvrstem Atilovem objemu jezdi med oblaki na valu kataklizme. Njegove drhteče dlani so bile kot skrbno zgrajen jez, ki popušča pod morjem neobdelane sile. Vse, kar je mislil Atila, so postale njene misli. V soju žarkov svetlobe mesečine in vetru duhov izklesano njeno telo je teklo pred srepoto njegovega pogleda. Bila je zgodnja jesen in lehe so skopo rodile tistim maloštevilnim tlačanom, ki jim je uspelo obstati na svojih ognjiščih. Izgovarjali so ime. Potem je vse zastalo v jesenskem deževju. Zavel je leden veter s severa in brazdal premrla lica. Prišla je zima, nenavadno mrzla in ledena. Na pomrznjeno zemljo se je spustila tenka snežena odeja. Vresk srak daleč v daljavi, klic po življenju je trgal spokoj nad stepo v meglicah.

VI

Laž je privilegij močnih.

(Bleda, hunski princ, V. stoletje po Kr.)

Princesa Crimildis se je prebudila iz spanca. Spanca, ki bi pregnal vsako boleost. Bila je noč. Odtavala je po hodniku do glavne izbe, kjer se je Atila v soju sveč sklanjal nad zemljevidi, na katerih so bile vrisane utrdbe v nenaravni velikosti in mesta ter območja, poseljena z ljudstvi. V kaminu je prasketal les in prostor je bil napolnjen z vonjem po smoli. »Še vedno delaš?« ga je povprašala Crimildis. Atila je narahlo dvignil pogled. »Prišel je čas, da ti povrnem kraljestvo,« in njegovo zrklo se je zalesketalo. Crimildis je v trenutku prenehala misliti, kot obešena starka upadlih lic je bila, ki se je pravkar vrgla v temno brezno.

» ... in trgovci in ogledniki poročajo, da so reke trdno zamrznjene, tako bomo lahko neovirano ...«

»Ne hodi tja na mesto moje bolečine,« je bilo edino, kar mu je lahko v naglici odgovorila. Atila se je vidno začudil: »Ali ni večje naslade, kot je srce plameneče v ognju maščevanja?«

»Moje srce je hladno kot kamen. To je moje maščevanje.«

»Ali nisi ljubila zemlje? Te ne zanima? Tudi Huni ljubimo zemljo.«

»Zemlja me ne zanima in ljudje niso moja last.« Prižela se je k Atili in dejala:

»Pomembno je, da si tukaj, zdaj in z menoj,« vendar jo je Atila odrinil od sebe.

»Maščevanje je tvoja pravica. Tako velevalo bogovi. Moja žena si. Vsakdo si mora vzeti, kar mu pripada, in zategadelj moja usta še ne bodo okušala pelina prsti. Kraljestvo napadem, pa naj si bo kar koli.«

Princesa Crimildis je postajala vse manjša pred Atilo, ki se je kot monument dvigal nad njo. Dokler ni čisto drobna dejala: »Oče mi je povedal za podzemni rov, ki vodi v notranjost gradu, in nihče ne ve, da mi je povedal.« Ob tem, kar je slišal, je Atilovo lice zasijalo z izrazom mladeniča, ki se prvič ljubi. Crimildis je stekla v temino hodnika in bežala pred seboj. Za hip se je ozrla nazaj in zazdelo se ji je, da je uzrla očetovo senco. Legla je v posteljo in se zvila v klobčič. Vendar jo je stvar dohitela, se s toplino prikradla v njen želodec in pronicala vse više. Do grla kot vroč cmok in do misli, kjer je razblinila temne oblake, ki so legali na njeno dušo. Hitro se je pogreznila v globok spanec.

Naslednje jutro je knez Bleda obiskal Atilo. »Dobro jutro, brat moj,« mu je velel Atila, še preden ga je uspel Bleda pozdraviti: »Kaj te je pripeljalo naokoli?«

»Dobro jutro, ne prinašam dobrih novic.«

»In v čem je težava?« ga je povprašal Atila.

»Včeraj sem obiskal zakladnika, ki mi je povedal, da Cesarstvo zopet kasni s plačili.«

»Pha, in kaj naj naredim zoper to nadlogo, napadem Cesarstvo?«

»Lahko zapreva nekaj trgovskih poti ali zaseževa kakšno ladjo,« mu je prostodušno predlagal Bleda.

Atila se je zadovoljno zleknil v naslanjač stola in dejal: »Pusti zdaj Cesarstvo. V mislih imam nekaj boljšega. Poslušaj. Moja žena Crimildis mi je povedala, da pozna podzemni rov, ki vodi do gradu in v zakladnico. Zato lahko napademo Kraljestvo in opravimo brez zaveznikov. Kot se obeta, bo plen v zlatu velikanski.«

Bleda se je vidno zamislil: »Pa bo to rešilo naše težave?«

Atila se je zazrl v Bledo in začutil topel Bledov pogled z očmi obnemoglega konja:

»Brat moj, tvoja črnogledost me spravlja ob pamet, malo več poguma ne bi škodovalo hunski stvari. Kaj pa je življenje proti večnosti?«

»Vsekakor se že veselim večnosti, brat moj, take, kot jo poznajo nekateri naši zavezniki, kjer valkire pospremijo junake v večno posmrtno življenje. Tam se podnevi bojujejo, ponoči pa veseljačijo. Tam bojovníki, ki se bojujejo vsak dan, nikoli ne umrejo. Vsakokrat po krvavi smrti živi in zdravi vstanejo. Tudi tisti najhuje ranjeni vsako jutro znova in znova oživijo. O tem, kdaj bom ravnal razumno in kdaj bom izkazal pogum, bom sam odločal. Brat moj, tokrat povedem vojsko,« mu je odvrnil Bleda in zaloputnil vrata za seboj. Atila je namrgodeno obsedel in si dejal:

»Ali nista ravno pogum in v znanju izvežban razum neločljiva dvojčka? Mar je moj brat slep? Kot da jaz ...«

V glavnem ringu je po Atilovem povelju kot v pohojenem mravljišču tiho završalo. Sli so se razkropili na vse strani neba. Možje so zbirali potrebščine, lupili puščice in napenjali loke. Kovači so brusili meče in ostrili kopja. Žene so medtem zaskrbljeno zbirale topla oblačila. Minilo je le nekaj dni in Bleda je povedel svojo vojsko, ki se je kot preproga iz rjavih kožuhovinastih koničastih kučem vila po zasneženi stepi. Kot ničkolikokrat prej se je ozrl nazaj proti glavnemu ringu, kamor se je vedno znova vračal. Vprašal se je: »Ali se bo kdaj končalo?« Videl je ptice na nebu. »Ali se ptice bojijo leteti?« Obrnil se je proti zahodu in si dejal: »Ali bom nekoč videl Rim?«

Po nekaj dneh ježe so prispeli do Ergosovega ringa, kjer so jih že čakali bojovníki iz drugih plemen. Starešine in poglavarji so se zbrali v Ergosovem jurtu, kjer jim je Bleda razložil načrt. Krepčali so se s kumisom.

»Za naše kraljestvo so nastale ugodne okoliščine, da se okrepi naša moč. Zato napademo mesta in vasi v sosednjem kraljestvu in zaposlujemo kraljevo vojsko. In ko udari Atila, udarimo okrepljeni tudi mi,« je razlagal Bleda. Medtem je razgrnil zemljevide. Z usnjenim bičem, katerega ročaj in hkrati tanjši konec je stiskal v pesti, je po zemljevidu nakazal smeri napada ter oddelil naloge posameznim plemenom. »Predvsem pa, pri tem ne plenite in ne skrunite svetišč, ni vseeno. Ne posiljujte! Godne žene in device po naši šegi in navadi odvedemo.«

Oglasil se je Ergos: »Toda za nami pridejo razbojnik in vzamejo preostalo!«

»Storite po lastni presoji,« mu je odvrnil Bleda in se zazrl stran in v tla ter polglasno dejal:

»Ah, seveda, Bog je po svoji moči enako milosten do razbojnikov in vojščakov.«

Naslednji dan so odjezdili v napad.

V glavnem ringu so bili zbrani Atila in majhen trop vojščakov. Med njimi je na videz vladalo sproščeno vzdušje. Tesnobo so preganjali s šalami. Vedeli so, da med njimi ni slabega bojovníka, in slutili so, da ima dobro razpoloženi Atila v mislih nekaj hudo tveganega in drznega. Nato je prijezdila Crimildis s svojimi vitezi v popolnih bojnih opravah. Atilin obraz je v hipu postal resnoben: »Zakaj pa to?« je vprašal in s pogledom ošvrknil prisotne viteze.

»Moje spremstvo,« mu je odvrnila Crimildis.

»O, ja, samo Ruald pojde.«

Odjezdili so skozi sneg. Ni se slišalo topota konjskih kopit. Po nekaj dneh ježe so prispeli do enega obmejnih ringov in čakali vesti o knezu Bledi in njegovi vojski. Atila je svojim vojščakom naposled razgrnil načrt gradu, kot ga je po spominu narisala princesa Crimildis. Večkrat so preigrali vse mogoče zaplete in težave in v nekem trenutku so se možje pričeli dolgočasiti, kar je Atila hitro opazil in dejal: »Bolj ko stvari domislimo, toliko težje nas presenetijo.«

Po nekaj dneh je naposled prigalopiral sel, in ko je ustavil konja, se je le ta visoko, v skoku, dvignil na zadnje noge. Sel je navzočim zaklical: »Pomembnih vesti prinašam Velikemu knezu!«

Napotili so ga v jurt, kjer je čakal Atila. Sel se je globoko priklonil in hitel govoriti: »Veliki knez, kralj sosednjega kraljestva je dvignil veliko vojsko nad kneza Bledo. Zasleduje ga. Toda duhovi vojne so nam naklonjeni. Hvala nebesom! Naši bratje se spopadom zaenkrat uspešno izmikajo!«

Še isti večer so odjezdili. Jezdili so ponoči s pomočjo zemljevidov in delno po Rualdovem spominu. Hunski jezdec z nočnim jezenjem niso imeli težav, saj so bili njihovi konji dresirani tako, da v kasu niso preveč tresli jezdeca in je ta med ježo lahko dremal. Podnevi so počivali po gozdovih. Če bi jih kdo videl, bi ga nemudoma pobili. Ko so naposled prispeli do skrivnega izhoda iz gradu v gozdu, so razjahali in Atila je k sebi poklical Rualda in mu naročil: »Vajina konja sta urna, odpelji jo nazaj v hunsko deželo. Izogibajta se vojskam in Bog obvari bojnim metežem.« Na hitro je objel princeso in snel svojo s krznom podloženo in obrobljeno čelado ter se s svojimi možmi še pred jutranjim svitom podal v rov. Svetili so si z baklami. Na koncu rova so z ostrim jeklenim drogom vdrli skozi vrata in največji hrust in silak med njimi je otresel kose pohištva, ki so bili za vrati. Hunski vojščaki so tiho napolnili prostor, vendar grajskim stražarjem ropot ni ostal neslišen. Dva stražarja sta kmalu, ko sta se odpravila preverit, od kod ropot, naletela na hunske borce. Zabodli so ju nemudoma. Vendar je stražarjema še prej uspelo glasno zaklicati na pomoč: »Na pomoč, grad je napaden!«

V trenutku nemira so hunskim bojevnikom oči skoraj skočile iz jamic, kot bi jim neka neznana sila potegnila kožo in obrazne gube proti zatilju. Zunaj je sijala polna luna. V daljavi so svojo pesem zavijali volkovi. Grad se je spremenil v prebivališče mesečevih senc in Atilovo krdelo se je kot hudournik s huronskim vpitjem razlilo po grajskih stopniščih in hodnikih ter posekalo maloštevilne stražarje in brambovce, ki so presenečeni skakali iz svojih toplih postelj, še preden so ti utegnili enkrat ali dvakrat zamahniti z mečem ali s sulico. Najprej so zavzeli dvižna vrata gradu. Nihče ni smel pobegniti. Nekaj prisebnih branilcev se je zabarikadiralo v najvišji grajski stolp, od koder so sipali smrtonosne puščice po grajskem dvorišču. Ena izmed njih je kot zahrbtn smrtonosen obad našla pot v Atilovo podlaket. Pekoča bolečina je povzročila srd. Uperil je pogled proti stolpu: »Smrt še ne bo prišla!« si je ključevalno dejal, čeprav je vedel, da so na stolpu, tako kot on, samo vojščaki. Opetekel se je v zaklon, v galerijo grajskega dvorišča. Sedel je na tla in naslonil hrbet na grajski zid. Razlomil je zadnji del strelice s peresi, sprednji del pa v bolečini izvlekel. Na pomoč mu je priskočil eden izmed borcev, mu na rano pritisnil v ta namen pripravljenih zeli in obvezal rano.

Brez težav so hunski vojščaki vdrli skozi vrata stolpa, kamor so se zatekli branilci, četudi so bili njihovi ščiti polni zabodenih puščic. Videti je bilo, kot bi vojščaki nosili lončke s cveticami. Najhujši spopad se je odvil na stopnišču, saj so branilci dobro merili in spretno vrteli meče. Obležalo je nekaj hunskih vojščakov. Vendar branilci niso imeli možnosti. Naposled so morali popustiti hunskemu pritisku. Huni so pomorili vse prebivalce gradu, razen dveh stražarjev, ki sta ostala na dviznem mostu in spuščala v grad morebitne obiskovalce. Atila je nemudoma v več smeri poslal hitre sle z naročilom knezu Bledi, naj napade z vso silo in prižene sovražno vojsko pred grad.

Čez dan ali dva je le ta v galopu pridirjala pred grad. Huni so sovražno predhodnico spustili v grad in jo do zadnjega pobili. Glavnino pa so namesto zavetja dočakala zaprta vrata in roj smrtonosnih puščic. Vojska se je kot slap razblinila v smrt. Boji so kmalu ponehali. Huni so oplenili zakladnico in odnesli z gradu vse, kar je bilo vrednega, ter grad požgali.

Atila in Bleda sta se s hunsko vojsko ustavila na vzpetini. Opazovala sta pokrajino pred seboj. Pogorišča domačij in skednjevi po gričih in dolinah so bila kot črne pege posejana po zasneženi pokrajini. Oblaki dima so se v lahnem vetru kot črni črvi dvigovali iz zemlje. V daljavi je bilo moč uzreti požgane ruševine gradu. »Tako gladke zmage še nismo zavojevali. Brat moj, tebi je zares mogoče zaupati,« je dejal Atila.

»Zares, sreča nam je bila naklonjena, malo mož smo izgubili,« mu je odvrnil Bleda.

Mimo je prijezdil Ergos, zadržal konja in povprašal: »Ali naj postavimo ring, naš je že dovolj številčen?«

»Ni potrebno,« mu je odvrnil Atila, »zdaj bodo prosili za zaščito, Cesarstvo jim je ne more dati.« Obrnil je konja in vojska, otovorjena z bogatim plenom, se je kot orjaška gosenica začela premikati proti hunski deželi.

Princesa Crimildis je z Rualdom popotovala nazaj v hunsko deželo. Razdejanje in opustošenje, ki sta ga videvala po deželi, ju je osupnilo. Spomnila se je na svojega učitelja Celsusa in se zdrnila: »Pozabila sem nanj. Morala bi opozoriti Atilo.« Obrnila sta konja in se namenila na grad. Ko sta se približala gradu, so bila grajska dvizna vrata spuščena. Pomrznjena trupla so kot prevrnjeni živopisni kipi ležala vsepovsod. Edino les udratih streh je še vedno tlel. Vse hitreje je stopala in zatem tekla v prostore, kjer je domoval Celsus. Bredla je po napol izgorelih papirusih in osmojenih pergamentih ter razbiti steklovini. Truplo Celsusa je našla sedeče na tleh in naslonjeno ob steno. Njegov goltanec je bil prerezan z medicinsko

natančnostjo. Težka zemlja je bila že vpila črno kri. Obraz je imel barvo bledega masla. Nekoliko svetlejšje lise na obrazu so kazale, da je v mrtvecu zmagal okostnjak. Iz ustnega kotička mu je bila spolzela kaplja sokrvice. Njegove prej modre oči so bile zdaj temno sive. Ni jih bilo mogoče več zapreti.

»Ruald, poiščiva nekoga, ki ga bo pokopal,« se je kraljična s skoraj prosečim pogledom obrnila na Rualda. Povprašala sta pri ljudeh. Kmetje in tlačani so se počasi jeli vračati na svoje domove iz gozdov, kjer so našli zatočišče pred vojno ujmo. Naposled so našli pogrebca, ki je bil pripravljen pokopati truplo. Duhovnika niso našli. Mož je nosil ponošena, skorajda razcapana oblačila, in ko je videl princeso, ovito v mehko krzno, in oboroženega Rualda, se je globoko priklonil. Pogledal je vstran in naokoli in dejal: »Hudi in žalostni časi so.« Crimildis mu je takoj izročila zlatnik. Možak ga je v dlani potežkal, ga nesel k ustom in s svojimi potemnjenimi zobmi zagrizel vanj. Ker je zaznal pravo trdoto, je prikimal. Odpravili so se na grad po mrtvega Celsusa in nato na pokopališče.

Jusruk je stekel na obzidje gradu in se razgledal po pokopališču. Globoko, da je začutil, kako se mu je vsa kri umaknila v notranjost života, si je oddahnil, ko je prepoznal postavi in pogrebca ob gomili. Zemlja izkopanega groba se je čnila na belem snegu. Obrnil se je nazaj k svojim možem, ki so se razgledovali po gradu, in prikimal. Ruald je ves čas oprezal naokoli in zaslutil je, da jih nekdo z grajskega obzidja opazuje. Postavil se je pred Crimildis in dvignil ščit. Ko je Crimildis prepoznala hunske oprave na obzidju, je stopila izza Rualda in zaklicala: »Ne streljajte, kneginja Hunov sem in Atilova žena!«

»O, vemo, vaša visokost, iz glavnega ringa smo!« je odvrnil glas z obzidja.

Tako so princesa, Ruald in Jusruk z ducatom mož odjezdili nazaj v hunsko deželo. Po nekaj dneh so prispeli v glavni ring, kjer se je ravno pripravljala gostija v čast pravkar izbojevané zmage. Ob snidenju je Atila objel Crimildis in ji z dlanmi krepko poddržal ramena: »Bogovom hvala, da te zopet vidim med nami, in naj nas tvoja lepota razsvetljuje,« je dejal z zaskrbljenim obrazom in zadovoljstvom v očeh. »Dolgo ni bilo slišati novic iz ringov, da bi vaju videli. Za teboj sem poslal izvidnico svojih najboljših mož.«

»Morala sem pokopati svojega učitelja iz mladosti. Pozabila sem te opozoriti, da popaziš nanj.«

»Hm, na gradu je bilo nevarno,« je odvrnil Atila.

»Prejela sem novice, da si bil ranjen.«

»Nekaj malega sem prinesel z gradu.«

»Gotovo te je zelo bolelo?«

»Med bojem ne poznaš strahu in ne čutiš bolečine,« je odvrnil Atila. »Pridruži se nam, priredili bomo slavje veliki zmagi v čast.«

Crimildis je bila užaloščena zaradi Celsusa in v bistvu nejevoljna zaradi Kraljestva, zato ni dolgo ostala na zabavi. Goreli so ognji, ob hrani in pijači in ob bučni glasbi so se telesa znojila. Atila ni hotel, da bi ga vino opilo. Zaželel si je drugačne omame. Zapustil je gostijo in svoje domovanje. Hodil je pod bisernim nebom brez mesečine. V mislih se mu je pojavila slutnja, da prihaja pomlad. Želel si je jezdit skozi pomladni gozd po dežju. Skozi meglice in med podrte jelke. Visoko na nebesnem svodu je Mars krvavordeče žarel. Jupiter in Venera sta zahajala nizko nad obzorjem. Popravil je svojo široko, iz črnega krzna izdelano kapo. Briljanten lesk sneženih kristalov je zaslepil njegovo oko.

Tudi Ruald zaradi bučne glasbe ni mogel spati, zato se je sprehajal po ringu. V soju bakel je opazil mladenko v beli tuniki, kako je odhajala iz Atilovih prostorov. Imela je obraz svetnice in pogled, kot ga je imel Atila tik pred slavljem. Ruald je še nekaj časa brezciljno hodil po ringu in razmišljal. Nato je stopil do svojega jurta, kjer je bilo hladno, vendar je ogenj na sredini jurta še vedno tlel. Primaknil je nekaj kuriva in legel na svoje ležišče. Težka volnena in kožuhovinasta pregrinjala so ga ščitila pred mrazom. Spanec še dolgo ni prišel. Razmišljal je: »Tole bo princeso zelo razžalostilo, zato je bolje, da ji ne povem. Pravzaprav ne vem, če je to moja stvar. Toda vendarle, njen podanik sem. Slej ko prej bo izvedela. Potem bo še slabše.«

Minilo je nekaj dni in neko jutro je Ruald srečal princeso Crimildis:

»Vaša visokost, bi se mi hoteli pridružiti pri ježi? Nekoliko sem naveličan ringa.«

»Ruald, zadnje čase smo veliko potovali. Utrujena sem od konjskega hrbta.«

»Kaj pa vsaj sprehod?« Crimildis je razbrala zaskrbljenost na Rualdovem obrazu in prikimala:

»Prav, naj bo.«

Bilo je sončno jutro, meglice so se dvigale in puhasti oblaki so se podili po nebu. Ivje se je topilo na osamelih drevesih, posejanih po stepi.

»Lep dan se je naredil,« je dejala Crimildis. Ruald je pogledal stran in z nekoliko zmedenim izrazom dejal: »Vaša visokost, ne prinašam vam dobrih novic. Hm ..., ne vem, kako naj začnem ...«

»Ruald, ne okolišite!«

»Tisti večer, ko se je praznovalo zmago nad Kraljestvom, nisem mogel spati. Sprehajal sem se po ringu in pozno ponoči sem videl tisto prelestno mladenko v beli tuniki, ki jo je bilo moč videti na proslavi, kako je odhajala iz prostorov kneza Atila.« Crimildis je nekaj dolgih trenutkov zrla v Rualdov obraz. Nato je spodvila ustnice, jih stisnila in naposled dejala:

»Ruald, pa ste to zares videli ali se vam je samo tako zdelo?« vprašujoče ga je pogledala, čeprav se je dobro spominjala, kako se je tisti večer, prav tista zala mladenka prerivala v Atilovo bližino.

»Prisežem, da sem videl. Govorim vam kot vaš najbolj vdani vitez in kot najbolj premetena hetera pred Jezusom, da je res.« Crimildis je medtem pogledala vstran in v tla in si dejala: »Le kako so mogli to dovoliti?« Srce ji je divje razbijalo kot zvon iz mladosti na grajski kapeli in noge je niso ubogale. Popravila si je tančico, ki jo je nosila zavoľo žalovanja.

»Ruald, pustite me samo.« Napotila se je nazaj proti stepi. Ruald je predvidel, kako se bo odzvala, zato ji ni poskušal slediti ali jo morebiti tolažiti. V Rualdovo srce se je priplazil kot vonj gnijočega mesa občutek zmage, ki ga ni maral.

Minilo je nekaj dni in princesa Crimildis je povabila Rualda na ježo. Jezdila sta v hitrem kasu. Ko je Crimildis dohitela Rualda, je le ta ustavil konja in Crimildis mu je spregovorila:

»Čisto kratka bom, Ruald. Veliko sem razmišljala in pretehtala naš položaj pri Hunih. Odločila sem se, da je najbolje, če odidemo iz hunske dežele.«

Rualdu, ki mu življenje v stepi ni preveč ugajalo, vendar se je bil že nekoliko privadil, tako kot ostali vitezi, se je skoraj zaletelo: »Kdaj pa odidemo, vaša visokost?«

»Nocoj. Takoj se vrnite v ring. Eden po eden zapuščajte ring. Ostali naj se medtem sprehajajo po ringu. Pretihotapite čim več zlata in nekaj živeža. Na večer se vam pridružim v bližnjem gozdu.«

Tako se je zgodilo. Princesa Crimildis je našla svoje viteze v bližnjem gozdu. Razgrnila je na pergament narisano zemljevid, ki je prikazoval hunsko deželo, in dejala: »K sreči sem si pred časom izposodila nekaj zemljevidov pri starem Grku. Dlje ko pridemo pred Atilovimi sli, več možnosti imamo, da ubežimo. Upravičeno se lahko nadujemo, da nam prek prelaza ne bodo sledili.«

»Toda, vaša milost, prek prelaza je v teh zimskih razmerah skrajno nevarno. Prav zares, zavoľo snega in smrtno nevarnih plazov pozimi nihče ne prečka prelazov,« je dejal Ruald.

»Dragi Rulad in moji vdani vitezi:

*Aprilsko sonce na zemljo deži,
in ko sivi oblaki modrino zapro,
zatočišča srce si vroče želi,
čeravno v belem snegu zaspi.«*

Ko je to izgovorila, se je hudomušno nasmehnila. Vendar je Ruald začutil bolečino, ko je v večernem mraku opazil globino praznine v njenih očeh.

Popotovati neopaženo po hunski deželi je bila precej težavna naloga. Potovali so ponoči in deloma podnevi. Izogibali so se hunskim ringom, mestom in naselbinam drugih plemen. Zavoljo zime in snega vsaj pastirci niso gnali na pašo. Po nekaj dneh ježe so prispeli do gora in nato do zadnje, najvišje vasi staroselcev. Iz ognjišč se je še vedno dvigal dim. Na sredini, med bornimi kočami, je bilo manjše svetišče. Atilovi sli jih očitno niso dohiteli. S težavo so v vasi našli nekoga, ki jim je bil po daljšem pregovarjanju, čeprav nejevoljen, le pripravljen pokazati pot čez prelaz. Vodnik je bil visok, močan in temen mož. Vedno znova je prigovarjal: »Čez prelaz se pozimi ne hodi.« Konjem visok sneg in vijugasta pot nista delala težav. Pod skalnatimi vrhovi je bil grozeče nakopičen sneg. Vitezi niso govorili veliko. Vedeli so, da je tokrat še slabše kot prvič. Po dveh, treh urah so prispeli do mesta, kjer se prelaz prevesi. Ustavili so konje. Vodnik jim je pokazal pot preko in navzdol. Veter je vrtinčil plast pršičastega snega. Skozi mrenaste oblake je sonce hladno sijalo. Crimildis je zrla v Rualda in molče govorila, naj vendar nekaj spregovori.

»Ne bojte se, vaše visočanstvo. Vedno je tako, vedno je bilo in vedno bo tako. Ne bojte se:

*Kadar nebo ljubezni kali,
črna mrtvica plazi,
plod v noči v lastni krvi na prsti zamre,
takrat vrata življenja nam odpre,
tam gline se vrte.
Stražar ljubezni, kopje zostri,
in vroče biti začni!«*

Crimildis se je zagledala v Rualdov okrogli ščit, ki je visel ob boku konja. Ščit je bil navpično razpolovljen z enojno črto in vodoravno z dvojno črto. Vsa polja so bila poslikana. Iz podob je bilo razvidno, da slikar, ki je ozaljšal ščit, ni mogel prikriti priučenih potez. Desno zgoraj so bile naslikane osemkrake zvezde, levo zgoraj sonce in desno spodaj mesec, črn oblak in strela. Levo spodaj je bil upodobljen lok in tri puščice, zbrane v šop, s konicami obrnjenimi

navzgor. Ruald je spodbodel konja in kolona se je premaknila. Snežene iglice so se topile na njenem licu. Polglasno si je dejala v veter: »Morala bi moliti. V hrepenenju telesa razumeti svojega duha in v iskanju duha razumeti hotenje lastnega telesa.« V mislih je podoživela čas, ko je njena ljubezen odtekala skozi šipkovo bodičevje, čas, ko je lila svojo strast, in čas, ko je stopala skozi rumeno žito. Priletel je črn gorski krokar in sedel na eno izmed skal, ki so gledale izpod snežne odeje. Preplaval jo je prijeten občutek. »Še vedno je z menoj,« si je dejala.

Z Rualdom sta menila, da bo še najvarneje za zidovi cesarskega mesta. Nadejali so se, da si bodo lahko s preostalim zlatom, če bo božja volja taka, kupili manjšo latifundijo. Upali so tudi na sprejem pri imperatorju. Čeprav jim je prehod čez prelaz prinesel neulovljivo prednost pred Atilovimi sli, je bila pot do tam še dolga. Pokrajina se je spreminjala. Sneg je počasi kopnel. Borovci in ciprese so postajali vse pogostejši in so v krajini zamenjali smreke in jelke. Zemlja je postajala rdeča. Prispeli so do meje Cesarstva in mogočnih utrdb limesa. Morali so čakati. Naposled si je centurion, ki je bil na dolžnosti razvoda straže, vzel čas zanje. »Kdo ste in kam ste namenjeni?« jih je povprašal.

»Trgovci z zlatom in umetninami smo. V hunski deželi smo prodajali,« je odgovoril Ruald. Centurion je ob pogledu na svetlolase oborožene viteze zamajal z glavo in si zamrmral: »Dandanes je že vsakdo trgovec.«

Crimildis je opazila presenečenje na obrazu centuriona in vzrok njegove nejevere: »Gospod, ravno zato. V teh časih ne gre drugače.«

»Čakati boste morali. Odločil bo poveljnik legije.«

Po nekaj urah se je centurion vrnil s poveljnikom legije in njegovim pribočnikom. Poveljnik legije je nosil luskast oklep in med trdo hojo ošteval centuriona: »Kolikokrat naj vam še povem, da me ne vznemirjajte za vsako malenkost! Beguncev ne spuščamo v Cesarstvo.«

»Toda gospod, družina je zares nenavadna,« je ugovarjal centurion.

»Pozdravljeni,« je kratko dejal poveljnik in si snel čelado s perjanico in ščitniki za lica ter po rimljansko s pestjo na prsih pozdravil Crimildis.

»Pozdravljeni,« sta odvrnila Ruald in Crimildis.

»Po kakšnih poteh hodite?«

»Trgovci smo.«

Poveljnik se je vidno zamislil nad skupino vitezov, ki očitno niso bili videti trgovci.

»Kaj prinašate v Cesarstvo?«

Ruald je odprl skrinjice z zlatom in dejal: »Hunska dežela je bogata. V Cesarstvu nakupimo umetnin in drugega blaga.«

»Hm, morali nam boste pustiti varščino,« je dejal poveljnik in skoraj nevidno pomenljivo pogledal pribočnika in centuriona.

Nodoj Elko je stala pred prostori princese Crimildis: »Vaša visokost, ali boste zajtrkovali in kaj naj vam pripravimo za kosilo?« Odgovora ni dobila. Zato je odšla, se čez nekaj časa vrnila in ponovno klicala princeso. Ker tudi tokrat ni dobila odgovora, se je obrnila na starešino Tagmudžina, ki ga je bil Atila zadolžil, da je bil kneginji vedno na voljo in ji ustregel v vsem, kar je zahtevala. Tagmudžin je bil močan, čokat mož. V mladosti je bil odličen rokoborec. Z glavo je znal cepiti lesene plošče, s čimer je zabaval gledalce na rokoborskih turnirjih in jemal pogum nasprotnikom. Nosil je ponošeno, že osivelo laneno ogrinjalo. Ker tudi on ni dobil odgovora, je vstopil v princesine prostore. Našel je prazno posteljo. Pozanimal se je pri ljudeh v ringu, ali so kaj videli princeso. Vsi so mu odgovarjali, da tistega dne kneginje niso videli. Naposled je stopil do jurtov, kjer so prebivali vitezi. Opazil je, da njihovih konj ni in tudi v jurtih ni bilo videti njihovih osebnih potrebščin. Starešina je zajel sapo, da sta se mu ličnici napihnili, in počasi izdihnil. »Tole bo pa zelo slabo,« si je dejal. Vedel je, da mora nemudoma pred Atilo. Na njegovem križu se je nabral hladen znoj. S seboj je popeljal tri svoje vojščake, ki jih je najbolj cenil. Ko so se bližali dvoru, so morali mimo ograde za konje, kjer je žrebe divje dirjalo sem ter tja. Z vsakim korakom je Tagmudžinu tlak v sencih naraščal. Atila je sedel na svojem tronu, ko je sprejel vojščake. Blede ni bilo poleg.

»Kakšnih novic mi prinašate?« je skoraj zdolgočaseno dejal Atila.

»Ničesar dobrega, vaše visočanstvo. Od jutra pogrešamo princeso Crimildis in njene viteze,« je odvrnil starešina.

»Kaj velite?«

»Kneginjo Crimildis in njene viteze že od jutra nihče ni videl v ringu. Očitno so odšli.«

»Ah, dajte no,« se je nasmehnil Atila.

»V princesinih prostorih ni osebnih potrebščin in jurti od vitezov so prav tako videti zapuščeni. Na lastne oči sem se prepričal,« je skoraj s tresočim glasom vztrajal starešina.

Atila je vstal s prestola. Njegove žile in mišične kite na vratu so izstopile. Stopil je pred Tagmudžina: »Kako lahko izgine knežna in to z vsem svojim spremstvom in kako to, da jaz o tem izvem šele sredi dneva?«

»Eee ..., vaše visočanstvo ...«

Atili je močna sila, sila, ki jo je poznal in ljubil, krepila peruti, vendar se je tudi tokrat, kot ničkolikokrat dotlej, Atili oglasil glas prisebnosti. Uvidel je, da od vojščakov ne bo izvedel ničesar pametnega več. Zato je kljub vsemu ostal miren in sedel nazaj na prestol.

»Pojdite in poizvedite ter jih privedite nazaj na dvor. V nasprotnem primeru vam zagotavljam, da bodo vaše glave krasile vhod v ring!«

Vojščakom je blesteča podoba Atila zaslepila oko. Zven njegovega glasu je oglušel njih uho, znoj osolil polt in vonjave z Orienta zasitile vonj. V grlu se jim je nabrala trpka slina kovinskega okusa. Dražljajev, ki so prevevali njihova telesa, je bilo preveč. Z dolgimi počasnimi koraki so se skoraj čepe vzvratno umikali in se pri tem jeli naglo klanjati. Njihove stegenske mišice so bile čvrsto napete. Edino, kar so izustili, je bilo: »Da, vaše visočanstvo!« Medtem je Atila bolj zase dejal: »To bi moral storiti že prej, saj očitno nekdo ne zna držati jezika za zobmi.«

Po približno treh tednih so se vojščaki vrnili pred Atilo: »Princeze zagotovo ni v kraljestvu. Nekemu brodniku na veliki reki se je proti izdatnemu plačilu razvezal jezik in vedel je povedati, da je neko dično mladenko v spremstvu vitezov prepeljal v Cesarstvo.« Potem so vojščaki popadali na kolena.

Atila je naslonil glavo na pest in zamišljeno dejal: »Pojdite mi izpred oči, preden si premislim!« In vojščaki so se klanjajoč vzvratno umaknili.

VII

*Nekateri se rodijo posthumno.
(Friedrich Nietzsche, XIX. stoletje po Kr.)*

Minilo je nekaj let. Atilovo in Bledovo kraljestvo je še vedno cvetelo v svojem sijaju. Atila je sedel v glavni izbi, kjer je sprejel dvornega zakladnika: »Koliko časa zopet Cesarstvo kasni s plačili?«

»Kakšne tri mesece, vaše visočanstvo,« je odvrnil zakladnik in pri tem z narejeno zaskrbljenostjo prikimaval.

»Bodo že plačali,« je skušal neprizadeto odgovoriti Atila.

»Toda lesk zlata je kot sonce, ki sveti na zemljó.«

»Kaj mi želite s tem povedati?«

»Hočem reči, da v naši zakladnici ni toliko zlata, kot ga je ponavadi.«

»Potem pa naj trgovci plačajo več!«

Zakladnik se je na mestu prestopil in z izrazom trgovskega lakaja izza tenkih hunskih brčic dejal: »Toda večino trgovskih in karavanskih poti smo zaprli, prav tako pristanišča na naših obalah.«

Atila se je zamislil. Na vratih se je zaslišalo glasno trkanje. »Naprej!« je velel Atila in dvignil pogled. Vstopil je Tagmudžin. »Tagmudžin, upam, da imate dovolj resen razlog, da me motite?«

»Vaše visočanstvo, smrtno resen,« je odgovoril Tagmudžin. »Khm ...«

Nastala je tišina in Atila mu je s pogledom dal vedeti, da njegovo potrpljenje ni neomejeno.

Tagmudžin se je zazrl v tla in dejal: »Vaše visočanstvo, v spalnici vašega brata Velikega kneza Blede je ponoči sijalo jeklo.«

Atili se je v glavi pričelo temniti. Imel je občutek mrtvoudega deteta, ležečega na zeleni poljani. V daljavi se je slišal topot konjskih kopit.

»Hočete reči, da ...«

»Da, vaša visokost, Velikega kneza smo danes zjutraj našli ležati v mlaki krvi.«

Atila je tiho dejal: »Tagmudžin, pred časom sem vam prizanesel. Zdaj vam ne bom.« In še tiše: »Tokrat se ne bomo več dvignili.«

»Toda vaše visočanstvo, hunskih kraljev nismo nikdar posebej stražili,« je glasno in z visokim glasom odgovoril Tagmudžin. Atila je vstal in se namenil proti Bledovim prostorom. Za njim Tagmudžin, zakladnik in vojščaki, ki so spremljali Tagmudžina. V Bledovi spalnici je

zagledal eno od Bledovih žena, zvito v položaj zarodka. Ležala je poleg Blede. Bleda je imel udrta lica, ki so še vedno izražala začudenje. Trupel niso premikali, dokler jih ne bi videl Atila. Mehko perilo na postelji je otrdelo od strjene krvi. Preostale Bledove žene so že žalovale ob postelji. Vsi so se zazrli v Atilo. Toda Atilov obraz ni kazal niti žalovanja niti jeze. Dejal je: »Še včeraj mi je potožil, kako svojeglavi so njegovi otroci, da jih ne more naučiti reda, da bi lahko odrasli.« Čelada mu je začela težko sedati na zatilje. Roka mu je zdrsnila proti meču. Ring je potonil v temo.

Obred pogrebnega slovesa od preminulega kneza so pričeli s stravo. Bledino truplo je ležalo v svilenem šotoru v stepi nedaleč od ringa. Vojščaki na konjih so v galopu dirjali okoli šotora in tako izkazovali čast mrtvemu knezu. Priredili so tudi tekmovanje v rokoborbi. Cvetje je dehtelo v vetru in hitro venelo. Veliko se je jedlo in pilo. Duhovni so noč in dan molili ob Bledinem truplu.

Atila se ni dolgo zadrževal s pogrebci, le toliko kot je bilo najbolj nujno. V glavnem je le pozdravljal velikaše in starešine, ki so od blizu in daleč prišli izreči poslednje slovo od kneza. Kmalu se je umaknil v svoje prostore in se zatopil v zemljevide. Poiskal je najprimernejše mesto za Bledov grob. Nato je poiskal duhovna, ki bi opravil obred. Izbral je mladega duhovna, ki je ravno končal šolanje pri Velikem duhovnu šamanstva. Za mladega duhovna so ljudje pravili, da ga niso nikdar videli smejati se. Niti od najbolj rane mladosti. Pristopil je Atila in dejal: »Mladi mož, opravili boste obred knežjega pogreba!«

Njegovo živopisno zeleno-modro oblačilo je bilo v nasprotju z njegovim mladostnim, vendar resnobnim licem, ki ni moglo prikriti groze. Kljub temu je odvrnil: »Da, vaše visočanstvo, z veseljem opravim svojo dolžnost.«

Takoj so naložili nekaj voz z živežem, orodjem in skrinjami z Bledovim orožjem, osebnimi predmeti, umetninami, nakitom in zlatom. S seboj so vzeli tudi njegovega najljubšega konja. Atila je poiskal slab ducat sužnjev. Suženjstvo pri Hunih ni bilo pravilo in tudi Atila ga ni maral. Menil je, da kvari mladino. Zato ga je preganjal. Vendar je ta plevel vedno znova in znova poganjal pri njegovih velikaših. Večino ujetih sužnjev so Huni vendarle odprodali. Poleg sužnjev in duhovna je Atila vzel s seboj tudi Jusruka. Približno dva dni so jezdili skozi stepo. Mokra zemlja se je globoko vdirala pod kolesi. Vroče pomladno sonce je dvigalo soparo. Naposled so našli osamljen gozd. Vozove so pustili na obronku gozda in sužnji so globoko v goščo znosili vse potrebno za knežji pogreb. Izkopati so morali globoko jamo.

Potili so se in znoj je privabljal gozdne žuželke. V izkopano jamo so položili skrinje z zlatom in dragocenostmi. Duhoven je ves čas glasno prepeval in klical dobre duhove, naj sprejmejo dušo umrlega kneza. Občasno se mu je glas komaj slišno zatresel. Na skrinje so položili kozicam podobna lesena stojala. Nato je Atila z izkušenim ukazom pripravil Bledovega konja, da se je ulegel in zvrnil na bok. Ravno v trenutku, ko ga je hotel pokončati z mečem, je konj, kot bi slutil prihajajočo smrt, glasno zarezgetal in se sunkovito dvignil na noge ter začel brcati na vse strani. Atila in Jusruk sta ga nemudoma ujela z lasom in skušala na vse mogoče načine umiriti. Toda konj se ni umiril. Atila je prvokrat zavonjal vonj po konju. Ni mu preostalo drugega, kot da ga usmrti s sunkom kopja. Ubitega konja so postavili na kozici in v sedlo mrtvega Bledo. Podprli so ga, da se ni zvalil s sedla. »Naj ga pokoplje prekleta zemlja, če sladke ni dočakal!« je glasno velel Atila. Vleklo ga je v knežji grob. Vedel je, da se odtlej ne bo mogel z nikomer več pogovarjati. Sužnji so pričeli zakopavati grob in med grudami je priletelo razpelo, se odbilo od stene groba in padlo v praznino ob Bledovem truplu. Jusruk in duhoven sta se spogledala. Atila je samo zamaknjeno strmel predse. Ko so grob zakopali in ga zakrili z zelenjem, sta se Atila in Jusruk zavihtela v sedli in z veliko brzino z lokoma postrelila sužnje. Tudi tistim najbolj urnim ni uspelo narediti niti deset korakov, ko jih je že zadela smrtonosna ost. Duhoven je več čas mižal in nepremično čakal sredi meteža puščic, da ga zagrne tema. Nato sta Atila in Jusruk razjezdila in z meči do konca pokončala sužnje. Atila je stopil pred duhovna in mu vrgel zajeten mešiček z zlatom in dejal: »Pojdi iz kraljestva, v Cesarstvo ali kamor koli, na vzhod. Če ti zmanjka zlata, se vrni v katerega izmed obmejnih ringov in mi pošlji pismo z nabožno vsebino. Vedel bom, da je tvoje, in ti pošljem zlata.« Duhoven je samo naglo in brez besed prikimal ter se nemudoma zavihtel na konja in odjezdil.

Atila in Jusruk sta na enega izmed voz naložila trupla sužnjev, ostale vozove pa poskrila v goščavi in izpregla konje. Nato sta se vrnila v ring. Ko sta prispela skozi vhod v ring, se je Atila obrnil k Jusruku in dejal: »Prenesi povelje, da naj se hitri sli pripravijo.«

VIII

*Vlada tisti, ki je najbolj izobražen.
(Ivan IV. Grozni, XVI. stoletje po Kr.)*

Atila se je kot premnogokrat dotlej umaknil v svoje sobane in sedel pred zemljevide. Na njih so bile vrisane reke in položaji utrdbe limesa. Mnogi dnevi je že oglednikov so bili potrebni, da so mu natančno predočili položaj mest, kjer bi bilo mogoče najlažje prečkati reke in obiti utrdbe limesa. Atila je mislil s težko glavo. Naposled jo je dvignil proti svojemu šamanskemu oltarju, kjer so bili v lesenih rezbarijah upodobljeni živalski liki, ki so upodabljali posamezne duhove in sile narave: »O, duhovi, obračam se k vam, da mi naklonite zmag in življenja, za katerega mi ni dosti mar. Prav tako ne skrbim za onostranstvo. Pa vendar je moje srce odprto za dobra dela.«

Poklicati je dal Tagmudžina in mu velel: »Ukazujem, da se ring dvigne k orožju. Prav tako vsi ringi zahodno!«

»Razumem, vaše visočanstvo! Kaj pa zavezniška ljudstva?«

»Dragi moj Tagmudžin, ako Cesarstvo ne izroči davka, ga moramo izterjati sami. Poleg tega sprašujete preveč.«

Ko je Tagmudžin slišal odgovor, vedoč, da je čas za takojšen odhod, je strumno odkorakal iz Atilovih prostorov.

Naslednje jutro so bili možje iz ringa postrojeni za odhod. Atila ni govoril. Molče je v kasu obkrožil dolgo vrsto konjenikov in jih na hitro pregledal. Nato jih je povedel proti zahodu. Kamorkoli so prijezdili, so jih čakali poglavarji s pripravljenimi vojščaki, dokler ni bila zbrana celotna vojska v enem izmed obmejnih ringov. Atila tudi tukaj ni govoril. Prav tako se ob večeru ni pridružil plemenskim poglavarjem, kar je poglavarje navdalo z določeno mero tesnobe.

Naslednje jutro je vojska vpadla v Cesarstvo. Brez odpora so obšli limes. Pred njimi so bila številna mesta. Lahko oboroženi konjeniki na najhitrejših konjih so daleč naokoli oprezali za morebitnimi legijami. Toda vedno znova in znova so se v galopu vračali pred Atilo in odkimavali. Pred njimi se je odpirala zemlja. Atila je bil ves čas zamišljen. Ljubil in verjel je v moč hunskega jekla. Toda odgovor oglednikov je bil vedno znova enak. Atila je vedel, da

sta gibljivost in moč hunske vojske okrnjeni, če je otovorjena s plenom. Zato je odlašal z napadom. Pred njim je bila vzpetina, na njej naselbina. Zrl je v kamniti obris mesta pred seboj. Pod mestom na vzpetini so se širila lepo obdelana polja. Sonce je sipalo žarke na izsušeno zemljo. Drevesa, poredko posejana med polji, so imela dolge sence. Mislil si je: »Morda smo zadnji, ki zremo ta prizor. Za soncem je vedno votla temina noči. Tako mora biti, da sonce lahko zopet vzide.« Njegovo misel je prekinil Ergos, ki je v galopu prijezdil: »Vaše visočanstvo! Na poljih smo ujeli nekaj sužnjev, ki so povedali, da je pred nami bogato mesto.« Atila ga je zdolgočaseno pogledal in pomislil: »Predolgo odlašati z napadom bi bilo prav tako nevarno, kot bi bilo nespametno pregloboko zaiti na ozemlje Cesarstva.« Odločil se je: »Ergos, pojdite pred mestna vrata in zahtevajte sto liver zlata ali desetkratno vrednost srebra.«

Ergos je hitro odjezdil proti mestu in preden se je približal mestnim vratom, je dvignil roko. Stražarji so dobro vedeli, da posamezen konjenik nosi sporočilo. Pred mestnimi vrati je Ergos ustavil konja, spustil roko in dvignil ščit: »Sto liver zlata ali desetkratno vrednost srebra za kralja Atilo!« in naglo odjezdil.

Stražmojster rimskega mesta se je nemudoma odpravil k županu. Vstopil je v mestne prostore, kjer ga je ta sprejel. Zavedajoč se resnosti položaja, župan ni mogel skrivati bledice na obrazu. Z očmi je povprašal stražarja, naj govori. »Hunski sel je bil pred mestnimi vrati. Atila zahteva sto liver zlata ali protivrednost v srebru.«

Županu se je zaletelo, da se je njegovo zajetno telo nehote sklonilo čez mizo. »Mestna blagajna je vendar prazna. Nimamo niti desetine tega. Moram razmisliti. Morda bi se Atila zadovoljil tudi z blagom ali vsaj z manjšo vsoto. Dobro bi bilo pridobiti nekaj časa. Priskrbite mi nosilnico in nekaj pešakov za spremstvo.«

Župan se je uredil in oblekel v praznja oblačila. Po kakšni uri ali dveh je sedel v nosilnico in se v spremstvu nekaj oboroženih pešakov odpravil proti hunkemu taboru. Hunski vojščaki, ki so bili na straži, so opazili nosilnico, ki se je približevala, in o tem takoj obvestili Atilo. Atila se je zavihтел na konja. Takoj za njim je zajezdilo svoje konje nekaj velikašev in starešin. Med njimi sta bila tudi Ergos in Jusruk. V drncu so odjezdili proti približujoči se nosilnici. Ko so se ji popolnoma približali, so ustavili konje in tudi nosači so zastali in spustili nosilnico. Eden izmed nosačev je potrkal na ohišje nosilnice in župan je izstopil. Pogledal je skupino pred seboj in se priklonil pred Atilo, ki je bil v sredini prve vrste konjenikov v bojni opravi: »Vaša visokost, s čim vam naše mesto lahko nudi gostoljubje?«

Atila se je komaj vidno usločil v sedlu in glasno velel: »Gospod, kot veste, Huni stražimo limes in ščitimo trgovske poti. Žal pa za naše delo že dalj časa nismo prejeli plačila. Prišel sem, da bi našel sogovornika, vendar ga nisem našel. Zato moramo namesto Cesarske države izterjati davek.«

»Toda, vaše visočanstvo, toliko nimamo. Ali vam lahko plačamo davek v žitu, vinu, olju ali tkaninah in manjše plačilo v zlatu?«

Atilov pogled je postal nejevoljen, dobil je izraz neučakanosti: »Ali imate ščurke?«

»Ne, ne vem ... najbrž, ... da, imamo jih!« je odvrnil župan.

Atila se je obrnil proti Jusruku in po hunsko velel: »Jusruk, daj čelado!«

Jusruk je presenečeno dvignil obrvi.

»Jusruk, daj čelado!«

Naposled je Jusruk snel čelado in jo podal Atili, ki je velel županu:

»Potem mi pa do jutra naberite polno čelado živih ščurkov!« in vrgel čelado proti županu. Ta jo je kljub temu, da česa takega ni pričakoval, ujel. Bilo mu je jasno, da se je njegov čas za razgovor iztekel. Zato se je urno odpravil proti nosilnici. Hunski velikaši in starešine so se ob tem glasno zakrohotali. Ko je župan vstopal v nosilnico, mu je Atila glasno dejal: »Tako je to z blagom, gospod župan!«

Nato je ukazal Jusruku: »Poskrbite mi, da jutri ostane živ!«

Obrnili so konje in počasi odjezdili proti hunskemu taboru. Atila je zastal in se zagledal proti mestu in nosilnici, ki se mu je približevala: »Molim:

Ljubezen, ljubezen, kakšna sila je to?

Val od daljnih toplih morja,

črno narciso v sebi sadim.

Ljubezen, kakšna sila je to?

... in glava se ne skloni.«

Ljudje v mestu so bili zbrani na glavnem trgu. Poznopopoldansko sonce je že bilo izgubilo moč, vendar iz kamnitih tal je še vedno puhtela vročina. Med ljudmi se je širil nemir in govorice, da so Huni bolj neusmiljeni in neizprosno krvoločni od Gotov in Vandalov pred njimi, ki so bili nekaj desetletij pred Huni vpadli v Cesarstvo. Meščani so o vdorih vedeli le iz govoric, saj je od takrat minilo precej let in tudi mestu je bilo takrat prizanešeno. O Hunih se je govorilo: »da jedo otroke ... in da jih utegnejo vse pobiti.«

Županova nosilnica se je naposled prikazala na mestnih vratih in ljudje so utihnili. Župan je izstopil iz nosilnice in se povzpел na eno izmed stopnišč ter počasi in glasno spregovoril meščanom: »Zbrati moramo sto liver zlata ali ustrezno protivrednost v srebru. Atila noče drugega. V tem primeru bo mestu prizaneseno! Zato vas pozivam, da do jutra prinesete v mestno hišo vso zlatnino in srebrnino, ki jo premorete. Verjemite mi, to je edino, s čimer lahko obvarujemo naše domove in naše otroke.«

Med ljudmi je završalo, kot bi zavel lahen vetrc. Nek visok in krepak moški srednjih let je z donečim glasom preglasil množico, rekoč: »Do jutra pride legija in nas reši pred hunsko nadlogo!«

Neka suhljata ženska, ki se je oklepala par otrok, je z visokim glasom, polnim gneva in zagrenjenosti, zaklicala proti županu: »Toda bogatini so že zapustili mesto in odnesli zlato ali pa ga poskrili!«

Župan je odgovoril z odločnim glasom in skušal zopet uveljaviti svojo besedo: »Spoštovana gospa, tudi jaz sem tukaj v tem mestu z vami v hunskem obroču in verjemite mi, da je to glede na okoliščine vse, kar sem lahko storil!«

Sonce je bilo zašlo in ljudje so se pričeli počasi razhajati. Županova tehcnica pa še pozno v noč ni kazala več kot za dvajset liver zlata.

Možje v hunskem taboru so se ves večer pripravljali na napad. Vedeli so, da pogajanjem praviloma sledi napad. Ob jutranjem svitu se je Atila postavil pred svoje čete in govoril: »Možje! Ne bom veliko govoril. Vsak od nas ve, kaj mu je delati in kaj vелеva dolžnost. Na nas je padlo tudi breme pobiranja davkov, za plačilo, ki ga nismo prejeli. Pošteno smo opravljali svoje delo. Ne štedite z bridkostmi, če bo to potrebno. Oni bi storili enako in nas odvedli v sužnost. Izterjajte davek za hunsko kraljestvo in nesite nakit v svoje domove. Žene vas bodo po božje čistile. Vzemite si devic in godnih žena, da se bo naš rod širil in zmagoval! Tako nam vелеva naše dostojanstvo. Zato naprej, junaki! Za vami bom!«

In zaslišal se je krik vseh mož v en glas. Ko je to izgovoril, je Atila prijezdil do Ergosa in mu dejal: »Z vašim plemenom ostanete z menoj. Kajti če se odkod približa legija, jo nemudoma napadeva.«

»Razumem, vaša visokost!« je odvrnil Ergos.

Mestno obzidje je bilo nizko in ponekod je bilo obzidje sestavljeno iz stranic hiš, zato so ga Huni brez težav v naskoku zavzeli in se kot mravlje razlili po obzidju. Maloštevni mestni stražarji niso imeli nikakršnih možnosti, da bi se jim uprli. S puščicami in kopji so bili zasuti.

Tako zelo, da Hunom niti ni bilo potrebno prekrižati mečev. Mestna vrata so se hitro vdala in po tlaku so zagrmela konjska kopita. Slišati je bilo vzklike konjenikov, ki so priganjali svoje konje. Posekali ali zabodli so vse, kar se je premikalo. Večina jih je nato razjahala in se razkropila po ulicah in hišah. Manjši del jih je ostal na konjih in nadziral trge in ulice.

Tudi Tagmudžin je razjahal svojega konja. Odpravil se je v eno izmed stranskih ulic, kjer je našel hišo z velikimi okni in vrati. Z močno brco je vdrl skozi vrata. V glavnem prostoru je zagledal moška kljubovalnih pogledov, v katerih se je zrcalila vdanost v usodo. Z neposredne bližine ju je z lokom nemudoma postrelil. Nato je umoril še starko, ki ni kazala strahu. V prostoru je ostala le mladenka. Pokazal ji je zlato sponko na svoji obleki in nameril lok vanjo. Gledal jo je prek konice puščice, ki je zavoljo njegovega krepkega vratu, močnih rok in širokih pleč mirovala. Opazoval je njeno oprijeto tuniko in videlo se je, da je noseča. Prek njenega ramena je bila nepravilno položena pala. Iz golote drugega ramena je sijala mlečna porcelanasta polt. Imela je goste črne lase, spletene v umetelno pričesko. Obraz bodoče matere je napolnjeval prostor z belo milino. Odvrgetel je lok in puščico ter se obrisal okoli ust. Skušal se ji je približati, vendar je hotela zbežati. Hipoma jo je dohitel in potrgal obleko z njenega telesa. Pred njim je stala gola. Njen gladko zaobljen trebuh je zakrival sram in veliki težki dojki sta legali na njen život, toda v prsnih bradavicah je cvetela mladost. Strah jo je bilo in prsni koš se ji je dvigal in spuščal. Na njene velike črne oči so pritiskale žile. Imela je vonj po najfinejših mazilih iz Orienta. Izvlekel je nož in ji zažugal ter resnobno uperil pogled vanjo. Brhko telo se ni moglo upirati. Skozi okna so se slišali kriki človeškega stampeda in od nekod se mu je v nosnici pritajil vonj po iztrebkih. Ravno ko se je skobalil z nje, sta v sobo zakoračila dva njegova vojščaka. Na njunih licih se je pojavil izraz olajšanja. Pobesila sta meča in vzkliknila: »Starešina, povsod smo vas že iskali!«

Tagmudžin si je popravljajl obleko, rekoč: »Ah, nič, samo malo sem se zadržal.«

Odšli so iz hiše in na glavnem trgu so možje nalagali plen, ki so ga praviloma izterjali od žena z obljubo, da jih pustijo žive skupaj z njihovimi otroki. Držali so obljubo.

Huni so na enak način oplenili še nekaj mest in vasi ter požgali polja. S plenom so se vrnili v hunsko deželo. Med vračanjem je Ergos povprašal Atilo: »Vaša visokost, enkrat bomo morali ostati znotraj limesa, ali vsaj postaviti kakšen ring?«

»Zvesti moj Ergos, nas ne varuje limes, nas čuvajo vetrovi.«

IX

Sokrat: In zdaj ti hočem pojasniti razloček med prosvetljenimi in neprosvetljenimi ljudmi z naslednjo primero. Zamisli si, da ljudje bivajo v nekakšni podzemski jami, ki ima v smeri svetlobe široko odprtino. V njej živijo od mladih nog z okovi na nogah in vratu, tako da se ne morejo ganiti in morejo nenehoma gledati naravnost predse. Svetloba jim prihaja od ognja, ki gori visoko nad njihovimi hrbti. Med tem ognjem in prikovanimi ljudmi vodi zgoraj pot; vzdolž nje si zamisli nizek zid, podoben pregraji, ki si jo navadno postavijo lutkarji pred gledalci, da nad njo izvajajo svoje lutkarske predstave.

Glavkon: Zamišljam si.

Sokrat: Ob tem zidu, tako si predstavljaš, nosijo drugi ljudje razne predmete, tako da molijo prek zidu, na primer kamnite ali lesene kipe ljudi in drugih živali, skratka vse mogoče umetniške izdelke, pri čemer se nekateri pogovarjajo, drugi molčijo. Uklenjeni ljudje so podobni nam! Kajti ne vidijo ničesar drugega kakor svoje sence in sence drugih ljudi, ki jih svetloba ognja meče na nasprotno stran votline.

Glavkon: Seveda, če vse življenje ne morejo ganiti glav.

Sokrat: Isto velja za stvari, ki jih nosijo mimo njih?

Glavkon: Gotovo, tudi njih vidijo samo sence.

Sokrat: In ko bi se lahko drug z drugim pogovarjali, potem bi bili prepričani, da govore o resničnih stvareh, čeprav bi pogovor tekel le o sencah, ki jih vidijo.

Glavkon: Vsekakor.

Sokrat: In ko bi v njihovi ječi prišel z nasprotne stene odmev, kakor hitro bi kdo izmed mimoidočih spregovoril, bi gotovo bili prepričani, da govori mimoidoča senca.

Glavkon: Pri Zevsu, tako je.

Sokrat: Nasploh ti ljudje ne bi imeli za resnično ničesar drugega kakor samo sence stvari, ki jih je izdelala človeška roka.

In sedaj pomisli, kaj bi bilo z njimi, ko bi se osvobodili, odvrkli okovje in se otesli nevednosti. Lahko bi se zgodilo samo to. Ko bi bil kdo od njih osvobojen in prisiljen, da takoj vstane, obrne glavo, zapusti svoj prostor in pogleda proti svetlobi, ko bi pri tem občutil bolečino zaradi svetlobnega blišča, ne bi mogel gledati stvari, katerih sence je prej videl – kaj misliš, da bi odgovoril, če bi mu kdo rekel, da je prej gledal samo prazne ničevosti, zdaj pa je bliže resničnosti in bolje vidi, ker je njegov pogled obrnjen k resničnim stvarem? In ko bi mu tedaj osvoboditelj pokazal posamične stvari in ga povprašal, kaj pomenijo – ali ga ne bi s tem

*spravil v zadrego, ker je slej ko prej prepričan, da je bilo to, kar je prej gledal, resničneje
kakor to, kar mu sedaj kažejo?*

*Glavkon: Točno tako. Navaditi bi se moral, mislim, na svetlobo, če bi hotel gledati
predmete tu zgoraj. V začetku bi najlaže prepoznaval sence, nato zrcalne podobe ljudi in
drugih stvari v vodi, pozneje nje same. Stvari na nebu in nebo samo bi laže opazoval
ponoči ob svetlobi zvezd in lune kakor podnevi ob sončni svetlobi.*

*Sokrat: In dalje! Ko bi ga zdaj spomnili na njegovo prvotno bivališče in na njegovo
takratno vedenje ter na sojetnike – kaj misliš, ali se ne bi čutil srečnega zaradi te
spremembe in se mu ne bi smilili tisti, ki so ostali tam? Ali ne bi dejal, kakor pravi Homer,
da bi raje bil hlapec pri revnem gospodarju in pretrpel vse, kakor da bi živel v onem
prividnem svetu. In potem še to premisli! Ko bi se tak človek znova vrnil v podzemsko
jamo na svoj stari prostor, ali mu ne bi bile oči potem, ko bi prišel s sonca, zapolnjene s
temo? In če bi uklenjene poskušal osvoboditi in odpeljati v gornji svet, bi ga ubili ...
(Platon, IV. stoletje pred Kr.)*

Gaj Lucij si je otrl pot s čela v zgodnjejesenski pripeki. Bil je mlad general sredi tridesetih. Zrl je v glavni ring pred seboj. Beli jurti in lesene stavbe so se bleščali v soncu. S seboj je imel nekaj voz z naloženim zlatom v skrinjah. Spremljal ga je manjši odred cesarske konjenice. »To je najslabša naloga za cesarskega vojaka. Priti pred Atilo z davkom,« je pomišljal. »Poleg tega je neumno, da moram zato prepotovati polovico hunske dežele. Lahko bi pustili Atilovo zlato na meji. Zagotovo se v hunski deželi ne bi nihče pritaknil Atilovega zlata. Poleg tega hunski konjeniki ne morejo biti daleč. In to prekleto zlato je še edino, kar drži Cesarstvo skupaj. Nobeni zakoni, nobena čast, samo zlato in grožnja Atilovega meča. Stokrat rajši bi bil povedel pohod proti najbolj bojevitim domorodcem nekam v zakotje Cesarstva.«

Atila je sedel na svojem lesenem, bogato izrezljanem tronu. Oblečen je bil v popolnoma belo tuniko, le ovratnik tunike je bil izvezen v zlatu. Predenj so Lucijevi legionarji zlagali skrinje z zlatom in se globoko priklanjali. Ko so bile skrinje položene pred Atilo, je s strumnimi, vendar nekoliko drsajočimi koraki prišel pred Atilo Gaj Lucij. Objemal je čelado s perjanico in jo prižemal k prsim. Priklonil se je kralju: »Vaše visočanstvo, prinašam plačilo za vaše delo na limesu. Šest tisoč liver zlata!«

Atila je zadovoljno prikimal in mirno dejal: »Pozdravljeni, general, dobrodošli! Veseli me, da smo se naposled uspeli pogoditi s Cesarstvom.«

»Naj živi večni mir med Cesarstvom in Kraljestvom!« je odvrnil Gaj Lucij.

Atila se je zazrl v rdeče generalsko ogrinjalo Gaja Lucija. Opazil je, da je rahlo ponošeno. Tudi generalovo obuvalo je kazalo enako podobo.

»Naj živi!« je odvrnil Atila in nadaljeval: »Spoštovani general, upam, da vaša pot ni bila pretirano naporna.«

»Ne, vaša visokost, pot ni bila naporna, vreme je bilo lepo in niso nas bičali viharji.«

»Odpočijte si, zvečer pa vas vabim, da se mi pridružite pri večerji. Imam dovolj sladkega vina.«

»Z veseljem, vaša visokost!« je odvrnil Gaj Lucij in se ponovno priklonil ter se vzvratno umaknil iz prestolne dvorane.

Legionarji so nahranili in napojili konje. Oddelili so jim jurte. Dali so jim dosti hrane in vina. Nasploh so bili legionarji presenečeni nad hunsko gostoljubnostjo, saj so jih povsod toplo sprejeli. Na večer se je Gaj Lucij odpravil k Atili. Laskalo mu je, da ga tako veliki kralj vedno povabi k obedu. Stražar ga je pospremil v Atilove prostore, kjer ga je ob vrču vina čakal Atila. Gaj Lucij se je hotel prikloniti, vendar ga je Atila prekinil: »Že dobro, general, pozdravljeni!« »Pozdravljeni!« je odvrnil Gaj Lucij. Sedla sta za mizo in Atila je natočil vina ter dvignil čašo: »Na uspešno sklenjen sporazum!«

»Na sporazum!«

Izpraznila sta čaši na dušek. Črno vino je bilo trpko, skoraj tako grenko kot žolč, navkljub temu pa sladko opojno.

»Že dolgo je tega, kar sva se zadnjič videla, zato mi povejte, spoštovani general, se je kaj v tem času spremenilo?«

»V Cesarstvu ljudje veliko pričakujejo od reform, ki sta jih zastavila naša prevzvišena cesarja Valentinian in Teodozij.«

»Ah, reforme, bolj ko reformiramo stvari, bolj ostajajo enake,« se je nasmehnil Atila.

»Tokrat mislijo resno!« je s kančkom kljubovanja odvrnil Gaj Lucij.

»Povejte mi raje, kako kaj vojskovodja Aécij Flavij?«

»A, vrhovni poveljnik, cesarjeva desna roka in eminenca na njegovem dvoru. Cesar Valentinian mu je nedavno zaupal Galijo.«

»Hm,« je potihoma izdihnil skozi nosnici in pomislil: »Ljudstva prav zares močno pritiskajo na Galijo.«

»Veste, Aécija Flavija poznam iz mladosti,« je nadaljeval Atila. »Odraščal je na našem dvoru.«

»Vem, tako se govori v Rimu in Carigradu. Aécij Flavij je izjemen vojak in zaupanja vreden človek. Zaprošil sem imperatorja, da me premestijo v Galijo pod njegovo poveljstvo.«

Medtem je vstopil služabnik in prinesel jedi iz pečenega mesa. Atila je služabniku dal vedeti, da ga ne potrebuje več. Služabnik se je na rahlo priklonil in zapustil prostor. »Postrezite si,« je dejal Atila. »Pustiva Cesarstvo, ni dolgo tega, kar sem se vrnil iz Cesarstva. Raje mi povejte, ali je kaj novega v vašem življenju, če ni skrivnost?«

Gaj Lucij si je s pladnja vzel kos mesa, ga položil predse in dejal: »Poročil sem se in komaj čakam, da mi izvoljenka podari svojo podobo!«

Atila se je zazrl v baklo, ki je bila pritrjena na stenski konzoli. Nekaj trenutkov je opazoval valovanje plamenov v ognju in nato dejal: »Čestitam vam, vendar ne govorite tako, ugonobilo vas bo!«

Gaj Lucij se je nekoliko zamislil. S prsti je vrtel čašo vina in nato dejal: »Verjemite mi, da gre za ljubezen. Brez nje ne moremo živeti. Le kdo bi se bojeval v vašem imenu brez ljubezni v srcu?«

»Samo bogovi resnično ljubijo, kadar sovražijo, in sovražijo, kadar ljubijo,« je odvrnil Atila. Nastala je tišina. Gaj Lucij je visoko dvignil čašo vina: »Filozofija je vesela znanost! Kdor jo jemlje preveč resno, ima zagotovo omračen um.« Gaj Lucij je nato spustil čašo k ustom in naredil dolg požirek vina. Na Atilo gesta Gaja Lucija ni naredila posebnega vtisa. Mrakobno je odvrnil: »Jaz jemljem filozofijo nadvse resno.«

Gaj Lucij se je kljub opoju vina zavedal, da nasproti njega sedi hunski kralj. Ponovno je naredil dolg požirek vina in zrecital:

*»Na polju resnice hiša stoji,
mostovi sovražnika spoje,
ladja reši brodolomce.
Zato bogovi resnice si želimo!
Da naše ladje se ne potopijo,
da mostovi nam vzdržijo
in domovi obstoje.«*

Atila ga je pozorno poslušal. Nagnil se je nazaj v naslon stola in odvrnil: »Mladi mož, to je morda res, toda kaj pa je popolna resnica? Pozabljate, da poslednje resnice ne poznamo. Venomer se ji približujemo, doseči pa je ne moremo. Zato nobena državna tvorevina ne more obstati večno.«

Gaj Lucij je ponovno naredil dolg požirek vina: »Le kaj vas potem žene v tako rušilne podvige?«

»Mislite, da rušim naravni red? Ni tako. Jaz sem drugačen, ustvarjam red iz nereda. Če smo ravno pri hišah, jaz rušim lepo urejena pročelja hiš na trhljih temeljih. Zagotovo pa vem, da se kraljestva bojujejo tudi z religijami, filozofijami in umetnostjo. Religija je bridkejša od meča. Zato ostrino mojega meča čutijo samo tisti, ki dvignejo meč zoper mojo besedo. Ali ni ravno tisti vaš Jezus Kristus umrl zaradi besede?«

Gaj Lucij je globoko zajel sapo in pihnil predse: »Iz nereda ne more človek nič ustvariti brez pomoči boga.«

»Morda res, toda mojim ljudem ne morem prodajati brezupa in malodušja. Potem bi se ljudje vdajali popivanju, poroke bi bile razdrte zaradi prešuštva in tako ne bi mogel vzgojiti dobrih bojevnikov. Zato sem jaz osvajalec vaših duš.«

»Samo to imate povedati svojim ljudem?«

»Samo to. Ja kaj pa je umetnost drugega, kot uveljavljanje svoje volje, volje do moči?«

»Ni res, moja Teodora pravi, da je umetnost zato, da osrečuje ljudi. Dioniz in Apolon se ljubita v nebesih.«

Atila se je zamislil in nato mirno povprašal Gaja Lucija: »Povejte mi, ali mislite, da obstaja v onostranstvu ekstatična ljubezen?«

Gaj Lucij je začutil, da je tokrat v prednosti in je samozavestno odvrnil: »Nekaj bo že na tem. Brez domislic pri moji Teodori ne dosežem ničesar.«

»Mladi mož, govoriva isti jezik. Ampak vseeno. Pri Rimljanih ni ravno navada, da bi bili tako navezani na svoje žene. In prav razvrat višjih slojev je zagotovo dokončen recept za družbeno katastrofo.«

»Razvrat? Med naslado in trpljenjem obstaja nedoumljivo razmerje. Zagotovo pa drži, da zgolj samo eno ubija. Zato sta razvrat in krepost pri nas Rimljanih pravzaprav le dve strani istega kovanca,« in zatem komaj slišno pristavil: »No ja, vsaj tako bi moralo biti,« in nato zopet glasneje: »Vaša visokost, vedite, da:

kjer ptica v zlati kletki ždi,

glad svobodo naredi,

tam reka greha se obeta,

čuvarju ljubezen je oteta!«

se privoščljivo in skrivnostno nasmehnil ter srknil požirek vina. Atila se je medtem zazrl v kot, v svoj šamanski oltarček z izrezljanimi podobami, in si dejal: »Naj misel ponese mi duha!« in se obrnil proti Gaju Luciju:

»Ljubezen, ljubezen, kakšna sila je to?

Val od daljnih toplih morja,

črno narciso v sebi sadim.

Ljubezen, kakšna sila je to?

Črna narcisa v meni kal naredi,

s črno krvjo se poji,

zemlji suhi glad naredi.

Ljubezen, kakšna sila je to?»

»Gaj Lucij, jutri zjutraj pridem do vas in vas povabim na ježo. Ali vam je to po godu?«

Gaj Lucij je strmel v Atilo in odvrnil: »Bilo bi mi v veselje!« Vedoč, da je pogovor zaključen, se je Gaj Lucij z rahlim priklonom poslovil.

Naslednji dan je Atila poiskal generala v njegovem jurtu. Sedel je na svojem najljubšem vrancu in hkrati držal na povodcu enega izmed konj iz svojega hleva: »Dobro jutro, general! Kot sem vam obljubil, vas vabim, da se mi pridružite na ježi.«

Gaj Lucij je že pričakoval Atilo. Napotil se je k svojemu konju.

»Vaš konj ni kaj prida!« mu je zaklical Atila. »Vzemite tega, podarim vam ga. Dober in vodljiv konj je,« in izpustil konja s povodca. »Veste, včasih se je lažje pogovarjati z nasprotniki kot zavezniki.«

Gaj Lucij se je zavihtel v sedlo in dejal: »Verjamem, pri nas je despotizem sramota. Zato imamo zakone.«

»Ah, dajte no, kakšno tiranijo bi potrebovali, da bi zatrli vse pritlehne sebičnosti? Družba slabo povezanih posameznikov ste. Po drugi strani pa je res, da je posameznike mnogo lažje obvladovati, kar je navidezno protislovje. Tudi Huni imamo zakone, samo niso pisani. Vendar se jih držimo. Kje pa piše v vaših zakonih, da se cesarja zabode med opravljanjem potrebe? Poleg tega imate legionarje nepreskrbljene.«

»Kaj pa vaš brat?«

»Tisto je bila nesreča. Sploh pa vedite, mladi mož, svoboda ne obstaja, obstaja samo stopnja nesvobode. Kaj pa nas Hune loči od Aten in Sokratovega sodišča? Veličina nemoralnosti. Zato smo Huni krepki in se borimo. In dokler se borimo, smo svobodni.«

Odjezdila sta v stepo. Gaj Lucij je spoznal, kaj pomeni hunski konj. Užival je v ježi preko od poletnega sonca ožganih trav. Približno pol ure hitre ježe od glavnega ringa sta v daljavi zagledala človeške postave. Gaj Lucij je pognal konja v galop in se približal skupini ljudi, ki sta jo videla. Prvi izmed njih je nosil križ, sestavljen iz povezanih drevesnih vej.

»Pred vas prihaja kralj Hunov, veliki Atila!« je zaklical Gaj Lucij. In ko se je približal Atila, so vsi popadali na kolena.

»Že dobro,« je dejal Atila. Misijonarji so vstali. »Od kod prihajate in kam vas vodi pot, prečastiti?« je vprašal Atila.

»Z otoka, daleč na zahodu. Pot nas vodi širit božjo besedo k ubogim in pomoči potrebnim,« je odvrnil glavni duhoven.

Atila se je nemo nasmehnil, skorajda zarežal in dejal: »Časi niso ravno primerni, da bi razširjali besedo.«

*»Iščem križ v solzni dolini,
kjer žolč moj je zakopan in cvetje uvelo,
kar je preostalo, podkev potepta,
da kopje z dlani je zbito in mesečev ščit spuščen.
Sneg poljane bo pobelil,
da oče milost bo delil.«*

Duhovnovce modre oči so zasijale izpod porjavele pleše in čela. Pogladi si je sivo brado in nadaljeval: »Vaša visokost, za vsako oseko pride plima.«

»Včasih je morda bolje tvegati po krajši poti kot vztrajati na daljši. Vsak veter se enkrat poleže. Pa veliko sreče, prečastiti!« Atila je spodbodel konja v galop in odjezdil. Gaj Lucij mu je sledil. Duhoven je opazoval, kako sta se konjenika oddaljevala, in zaklical v veter: »Tudi moja pot je tvegana!«

Gaj Lucij in Atila sta še nekaj časa jezdila. Nato sta se vrnila v ring. Hkrati se je bližal čas odhoda legionarjev. Atila in Gaj Lucij sta se poslovila brez velikih besed: »Naj bodo bogovi z vami, general!«

»Zbogom!« je odvrnil Gaj Lucij.

Atila se je obrnil in odšel. Pomislil je: »Danes prijatelja, jutri sovražnika.«

Ko se je odred legionarjev oddaljil od ringa, je pribočnik Gaja Lucija približal konja svojemu poveljniku in vprašal Lucija: »Včeraj zvečer ste bili z Atilo. Kakšen človek je? Ali je zares tak nenasiten krvolok, kot se govori?«

»Nasprotno, prav prijeten človek je. Kako naj sicer zmaga? Z množico povprečnežev proti sebi.« Pribočnik ni več ničesar vprašal. Odred je odjezdil iz hunskega kraljestva nazaj v Cesarstvo.

X

Pravo je naravni zakon!
(Cicero, I. stoletje pred Kr.)

»Zbogom,« je dejal Aécij Flavij svoji soprogi in jo poljubil na čelo.

»Zbogom,« mu je odvrnila in ga narahlo objela. »Čuvaj se, molila bom zate in za vašo življenje.«

Aécij Flavij se je zavihtel v sedlo in odjezdil proti lesenemu taboru, kjer je bila nastanjena legija. Odločil se je, da bo njegova soproga doma. Menil je, da je v Galiji prenevarno. Jezdil je skozi mesto, ki ga ni poznal. Rim ni bil več mesto njegovega otroštva. Mesto si je sicer opomoglo od vpada Gotov izpred nekaj desetletij. Hiše so bile obnovljene. Edino svetišče stare vere ni nihče obnavljal, čeprav so mnogi še vedno po starem častili bogove. Iznad gričev so se dvigovale meglice. Zrak je bil gost, da bi ga lahko rezal, in dišal je po obmorskem rastlinju. Ljudje niso bili veseli. Slutili so, da so se začeli negotovi časi. Denar je izgubljal vrednost in podobe cesarjev na kovancih so hitro bledele. Ceste in ulice so bile polne beračev. Med njimi je bilo opaziti pohabljenе legionarje, ki so nekoč služili Cesarstvu. Vojaška služba ni bila več privlačna za mlade ljudi. Aécij Flavij se je dostikrat spraševal: »Ali bi glede na otroštvo na hunskem dvoru v svojem življenju sploh lahko počel kaj drugega?« Zaradi vojaških vrlin je bil med legionarji izredno cenjen. Hitro je napredoval. Obdržal je meč, ki ga je prejel od Atila. Od njega se ni nikdar ločil. Zavoljo visokega položaja, ki ga je zasedal v vojski, mu je plača omogočala, da je meč lahko okrasil z zlatimi lističi in nekaj dragimi kamni.

V taboru ga je že čakal močan odred cesarske konjenice, ki naj bi ga spremljal v Galiji, kjer bi moral prevzeti legije. Legionarje iz odreda je izbral sam. Mnoge med njimi je skoraj lastnoročno posadil v sedlo in izvežbal. Možje so bili dobro razpoloženi. Aéciju Flaviju so zaupali. Ko so odjezdili iz Rima, se je Aécij Flavij ozrl nazaj proti mestu. Cesta je bila zaprašena. Vedel je, da zopet odhaja za dalj časa. Vprašal se je: »Ali bom sploh še kdaj videl Rim? Bo spet drugačen, ko se vrnem?«

Po nekaj tednih je že so prispeli v Galijo. »Vidite, pred nami je Galija,« je dejal Aécij Flavij enemu izmed centurionov, ki je jezdil z njimi. »Ogrožena je z vseh strani. Polna je foederatov, ljudstev, ki so v službi Rima. Edino, kar je dobro, je to, da Galci bolj kot nas sovražijo

foederate. Marsikaj bomo morali spremeniti in postaviti na novo.« Prečili so reko in Aécij Flavij je zastal. Centurion je hkrati z Aécijem ustavil konja. Aécij Flavij je zamaknjeno opazoval močan, neizprosni tok reke in zgajeno kamenje proda ob bregovih. Zazrl se je v svoj meč in ga narahlo izvlekel iz nožnice. Ročaj meča je bil topel in občutek gorkote se mu je hitro razširil po celem životu. Gledal je zmaja nad neizprosno ostrim rezilom. Sonce se je uprlo v rezilo, da je moral od blišča zapreti veke. Skozi veke je videl krvave oči, sonce in zmaja, ki se je začel premikati. Dvignil je veke in spodbodel konja, da ga je ponesel na drugo stran reke. Centurion mu je sledil. Ko šumenja vode ni bilo več slišati, se je obrnil k centurionu, ki ga je spremljal, in mu dejal:

*»V temno noč se podam,
z mečem zarežem na plan,
beli stebri grobov, moja uteha,
in megla mojega greha.*

*Črn vran izkljuje mi drob,
da udre se zemlja požetih polj,
da vihar slavo ponese v dalj,
za prgišče črvov zvitih krohot.«*

Centurion ni nič odvrnil. Odjezdili so dalje.

Prefektura, ki jo je prevzel, je bila v mnogo slabšem stanju, kot je pričakoval. Rimska oblast je razpadala po vseh šivih. Provinca je tonila v nered. Upori kmetov in sužnjev so bili vsakdanji pojav. Aécija Flavija so v prvi vrsti najbolj zanimale legije, zato se je odločil, da jih obišče. Posebno so ga zanimali oddelki konjenice, saj s pešaki ni bilo mogoče zasledovati urnih in gibljivih nomadskih konjenic. Odločil se je obiskati vse legije, ki jih je dobil pod poveljstvo. Obiskoval jih je nenapovedano, v spremstvu samo enega ali dveh legionarjev, da ne bi vzbujal nepotrebne pozornosti. Začel je z legijo, ki je bila nastanjena v notranjosti Galije.

Razvodnik straže, dekursion, ki je bil na dolžnosti, se je usločil, popravil svojo kratko legionarsko tuniko in usnjeno opravo s trakovi nad kolena ter po rimljansko, s pestjo na prsih, pozdravil Aécija Flavija, ki je v spremstvu dveh legionarjev prišel pred tabor. Razjezdili so. Eden izmed legionarjev, ki je spremljal Aécija Flavija, mu je pridržal konja in ga privezal.

»Pozdravljeni! Želim si ogledati legijo,« je ukazovalno dejal Aécij Flavij.

»Brez dovoljenja nadrejenega vas ne morem spustiti v tabor.«

»Cesarjev pooblaščenec sem in magister militum. V kolikor me nameravate ovirati, vam zagotavljam, da boste obžalovali. Najprej želim pregledati cesarsko konjenico. Peljite me v hlev!«

»Razumem!«

»In prosim lepo, nikomur niti besedice o tem, da sem vas obiskal.«

»Razumem!«

Razvodnik straže je popeljal Aécija Flavija mimo lesenih poslopij tabora, katerega obzidje je bilo prav tako sestavljeno iz zašiljenih hlodov, v hlev, kjer so bil nastanjeni konji. Skrbelo ga je. Vedel je, da tako visok obisk zagotovo pomeni spremembo, in to običajno na slabše. Aécij Flavij se je sprehodil med stajami in si ogledoval konje. Ko si je vse ogledal, se je vrnil na vhod, se obrnil in pri sebi dejal: »Spravite mi ta kljuseta izpred oči!« Nato je pogledal razvodnika straže in vprašal: »Kje sta poveljnik legije in prefekt konjenice?«

Dekurion je pogoltnil slino in po nekaj trenutkih odvrnil: »V častniški kantini, gospod.«

»Peljite me tja!«

Aécijevo vojaško ogrinjalo je završalo, ko je vstopil skozi vrata kantine. Njegove nosnice je napolnil vonj po kislem, po hrani. Nastopil je trenutek tišine. Potem se je poveljnik legije dvignil z ležišča in strumno po rimljansko pozdravil. Tudi drugi prisotni častniki so spustili svitke in se dvignili v pozdrav. Pevec je spustil liro, dekleta in mlade sužnje, odete v tančice, so zapustile prostor. Aécij Flavij se je zazrl v ognjišče na sredini kantine. Njegovo je bilo nekoč ugaslo, ko je bil še mlad poveljnik in je njegov vpliv komaj naraščal. Takrat je po večmesečni odsotnosti zaradi dolžnosti našel pismo svoje prve zaročenke:

Dragi Aécij Flavij,

vedno sem mislila, da bova dobra prijatelja, toda dogodki so se razvili drugače. Prišlo je do zaroke. Sprejela sem jo z mešanimi občutki. Resnično sem menila, da ti bom lahko dobra žena. Toda spoznala sem nekoga, ki me je prevzel, da nisem mislila na nič drugega kot na srečo. Brez sreče in ljubezni pa ne moremo živeti. Zato sem se odločila, da ti ne bom povzročila ran sramote. Vedi, da bom vedno mislila nate in v mojem srcu boš zasedal častno mesto. Vem, da si dober in izjemen človek. Toda vse to ni dovolj. Ne smemo biti samo razumni opazovalci, kajti samo s čustvi zares živimo. Zavedam se, da ti bo bridka bolečina legla na

srce, ko boš bral moje pismo. Da bi ti vsaj nekoliko omilila bolečino, sem se odločila za vedno oditi, oditi daleč stran. Naj luč bogov spremlja tvojo dušo!

Felicita

Ko je Aécij Flavij prebral to pismo, je prvič obžaloval, da ni ostal med Huni. Mirno je odzdravil častnikom v kantini: »Pozdravljeni! Pregledal sem tabor in zanima me, kdaj ste nazadnje videli konjenico?»

»Nedolgo tega,« je odvrnil poveljnik legije.

»Kar sem videl konjev pred kantino, imate dobro oko zanje. Torej, odprodajte konje iz odreda ali pa naj vlečejo vozove in nabavite sveže konje za konjenico. Potem vam najdem primernejših ljubic,« je dejal Aécij Flavij, ne da bi povzdignil glas. Častniki so ga nemo poslušali. »Hčere Marsa, na limes pojdete! Čez mesec ali dva vas ponovno obiščem. Zbogom.« Aécij Flavij se je obrnil in naglo zakoračil skozi izhod iz kantine.

Aécij Flavij je na enak način pregledal še preostale legije v Galiji. Novačil je mladeniče, ustanavljal žrebčarne in organiziral hitre sle ter oglednike po hunskem vzoru. Ker so sli iz Rima prihajali neredno ali sploh niso, davkov ni več pošiljal v Rim, temveč je sam plačeval legionarjem. Foederate in morebitne upornike je sprejemal v službo v upravi. Njegovi možje so motrili njihovo bojno veščino. Foederatom je puščal celo del davka. Zato pa so morali spoštovati rimsko pravo.

Ni dolgo trajalo, ko je prejel obvestilo, da je prek limesa vdrlo neko pleme in plenilo po severu province. Odločil se je, da bo napadel z vso silo. Menil je, da mora sovražnik takoj spoznati, da je v Galiji nov poveljnik iz drugačnega testa. Povedel je legije na sever, da bi se spopadel. Kamorkoli je prišel s svojimi legijami, povsod je videval razdejanje in nesrečo.

»Ogledniki sporočajo, da se sovražnik očitno izogiba bitki,« mu je dejal pribočnik, ki je prijezdil do Aécija Flavija.

»To je dobro. Gnali jih bomo prek limesa in nalovili sužnje! Sužnjev primanjkuje in na trgu so predragi,« je odvrnil Aécij Flavij.

Prečili so limes. Konjenica je na hitro zavzela nekaj vasi, preden bi njihovi prebivalci lahko pobegnili in se poskrili. Aécij Flavij si je ogledal eno od vasi, ki so jih zavzeli. Hiše so gorele in iz slamnatih streh se je valil gost dim. Ogenj je prasketal in goreča slama je šumela. Blato je bilo globoko. Žene in otroke so ločili in jih vklenili v verige, da so jih potem pešaki odgnali

v Cesarstvo. Otroški jok je bil neutolažljiv in klici žena preslišani. Nihče se ni zmenil za otopelo ječanje napol blaznih mater, tistih ki jim je v naglici uspelo pomoriti lastne otroke.

»Napadli bomo še nekaj vasi,« je dejal Aécij Flavij svojemu pribočniku. »Potem se bodo borili. Ne bodo imeli več kam. Na vzhodu je Atila.« Pribočnik ni nič odvrnil.

Tako se je tudi zgodilo. Vojski sta stali ena nasproti druge. Vsaka na svojem griču oziroma vzpetini. Aécijeve kohorte pešakov, razporejene po pobočju, so bile z uniformnimi ščiti in oklepi videti kot neuničljive želve. Kolone njegovih konjenikov pa kot usločene kače, pripravljene na ugriz. Na drugi strani je stala nekoliko manjša množica vojščakov, oblečenih v volnena oblačila in kožuhe. Njihova zaščita je bila pomanjkljiva, povečini so imeli samo čelade in lesene ščite. Oboroženi so bili s kopji, loki in meči. Ko sta se vojski razporedili za spopad, je Aécij Flavij dejal svojemu pribočniku: »Odjezdiva na sredino. Želel bi se pogajati.«

»Mar res?« je odvrnil pribočnik.

»Tako je,« je dejal Aécij Flavij in spodbodel konja. Pribočnik mu je sledil. Na drugi strani so gesto opazili in poglavar je z nekaj starešinami odjezdil Rimljanu naproti.

Približno na sredini bojnega polja so se srečali. Aécij Flavij in pribočnik sta po rimljansko pozdravila. Poglavar je sklonil glavo in po latinsko odvrnil: »Pozdravljeni!«

Med ljudstvi ob limesu je vedno nekdo govoril latinsko. Zagotovo so govorili latinsko sinovi kraljev, knezov in poglavarjev, ki so bili praviloma odvedeni kot talci na cesarjev dvor. Z razumevanjem jezika ljudstev, ki so živela ob limesu, Aécij Flavij prav tako ni imel težav. Njihove jezike je spoznal na hunskem dvoru.

»Pozdravljeni!« je odvrnil Aécij Flavij in nagovoril poglavarja: »Če menite, da sem se prišel bojevat, se motite. Vaša vojska je manj številčna in slabše oborožena od moje. Zato je vsako prelivanje krvi nesmiselno. Obrnite ščite in kopja in Rim vam bo zagotavljal svobodo in pomoč ob pritisku z vzhoda. V nasprotnem primeru, ako vas ponovno premami ozemlje južno od limesa, vedite, da je rimska država še vedno tukaj in Rim še vedno stoji. V tem primeru boste imeli v verigah sužnosti dovolj časa, da se o tem prepričate in razmišljate o svojih napakah. Zato razmislite zdaj in lepo pozdravljeni.«

Ko je to izrekel, je po rimljansko pozdravil, obrnil konja in odjezdil nazaj proti svojim legijam. Pribočnik mu je sledil. Tudi poglavar in njegove starešine so se vrnili k svojim vojščakom. Vojski sta še nekaj dolgih minut zrla druga v drugo. Potem so se vojščaki ljudstva, ki je bilo vdrlo v Galijo, počasi začeli umikati. Aécij Flavij je s svojimi legijami še nekaj časa ostal na bojnem polju. Nato je legije povedel nazaj v Galijo.

Težino Aécijevega škornja so kmalu čutila tudi druga ljudstva in kraljestva, ki so obdajala Galijo. Tudi uporniki so čutili njegov srd. Aécij Flavij je zopet blestel v slavi. Vendar sam pri sebi ni bil zadovoljen. Vedno si je ponavljal: »Ravno sedaj, ko okušam slast zmage, se iz dneva v dan bolj zavedam, da sem z vsako zmago bližje porazu. Ta bo nekoč prišel neizbežno in dokončno, kot za soncem pride dež.«

XI

*Zvok poljuba ni tako glasen kot trušč topov,
vendar odzvanja veliko dlje.*

(dr. Oliver Wendell Holmes, XIX. stoletje po Kr.)

Honorija, sestra cesarja Valentinijana, je ležala na boku in se iščoč svetle topline, kot slepa vešča okoli sveče prižemala k prsim svojega ljubimca, po činu centuriona v cesarski službi. Svojo palačo na manjšem posestvu nedaleč od Rima, ki ji je služila kot letna rezidenca, je preuredila v pravo ljubezensko gnezdece. Služinčadi je bilo malo, le za najnujnejše. Honorija je ljubimcu gladila prsi in mišičaste roke, izvežbane od težkega meča. Zrla je skozi okno na pobočje hriba, kjer so se gostile meglice in legale na krošnje dreves. Centurion je gledal v strop.

»O čem razmišljaš, dragi?«

»Razmišljam o naju. Ne vem, če delava prav. Morala bi prenehati.«

»Ššš, ne govori tako,« mu je odvrnila in položila kazalec na njegova usta. Še tesneje je privila svoje gorke prsi k njegovemu životu. Kri je blago utripala, se razlivala v vene in pronicala v vse pore njenega tkiva.

»Ne sodim v vaš svet. Navaden centurion sem. Ti pa si sestra mojega vrhovnega poveljnika. Slutim, da se bo slabo končalo.«

»Kako, da ne sodiš v naš svet? Seveda sodiš. Če ne v drugega, spadaš v moj mali svet. Zunanji zame ne obstaja.«

Centurion je odmaknil obraz od Honorijinega in se zazrl skozi okno.

»Ja, kaj mi pa preostane drugega kot ljubezen,« je nadaljevala Honorija. »Tu so časi propada. Vsi bomo pomorjeni, naši otroci podavljani in njihove pomodrele jezike sanjam noč za nočjo. Rim bo še gorel in to kmalu.«

»Tvojih besed ne morem poslušati. Legionar v službi cesarja sem. Navajen sem se boriti, imaš vpliv, bori se!«

Ko je to izgovoril, so se pred vrati zaslišali gromki koraki. Centurion je gol skočil pokonci in pograbil svoj meč, od katerega se ni nikdar ločil. Postavil se je v gard. Na vratih se je zaslišalo naglo in močno trkanje.

»Naprej!« je velela Honorija. Vstopil je služabnik in centurion je spustil meč.

»Posestvo in palača sta obkoljena z gardisti,« je zadihano dejal služabnik. Honorija in njen ljubimec sta se na hitro oblekla in stopila v sprejemnico, kamor so že jeli prihajati gardisti.

Gardisti so bili ostanek pretorijancev, ki jih je zaradi prevelikega političnega vpliva pred več kot sto leti reformiral cesar Konstantin. Za njimi je v sprejemnico vstopil sam cesar Valentinijan. Odet je bil v temno rdečo tuniko, izvezeno z zlatom, in togo iste barve. Nosil je čevlje, prav tako izvezene iz zlata. Honorijin ljubimec se je usločil in po rimljansko pozdravil. Na licu se mu je pojavila bledica.

»To je torej to!« je dejal cesar. »Očitno je res, kar se govori po Rimu.«

»Zdaj še obiskov ne bi smela sprejemati?« mu je odvrnila Honorija. Cesar je stisnil ustnice in velel: »Odtod torej zavlačevanje z obljubljenimi zarokami s senatorjem Herkulanom. Poskrbite, da legionar v družbi moje sestre ne bo več v službi Cesarstva. Njo pa zastražite v palači! Nihče je ne sme obiskati brez moje vednosti.« Ko je to izrekel, si je popravil togo in naglo zapustil sprejemnico.

Honorija je sedela pred ogledalom. Spletična se je sklanjala nad njo in spletala njene črne kodraste lase v umetelno pričesko.

»Kmalu bo pomlad,« je dejala Honorija.

»Tudi jaz komaj čakam pomladi,« je odvrnila spletična. »Želim si občudovati brstenje cvetja. Prebujanje življenja v vsej svoji silovitosti.«

»Zdaj me pa dobro poslušaj.« Honorijin glas je postal nižji in resnoben. Snela je prstan s svoje dlani. Zagrabila je roko spletične in skušala namestiti prstan na spletičnin prst. Spletična je uvidela Honorijino namero in si namestila na prst Honorijino darilo. S kretnjo roke je nakazala spletični, naj se nagne k njenim ustom. Šepetaje ji je pričela govoriti: »Tale prstan je za kralja Hunov, Atilo. Odnese ga skupaj s svitkom, na katerem je priprošnja Junoni k trgovcu z dišavami in eteričnimi olji. Trguje z Vzhodom in pogosto obišče hunsko kraljestvo. Zanesljiv človek je in pri njem sva nakupili že za pravo malo bogastvo dišav z Daljnega vzhoda. On odnese prstan in sporočilo v hunsko deželo. Preden se nameniš v trgovino, obišči Junonino svetišče in daruj.« S psihe je vzela zvitek, povezan s svilenim trakom, in ga potisnila v roko spletični. Spletična je v znak razumevanja sklonila glavo. Brž ko je končala s pričesko, se je podala iz palače, kjer ji je stražar prekrižal pot. Poklical je dekuriona. Ta pa ji je velel: »S seboj ne morete odnesti ničesar! Tak je cesarjev ukaz.«

»Nosim priprošnjo Junoni. Te pravice ji ne morete odvzeti.«

»Prav, zvitek odnesemo cesarju. Pa naj on odloči,« je odvrnil dekurion. Šli so pred cesarja.

Takoj ko so cesarju povedali, da gre za njegovo sestro, jih je sprejel v zasebnih prostorih. Oblečen je bil v belo tuniko z izvezenimi ornamentami in z zajetno togo okoli ramen. Nejevoljno je razvezal zvitek in pričel brati:

*Na požetih poljih vročega vetra Junonine ljubezni
iščem življenja med angeli in zvermi.
V jutru puščavske rose sonca si želim,
toda v ledeni vodi dušo spustim,
vsaka smrt novo življenje rodi,
kdo to pravico jemlje si?
Naj združi se, kar se združiti mora,
kot blisk in grom v pišu vetra!*

Za trenutek se je zamislil in nato glasno povprašal: »Pismo ljubimcu?« Resnobno in vprašujoče je pogledal spletično.

»Se vam zares tako zdi? Mar ne vidite?« je z vprašanjem odgovorila spletična. »Priprošnja Junoni je. Gospodarica mi je naročila darovati v templju.«

»Naj bo!« je velel cesar in nato polglasno, bolj zase dejal: »Moral bi jo zapreti v samostan, da pozabi na ljubimca in stare vraže.«

Takoj ko so odšli od cesarja, se je spletična odpravila mimo kovnice denarja v Junonino svetišče, ki je stalo nasproti Jupitrovega na Kapitolu. Stopala je po stopnicah, med katerimi je rasel plevel, in razpoke v njih so bile obraščene z mahom. Gosi, simbol svetišča, že dolgo niso več gagale. V svetišču je darovala nekaj kovancev, ki jih bodo ponoči pobrali berači. Prižgala je kadilo in prebrala Honorijino priprošnjo, ki jo je takoj zatem spravila v svoja nedrja. Nato se je odpravila v trgovski del mesta. Hodila je mimo trgovin, tavern in beznic, dokler ni prišla v četrt, kjer so prebivali priseljenci iz Orienta. Poiskala je trgovino, kjer sta z gospodarico pogosto nakupovali drage eksotične dišave, mila in mazila in vse, kar so potrebovale dame iz višjih slojev. Vstopila je v prodajalno in si ogledovala ponujeno blago. Ko se je prepričala, da ni nikogar več v prodajalni, je pozdravila prodajalca: »Pozdravljeni!« je velela.

»Pozdravljeni!« je odgovoril prodajalec, mlad krepak suženj svetlih las. Bil je lepo oblečen in rejen. Gospodar je očitno lepo ravnal z njim. »Tokrat ste sami?«

»Tako je. Moja gospa se ne počuti najbolje. Pravzaprav bi želela govoriti z vašim gospodarjem. Gospa si je zaželela nekaj posebnega.«

»Stopite za menoj,« je odvrnil suženj in jo popeljal v prostor izza prodajanega prostora, ki je bil namenjen strankam. Ko je lastnik zagledal spletično, je vstal izza svojih papirusov in preparatov in ji stopil naproti: »Pozdravljeni! Že dolgo vas ni bilo pri nas.«

»Pozdravljeni. Tako je. Moja gospa se zadnje čase ne počuti najbolje,« mu je odvrnila. Suženj se je medtem umaknil nazaj v prodajni prostor. »Prišla sem zavoljo neke zadeve, ki mora ostati samo med vami in mojo gospo. Nihče v Rimu ali kje drugje ne sme vedeti.« Govorila je tiho.

Trgovec si je pogladil dolgo brado in pokimal.

»Veliko trgujete tudi s hunsko deželo in moja gospodarica si želi, da bi tja odnesli sporočilo. Ali ste pripravljeni?«

Trgovec se je na kratko zamislil. Vedel je, da je pred njim spletična same sestre cesarja Valentinijana, tako da skorajda ni mogel odkloniti. »Da, tako je, kmalu se odpravim na pot, na vzhod in v hunsko deželo. Morda že v tednu ali dveh.«

Spletična je vzela svitek iz svojega oblačila: »Potem bi vas prosila, da v imenu cesarjeve sestre ponesete tale svitek in prstan v hunsko deželo.« In snela je prstan s prsta.

»Komu je namenjeno vse to?«

»Za samega kralja Atilo,« je komaj slišno odvrnila.

Trgovec je globoko vdihnil, počasi izdihnil in nato tiho dejal: »Razumem, zadeva mora biti zelo občutljiva. Lahko se zanesete. Storil bom najbolje, po svojih močeh,« ter nemudoma spravil prstan in zvitek v bližnji predal.

»Njena prevzvišenost Honorija vam bo vse življenje hvaležna in ne bo ostala dolžnik. Vendar ponavljam, nihče ne sme vedeti.«

Spletična se je nato hitro poslovila od trgovca, ki je zaželel vse najboljše njeni gospodarici. Za nekaj časa se je še zadržala v prodajalni, kjer je nakupila nekaj drobnarij, in se odpravila nazaj v palačo k Honoriji.

Honorija je gledala skozi okno. Njen obraz je izražal skrb. Vstopila je njena spletična in ji pokimala. Toda Honorijin obraz se ni razvedril.

»Mislite, da bova še kdaj svobodni?« je vprašala Honorija.

»Ne dvomim, vaša milost. Močni ste.«

»Počutim se kot poslednja sužnja. Vseeno je, ali si cesar ali suženj. Vse je isto. Samo bolečina. Takšni so časi in še slabše bo.«

Spletična ni odvrnila ničesar.

XII

*O, beseda pisana,
ki v igri nas razdvaja
in pred bogom spaja.
Misel pisana v krogu se vrti,
da z duhom poleti.
Za obličjem besede matere
volkovi se pode.
Bratje in sestre ljubimo, da lajež preglasimo,
in se veselimo, odrešitev je tu!
(vklesan napis na razvalinah svetišča, VI. stoletje po Kr.)*

Starešina Tagmudžin je, ogrnjen v volnen plašč, prebiral med dišavami, razpostavljenimi na stojnici trgovca, ki je nosil Honorijino sporočilo Atili. Ogledoval si je umetelno izdelane posodice in tu in tam kakšno povonjal. Njegovih škornjev se je oprijemalo blato.

»S tem se torej lišpajo dame iz Cesarstva,« je v polomljeni latinščini dejal trgovcu.

»Pa ne samo iz Cesarstva. Tudi v drugih kraljestvih prodajam. V Orientu pa so te dišave poznane že od nekdaj.«

»Hm,« je pokimal starešina.

Trgovec se je prepričal, da ni nikogar ob njegovi stojnici, in zatem proseče pogledal starešino: »Gospod!« Nato je tiho nadaljeval: »Želel bi govoriti z vašim kraljem, njegovo visokostjo, velikim Atilo.«

Tagmudžin ga je presenečeno pogledal: »Če želite prodajati Atilovim ženam in priležnicam, zato ni potrebno vznemirjati Atile.«

»Pomembnih novic mu prinašam. Za zadeve Cesarstva gre.«

Starešina je nejevoljno premeril trgovca. »O čem pa bi se želeli pogovarjati?«

»O tem ne želim govoriti. Zadeva je nadvse kočljiva.«

Starešina je zopet usmeril pogled proti trgovcu. Dolgo je zrl vanj, kajti zadnje besede, ki jih je povedal trgovec, so ga nekoliko prepričale.

»Njegova visokost nima veliko časa, ima pomembnejša opravila, vseeno bom poskušal urediti. Toda gorje vam, če nameravate kralja vznemirjati z nepomembnostmi. Potem zagotovo ne boste več prodajali v glavnem ringu. Morda tudi v vsem kraljestvu ne.«

Ko je slišal Tagmudžinov odgovor, se je trgovec vljudno priklonil.

Tagmudžin je držal besedo. Našel je čas, ko ga je Atila lahko sprejel: »Vaša visokost, neki trgovec z dišavami želi govoriti z vami.«

»Kateri trgovec?«

»Ne vem, če ste ga že videli. Vašim ženam prodaja dišave. Pravi, da gre za kočljive zadeve Cesarstva.«

Atila je nekoliko pomislil in nato odvrnil: »Sprejel ga bom. Toda naj nekaj dni počaka.«

Tagmudžin je poiskal trgovca in mu odločno dejal: »Kralj vas bo sprejel. Toda nekoliko boste morali počakati. Zelo je zaposlen.«

»Lahko čakam, kolikor je potrebno. Dišave in olja se dobro prodajajo.«

Trgovec je vztrajno čakal. Po kakšnem tednu je zopet poiskal Tagmudžina in ga povprašal: »Kako kaj kaže z mojo avdienco pri kralju? Zelo pomembno je, razumite. Ne bom ga razočaral.«

»Potrpajte še nekaj časa. Kralj vas bo zagotovo sprejel.«

Tagmudžin je ponovno stopil pred Atilo in ga povprašal: »Vaša visokost, se spominjate, da sem vas prosil za sprejem nekega trgovca iz Cesarstva? Zelo je vztrajen.«

»Spominjam se!« je z nekoliko nejevoljnosti odvrnil Atila. »Dobro, naj pride jutri.«

»Kralj vas bo jutri sprejel. Toda vedite, da ni bilo lahko prepričati kralja,« je dejal Tagmudžin trgovcu in ga resnobno pogledal.

»Hvaljen Jezus! Sam bog vas je poslal,« je dejal trgovec in poljubil roko Tagmudžinu.

»Vzemite, kar hočete in kolikor hočete iz moje trgovine. Vaša soproga bo vesela.«

Tagmudžin je molčal. V odgovor se je samo zadovoljno nasmehnil.

Stražar je privedel trgovca v prestolno dvorano, kjer je sedel Atila na svojem tronu. Ob njem je sedela ena od njegovih žena. Trgovec se je globoko priklonil. Atila je pokimal v pozdrav:

»Torej, kakšnih novic mi prinašate?«

»Vaša visokost. Ali bi vam lahko predal sporočilo, khm, bolj na samem? Za zelo kočljivo zadevo gre.«

Atila se je namrščil in nato glasno velel: »Naj vsi zapustijo dvorano. Ostane naj samo par stražarjev!«

Prisotni so začeli nemudoma zapuščati dvorano. Tak je bil običaj.

»Torej?« je dvignil obrvi Atila.

»Prinašam vam sporočilo sestre cesarja Valentinijana,« in podal svitek stražarju, »ter skromen prstan v darilo.« Stražar je svitek in prstan nemudoma predal Atili.

Atila se je vzravnal na svojem prestolu in razgrnil svitek ter na hitro preletel napisano. Na usta se mu je prikradel komaj viden nasmešek:

»Sestra cesarja Valentinijana? Pripovedujte mi o njej!«

Trgovec je nekoliko zmedeno dvignil obrvi in nato počasi, skoraj s tresočim glasom odvrnil:

»Njena prevzvišenost in njene spletične mnogo kupujejo pri meni. Odločna mladenka je. Toda pri mojih letih ... je nespodobno govoriti o mladih damah.«

»Razumem,« ga je odločno prekinil Atila, »v kolikor mi nimate ničesar več povedati, lahko greste. Vendar ne vem, ali se zavedate, da v kolikor vaše sporočilo ni od Honorije, vam zagotavljam, da se bo z vašo glavo na livadi pred ringom gostila jata vran. Do nadaljnjega ostanete med nami.«

Trgovec se je večkrat priklonil in dejal s skoraj zavijajočim glasom: »Prisežem vam, da je od njene prevzvišenosti. Njena najbolj zvesta spletična mi ga je predala.« Nato se je začel počasi vzvratno umikati.

Atila je sedel v svojih prostorih. Vrtel je prstan med svojimi prsti in ga pozorno ogledoval. Tudi besedilo na svitku je bil že večkrat prebral, besedo za besedo: »Hm, v kolikor trgovec ne laže, mora biti Honorija v veliki stiski. Morda ji grozi neželena poroka?«

Poklical je služabnika in velel: »Privedite mi starega Grka!«

Atilov učitelj iz mladosti je kmalu prišel k Atili. Hotel se je prikloniti, vendar ga je Atila ustavil. Na mizo je pred Grka postavil svitek in prstan.

»Tole mi pošilja neka visoka dama iz Cesarstva. Šege in navade Cesarstva poznate bolje od mene. Povejte mi, kaj pomenita takšno sporočilo in darilo?«

Grk je razvil svitek in pričel pozorno brati:

Na požetih poljih vročega vetra Junonine ljubezni

iščem življenja med angeli in zvermi.

V jutru puščavske rose sonca si želim,

toda v ledeni vodi dušo spustim,

vsaka smrt novo življenje rodi,

kdo to pravico jemlje si?

Naj združi se, kar se združiti mora,

kot blisk in grom v pišu vetra!

Grk se je vedro nasmehnil in s prstom pokazal na prstan: »Vaša visokost, ali res ne razumete? Za ženitno ponudbo gre. Tako očitno je, da zares ne bi mogel reči, da je taka samo grška ali latinska navada.«

»Ali lahko pomeni kaj drugega?« je ponovno vprašal Atila.

»Ne,« je odvrnil Grk.

Atila je postajal vse bolj zamišljen. Učitelj je sprevidel Atilovo zaskrbljenost. Zato se ni drznil vprašati, od koga je sporočilo. Nastala je tišina, ki jo je prekinil Atila: »Lahko greste, učitelj.« Učitelj se je na rahlo priklonil in se začel umikati proti vratom.

»In še nekaj, učitelj. Vi ne smete potoniti v reki pozabe. Prišli bodo valovi in naplavili pesek na bregove.«

Stari Grk je strmel predse. Po nekaj trenutkih tišine se je globoko priklonil in zapustil izbo.

Atila je dolgo razmišljal. Obiske je zmanjšal na tiste najbolj nujne. Največkrat se je odpravil na ježo sam. Na konjskem hrbtu je najlaže razmišljal. Posledica mnogih bitk. Pretehtal je vse možnosti. Pri zlatarju je naročil izdelati repliko prstana in Grk je moral narediti veren prepis sporočila. Po nekaj dneh se je odločil, da bo napisal pismo cesarju Valentinijanu. Premišljeno, besedo za besedo, je zlagal črke. Ko je končal, je skrbno zvil pergament in dal poklicati Jusruka: »Jusruk, pripravite se. Na pot pojdeva do Ergosa v obmejni ring.«

Jusruk se je na rahlo priklonil in se oddaljil od Atila.

Takoj naslednji dan sta odjezdila v obmejni ring. Jezdila sta slab teden dni. Našla sta Ergosa pred svojim jurtom v družbi svojih odraščajočih sinov. Ergos ju je takoj prepoznal. Hoteli so se prikloniti, vendar jih je Atila prekinil. Takoj zatem je Ergos velel starejšemu izmed sinov:

»Zakoljite jagnje in postavite jurt za Atilo in Jusruka!«

»Pozdravljen, Ergos, stari prijatelj!« je velel Atila.

»Pozdravljena, vaša kraljevska visokost,« je odvrnil Ergos. »Kaj vas je pripeljalo v naš ring?«

Atila se je narahlo ozrl naokoli in dejal: »Nujne stvari. Pozneje ti razložim, Ergos.«

Ergosov obraz je postal resnoben. V znak razumevanja je prikimal: »V mojem jurtu ni nikogar, lahko se pogovoriva.«

Stopila sta v jurt in sedla na preprogo.

»Kako si kaj, stari prijatelj?« ga je ogovoril Atila.

»Dragi moj kralj, vse je po starem. Delo je iz leta v leto enako. Le vojni pohodi ga tu in tam prekinajo. Pazimo na meje. Sinovi so mi skoraj odrasli. In vi, vaša visokost?«

»Dragi moj Ergos. Pred kratkim sem prejel sporočilo od Honorije, sestre cesarja Valentinijana, v katerem me prosi za roko.«

»To pa je zares dobra novica,« je odvrnil Ergos.

»Morda, vendar samo na prvi pogled. Lahko je past!« Atilove oči so se razširile.

Ergos je zamišljeno, v znak razumevanja, prikimal. Nato je Atila postavil svitek in prstan pred Ergosa: »To je replika Honorijinega prstana in prepis pisma, ki sem ga prejel skupaj s prstanom.«

»V kolikor sta sporočilo in prstan resnično od Honorije,« je nadaljeval Atila, »sporočilo in način, da mi je sporočilo prenesel njen trgovec, kažeta na to, da Valentinian o tem ne more ničesar vedeti. Zato, zvesti moj Ergos. V Rim pojdeš pred cesarja Valentinijana. Predal mu boš kopije, ki sem jih dal narediti, in moj odgovor na Honorijino snubitev. Utegne biti nevarno, zato sem dal svoj odgovor všiti v sedlo. Od cesarja lahko pričakujemo, da bo vse skupaj zanikal. Skušali bodo zavlačevati ali pa se bodo sprenevedali. Ne govori dosti in spremljaj njihov odziv.«

Ergos je v znak razumevanja prikimal. Ničesar ni odvrnil.

Zvečer je Ergos zavoljo kraljevega obiska pripravil gostijo. Ob ognju in plesu so se zbrali vsi prebivalci ringa. Jedlo se je in pilo. Volkovi so tulili v noč. Takoj zjutraj sta Atila in Jusruk odjezdila nazaj v glavni ring. Ergos pa je ostal zamišljen. Sedel je v jurtu s svojo soprogo.

»V Rim pojdem, pred cesarja.«

»To je pa zares lepo. Ravno prav. Pri trgovcu sem ti pred kratkim kupila svileno tuniko, da ne boš šel pred cesarja v hlačah.« Na licu se ji je razširil prešeren nasmeh.

Ergos je ostal zamišljen.

»Se ne veseliš? Videl boš Rim. Sama ga nisem nikoli.«

»Atila je zaskrbljen. Ne obeta se nič dobrega.«

»Bomo že kako, še vedno smo zmogli,« je odvrnila Ergosova soproga.

»Bo že kako. Od vojne Huni živimo,« je dejal Ergos, si odtrgal kos kruha in ga ponesel k ustom.

XIII

*V kolikor ne sledimo svetu idej, pademo v kopernikanski obrat.
(neznani avtor v bran svobodi izražanja, XIX. stoletje po Kr.)*

Cesar Valentinijan in senator Herculan sta sedela na vrtu palače. Zelenje se je vilo ob arkadnih stebrih dvorišča, ki ga je v središču čudovito dopolnjeval vodnjak.

»Spoštovani senator,« je dejal cesar. »Glede moje sestre Honorije boste morali izkazati nekaj potrpljenja. Zelo svojeglavo dekle je. Verjemite mi, samo čas zdravi tegobe.«

»Za tako dekle, kot je Honorija, bi čakal do konca svojih dni,« je odvrnil Herculan.

Medtem je do dvojice pristopil služabnik:

»Vaša prevzvišenost. Z limesa je prišlo sporočilo, da je Atilov odposlanec zaprosil za avdienco pri vas.«

»Hm,« se je zamislil cesar in se obrnil proti Herculanu: »Le kaj hoče, Hun? Bizanc mu plačuje tribut, medtem ko barbari plenijo ob naših mejah in mora Aécij Flavij urejati težave na limesu. Trgovske poti so bolj ali manj zaprte. Dobro, naj pride. Sprejel ga bom!«

Ergos in pol ducata hunskih vojščakov so vstopili v Rim skozi Porta Nomentana. Za svoje poslanstvo so osedlali najvišje konje. Čeprav so bile pomožne centurije legij, ki so bile sestavljene iz vojščakov ljudstev izven Cesarstva, v Rimu dokaj pogosto videne, so Ergosovi vojščaki s svojimi volnenimi oblekami, usnjenimi in kožuhovinastimi opravami ter z loki ob bokih konjev, kopji, meči in ščiti ter v kite ali čope spetimi lasmi zbujali med meščani precejšnjo pozornost. Med njimi se je šepetalo: »To so Huni. Najstrašnejši barbari.« S prsti so kazali na njih in strašili otroke, da jih bodo Huni odnesli, če ne bodo pridni. Nato so se mimo Foruma in Koloseja napotili k cesarski palači. Razsežnosti mesta so Ergosa osupnile. Zgradbe, svetišča in še posebno kolosej so na Ergosa naredili močan vtis. Prvič je spoznal, kdo pravzaprav so njegovi nasprotniki, ki jih je poznal samo z bojnih polj.

Cesar Valentinijan je z večino senatorjev pričakoval hunskega odposlanca v sprejemni dvorani. Vsi so bili opravljeni v bele tunike in imeli oprtane toge iste barve. Stražar v dvorani je naposled naznanil: »Poslanec hunskega kralja Atile!« in Ergos je s precejšnjo mero samozavesti vstopil v dvorano. Spremljal ga je par cesarskih gardistov.

»Kakšno je bilo vaše potovanje?« ga je povprašal Valentinijan. Globoko se je priklonil.

»Hvala, ugodno. Vreme je bilo lepo in zato ježa ni bila utrujajoča.«

»Kako pa vaš kralj, od katerega mi nosite novic? Daleč se sliši o njegovih podvigih.«

»Njegova visokost je dobrega zdravja in modro nam vlada. V vednost vam pošilja tale prstan in sporočilo,« je odgovoril Ergos. Prstan in sporočilo je podal stražarju, ki ju je nato izročil cesarju. Cesar Valentinijan je takoj prepoznal Honorijin prstan. Spomnil se je molitve, za katero je sprva mislil, da je sporočilo ljubimcu. Resnica, da se ni motil, se je izkazala na najslabši možni način, je pomislil. Valentinijan je pogledal Ergosa, vendar ni ničesar odvrnil. Zato je Ergos nadaljeval: »To je replika prstana in prepis stihov, ki jih je vaša sestra Honorija poslala našemu velikemu kralju Atili.« Med prisotnimi senatorji je glasno završalo. Valentinijan je z mešanico osuplosti in nezaupanja strmел v Ergosa. »Glede tega vam njegova visokost Atila hkrati pošilja še svoje sporočilo.« Ko je to izgovoril, je podal zvitek Atilovega sporočila stražarju. Ta ga je z navajeno kretnjo nemudoma predal cesarju. Valentinijan je razvil pergament in takoj pričel brati:

Prezvzišenemu cesarju Valentinijanu,

v vedenje Vam pošiljam repliko prstana in prepis stihov, ki sem jih prejel od Vaše sestre Honorije. Prstan in stih očitno kažejo na veliko željo vaše prevzvišene sestre po poroki z menoj, kraljem Atilo. Zato Vas prosim, da skladno z vašo krščansko šego in navado dopustite, kar bog v nebesih združi, da se na Zemlji kot svobodna volja izrazi. Moje kraljestvo je bogato in obsežno, veliko kot vaš zahodni del Cesarstva. Zato mora biti Vaša sestra deležna primerne dote. Poleg tega prinašam v poročno zvezo jamstvo za tisočletno varnost. Predlagam, da se Cesarstvo in moje Kraljestvo združita v dvovladju. V kolikor pa Vam to ni pogodu, menim, da je polovica Cesarstva pravična dota. V vsakem primeru se želim sestati z Vašo sestro na nevtralnem območju. Vsako zavlačevanje v zvezi s tem bom razumel kot napoved sovražnosti.

Kralj Atila, vladar stepskih prostranstev

»Lahko odidete,« je velel cesar Ergosu. »Do jutri vam pripravimo odgovor.«

Ergos skorajda ni mogel prikriti nasmeška. Globoko se je priklonil in par stražarjev ga je pospremila k izhodu.

Herculan in preostali senatorji so nemudoma obstopili Valentinijana. Tisti najbližji so pričeli brati razviti pergament. Valentinijan je glasno dejal: »Ali je Hun izgubil razsodnost? Ne preostane nam nič drugega, kot da se borimo.«

Iz ozadja so se zaslišali globoki moški glasovi: »Nobenega dvovladja! Cesarstva ne damo!«

Cesar se je zatem umaknil v svoje zasebne prostore. Stražarju je velel: »Privedite mi Honorijo!«

Gardisti so jo kmalu privedli. Honorija je s cesarjevega obraza takoj razbrala divjo jezo. Natančno je vedela, da bi lahko bil vzrok cesarjeve jeze sporočilo, ki ga je bila poslala Atili. Cesar je ni pozdravil. Jezno je vprašal: »Ali poznaš ta prstan in tole pisavo?« Na mizo je postavil pergament z verzi ter prstan.

»Poznam ... toda, verjemi mi. Hotela sem najboljše za Cesarstvo.«

Valentinijan je hitro stopil v njeno bližino in ji prisolil krepko zaušnico, da se je opotekla na stran. Lica so ji pordela. V nosu se ji je nabirala sluz. Solze so orosile njene oči.

»Hotela si najboljše tako, da si se ponudila Hunu iz stepske divjine? Sicer pa, od kdaj ti odločaš o zadevah Cesarstva? Če bi bilo tako, bi se poročila s senatorjem Herculantom. Iz dobre in vplivne družine je. Nezaslišano! Le zakaj si to storila?«

»Morda prav zato, ker je tako privlačen. Ima moč in ne obljublja tistega, kar ni njegovo!«

»Straža!« je zaklical Valentinijan. Stražarja sta nemudoma stopila skozi vrata. »Spravite jo na prvo ladjo za Carigrad!« Nato se je cesar obrnil proti Honoriji in ji z znižanim glasom dejal: »Tam boš v samostanu lahko v miru razmišljala o svojih dejanjih.«

»Brat moj. Zapravljaš edino priložnost za rešitev. Atila bo prišel pome. Z mečem prebode naše ognjone ture in z ognjem zmije naše rane. Še žal ti bo!«

»Taka je moja volja in pri tem bo ostalo!« je odvrnil cesar.

Naslednji dan so na dvor poklicali Ergosa. Tokrat je bil Ergos precej manj samozavesten. S tesnobo je pričakoval cesarjev odgovor. Njegov odziv bi lahko bil nepredvidljiv. Toda nasprotno, cesar je mirno sedel na svojem prestolu in tudi senatorji ob straneh so dajali enak videz.

»Pozdravljeni! Naš odgovor bo kratek,« je dejal Valentinijan. »Sporočite vašemu kralju, da vlada na mejah Cesarstva precejšen nemir. Zato naj sporoči vsoto, ki jo potrebuje za ureditev razmer. Glede poroke z mojo sestro Honorijo pa tole: vaš kralj pozablja, da ni krščanske vere. Recite mu, da mojo sestro Honorijo lahko najde v samostanu za zidovi Carigrada!«

XIV

Človek je ves iz poželenja:

*kakršno mu je poželenje, taka je njegova volja;
in kakršna mu je volja, taka so njegova dejanja;
in kakršna so mu dejanja, taka je njegova usoda.*

(Upanišade, I. tisočletje pred Kr.)

Atila je opazoval predstavo, v kateri so nastopali požiralci ognja, žonglerji in drugi potujoči glumači. Predstava ga je dolgočasila. Z mislimi ji bil drugje. Mislil je na Cesarstvo in Honorijino ponujeno poroko. Med predstavo je k njemu pristopil stražar in mu dejal: »Vaše visočanstvo. Ergos z obmejnega ringa želi govoriti z vami.«

»Tako ga povedite v moje zasebne prostore.« Ko je to izgovoril, je nemudoma zapustil dvorano, kjer se je odvijala predstava.

Ergos je z vedrino na obrazu zakoračil pred Atilo, ki mu je v pozdrav dejal: »Pozdravljen, moj zvesti Ergos! Nadvse sem vesel, da vas zopet vidim med nami. Kako ste potovali?«

»Dolgo pot sem opravil in hvala, dobro se je končala.«

»Z novicami na plan. Kaj je dejal cesar Valentinijan o mojih predlogih?«

»Nič dobrega, vaše visočanstvo. Pritožujejo se, da vlada na mejah Cesarstva precejšen nemir, zato želijo, da sporočite vsoto za ureditev razmer. Glede poroke s Honorijo pa pravijo, da niste krščanske vere in da jo lahko najdete v samostanu za zidovi Carigrada!«

»Ali so zares tako dejali?«

»Natanko tako. Vso pot sem ponavljal.«

»Torej vojna.«

»Da, tako je, vojna!«

Atila se je naslednje jutro zgodaj odpravil na lov. Lovil je sam. Konja je privezal nekaj sto korakov pred mestom, kjer se je navadno zgodaj zjutraj napajala divjad. Nadaljeval je peš. Toda ni mislil na lov. Mislil je na Cesarstvo. Vedel je, da mora ukrepati hitro, dokler sovražnik načrtuje. V mislih je prešteval hunske bojvnike, ki jih je imel pod svojim orožjem. Seštel je tudi bojvnike iz zavezniških kraljestev in plemen. Skušal je oceniti tudi število vojakov, ki bi jih pod orožje lahko pridobil Aécij Flavij. Mislil je: »Vandali pod Gajzerihom v Afriki bodo mirovali. Vsaj tako mi je nedolgo tega zatrdil njihov poslanec. Mnogo teže bo z

Vizigoti v Tološkem kraljestvu, kaj lahko prestopijo na Aécijevo stran.« Atila je vedel, da sta si kraljestvi v laseh zavoljo hčere vizigotskega kralja Teodorika, ki se je poročila s sinom vandalskega kralja. Na uho so mu prišle govorice, da je gotška princesa svojega moža hotela zastrupiti, ker se je do nje obnašal nadvse grobo. Vsaj tako so sumili. Zato so ji odsekali nos in odrezali ušesa ter jo vrnili na vizigotski dvor.

Medtem se je Atila med grmovjem neslišno priplazil do napajališča, kjer se je napajala čreda srnjadi. Nameril je na srnjaka, največjega v čredi, ki je stal ob potoku. Izstrelil je puščico. Ta se je zarila v život srnjaka. Toda puščica ni bila smrtonosna. Srnjak je odskočil in urno stekel v stepo. Preostanek črede mu je sledil.

»Preklete!« je dejal polglasno, čeprav ga srnjak ni pretirano zanimal. Ob tem se mu je utrnila misel: »Aécija moram napasti v Galiji. Tam ima kopico težav, in dokler ne potolčem Aécija Flavija, ne pokorim Cesarstva.« Nato se je z mislimi kot Hanibal preko Alp spustil nad Rim.

Ko se je vrnil z lova, je velel poklicati Jusruka: »Naj sli sporočijo, da se vsi hunski ringi dvignejo k orožju. Prav tako naj primejo za orožje vsa zavezniška kraljestva in ljudstva. Zberemo se na zahodu, ob Rhenusu.« Sli so se kmalu zatem razkropili na vse strani neba.

Približno teden dni kasneje so bili v zgodnjem jutru vojščaki na konjih iz glavnega ringa zbrani v koloni. Med njimi se je šušljalo, da pojdejo nad Cesarstvo zavoljo dote, ki Atili pripada glede na ponujeno Honorijino roko. Atila je v kasu jezdil mimo njih. Na glavi je nosil koničasto čelado s kratkim verižnim ogrinjalom, ki je zastiralo njegovo zatilje. Nad oklepom je vihralo ogrinjalo, ki ga je spenjala zlata zaponka z grškim ornamentom. Upočasnili so konja in se postavili na čelo kolone. Za nekaj trenutkov je zastal in umiril konja, nato pa s kopjem dal znak za odhod. Kolona se je počasi premaknila v stepo. Par ducatov oglednikov je v pahljačastem razporedu oprezalo pred kolono. Kot pritoki deroči reki so se koloni iz glavnega ringa pridruževale kolone iz drugih hunskih ringov in nato še kolone vojščakov iz zavezniških kraljestev in ljudstev.

Jezdili so nekaj več kot dva tedna. Ko so se približali Rhenusu, je k Atili prijezdil Tagmudžin:

»Imam dve novici. Ena je zelo slaba. Druga malo manj.«

»Na dan z besedo, Tagmudžin!«

»Vsi mostovi na Rhenusu so porušeni. In druga novica, del Frankov se nam je pridružil. Drugi del pa se je umaknil v Cesarstvo.«

»Aécij Flavij,« je skozi priprte oči polglasno zamrmral Atila.

XV

*Iz svojega potú sem ustvaril bogove,
ljudi pa iz solzá svojega očesa.
(zapis iz starega Egipta)*

Gaj Lucij se je s svojim majhnim odredom konjenice približeval sedežu prefektore v Arelatu na jugu Galije. Jezdili so hitro, kot bi leteli v vetru. Njihova kopita so zapeketala po mestnem tlaku. Vprašali so legionarje, ki so jih srečali v mestu, po Aéciju Flaviju. Legionarji so jih napotili v tabor, kjer je bila nastanjena legija. Dekurion na dolžnosti je takoj popeljal generala pred Aécija Flavija.

»General Gaj Lucij, legat cesarja Valentinijana!« je naznanil stražar. Aécij Flavij se je vzravnaval in spravil zemljevide in razne listine na stran. Gaj Lucij je medtem po rimljansko pozdravil. Aécij Flavij je vstal in vrnil pozdrav: »Pozdravljeni. Kakšnih novic mi prinašate?«
»Magister militum, ne bi vedel. Prinašam vam cesarjevo pismo.«

Aécij Flavij je razvil svitek, ki mu ga je podal Gaj Lucij, in pričel brati:

Velikemu vojskovodji Aéciju Flaviju in magistru militum!

Velikemu vojskovodji se v prvi vrsti zahvaljujem za dobro delo, ki ga je v imenu Cesarstva opravil v Galiji, na kateri sloni usoda rimske oblasti. Ne bom dolgovezil, kajti sporočiti vam moram zelo slabo novico. Od vrste nesreč, ki so se spustile nad Cesarstvo, se je pojavila še ena. Po spletu okoliščin si je hunski kralj Atila zaželel roko moje sestre Honorije. Zahteval je dvovladje nad Cesarstvom ali vsaj polovico ozemlja, ki pripada Rimu. Skladno z našo častjo smo zahtevo odbili in ponudili odkupnino, ki pa jo bo Atila najverjetneje zavrnil. Zato bodite čuječni in pripravljeni. Atila bo napadel in napasti utegne vsak čas. Ukazujem vam, da se spoprimate z njim, kjer bo to potrebno, in ga ustavite ter obvarujete Rim pred ponovno nesrečo ali celo popolnim zlomom. V pomoč vam pošiljam generala z odredom konjenice. Zanesljiv in sposoben poveljnik je. Za Teodozija je predajal Atili plačilo. Zato vsaj malo pozna Hune. Naj bo bog na vaši strani.

Cesar Valentinijan

»Seveda bo napadel,« je bolj zase dejal Aécij Flavij.

Gaj Lucij ni slišal Aécijeve pripombe in je skozi nasmešek dejal: »Magister, dolgo pot iz Carigrada preko Rima sem opravil do vas.«

Aécij Flavij je usmeril resnobni pogled v Gaja Lucija: »Mladenič, ko bi vi lahko brali moje mrakobne slutnje, ki me spremljajo vse življenje in se sedaj na žalost uresničujejo, bi si premislili. Pametneje bi vam bilo ostati v Carigradu.«

»Toda magister, ljudje, kot ste vi, so edino upanje Cesarstva.«

»Dobro, če ste tako odločeni. Odslej boste moj pribočnik. Prejšnjemu sem ravnokar zaupal legijo. Preidiva k stvari. Hunski kralj Atila si je zaželel roko Honorije, sestre cesarja Valentinijana, in zahteva dvovladje ali polovico Cesarstva. Zahtevo je Rim odbil. Obeta se krvava vojna.«

Gaj Lucij je resnobno prikimal in nastopilo je nekaj trenutkov tišine, ki jo je prekinil Aécij Flavij: »Vidite, zavoljo nekega barbarskega običaja je v nevarnosti celotno Cesarstvo. Kako more to početi svojim ljudem?«

»Ne sodite tako. Dosti je pri tem dobrikanja. Tudi civilizacija ni imuna pred tem. Vemo, kako je bilo v časih stare vere.«

»Sin moj! Moški smo zato, da sodelujemo. Pojdiva in poiščiva nastanitev za vaše legionarje.«

Na slabe novice ni bilo potrebno dolgo čakati. Novice so prihajale od trgovcev in oglednikov ter zavezniških kraljev in poglavarjev, ki so sporočali, da so vsi hunski ringi pod orožjem in da so germanska ljudstva prav tako dvignila meče. Sporočali so tudi o veliki vojski, ki se je približevala Rhenusu. Aécij Flavij je z vsako novico začutil hlad na svojem hrbtu. V mislih si je predstavljal veliki, razpenjen, previsen val, kako se vzpenja nad limes in Galijo. Vedel je, da je sam. Izvlekel je meč in se kot ničkolikokrat dotlej zazrl v zmaja, ki ga je navdajal z grozo in hkrati tudi z neko nedoločljivo samozavestjo. Razmišljal je, dokler ga ni prešinila misel: »Brez Vizigotov iz Tološkega kraljestva na jugu Galije ne morem premagati Atila.« Velel je, naj mu poiščejo Gaja Lucija.

»Želite, magister?« je še zadihan spregovoril Gaj Lucij.

»Od vsepovsod prihajajo poročila, da je Atila dvignil vojsko Hunov in vseh njemu podrejenih ljudstev. Nad nas gredo,« je odvrnil Aécij Flavij in resnobno pogledal Gaja Lucija. Njegove sive oči so bile neizprosno ledene.

»Uh, torej se obeta huda ura.«

»Ne izgublajva časa. Pošljite na limes sle z ukazom, da se posadke umaknejo v notranjost. Še prej naj podrejo mostove na rekah. To jih bo za nekaj časa zadržalo, preden postavijo zasilne mostove na čolnih. Enote naj ostanejo v stiku s pomočjo slov, da jim bomo lahko sporočili,

kje se bo zbrala vojska. Enako velja za zavezniška ljudstva ob limesu. Naj se prav tako umaknejo, kajti hunski val jih utegne ponesti s seboj. Vi, Gaj Lucij, pojdete k Alanom v notranjost Galije. Oni so samo foederati. Ukažite jim, naj primejo za orožje. Sam se podam k Vizigotom v Tološko kraljestvo. Z njimi bo težje.«

»Razumem, magister!«

»Jezdite hitro in ne izgublajte časa. Vsak dan in vsaka ura sta nam dragocena.«

Aécij Flavij je odjezdil po stari cesti za Akvitanijo v Tološko kraljestvo. S seboj je vzel le nekaj mož za spremstvo. Menil je, da z manjšim spremstvom lahko potuje hitreje. Trava in sredozemske rastline so spomladi brstele v zelenju. Zrak je dišal po cvetju in morski soli. Prehiteval je konjske vprege, naložene s pridelki, poštno vozove in vozove trgovcev. Po nekaj dneh je prispel v Vizigotsko kraljestvo. Predstraže mu niso delale težav. Drugače je bilo s stražmojstrom, ki je stražil grad, v katerem je domoval vizigotski dvor.

»Pozdravljeni! Moje ime je Aécij Flavij in sem magister militum v Galiji. Prihajam v miru. Želel bi govoriti z njegovim veličanstvom kraljem Teodorikom. Za nujne zadeve gre!« je zaklical na obzidje. Čez kako minuto se je spustil dvizni most in prikazal se je stražmojster.

»Pozdravljeni. Z vsem spoštovanjem vam moram sporočiti, da kralj trenutno ni dosegljiv. Odšel je na lov s pomembnim tukajšnjim posestnikom,« je odvrnil stražmojster.

»Hm, Mecilus Avitus,« je pomislil Aécij Flavij in nadaljeval: »potem bi vas pa prosil, da ga takoj poiščete.«

»Žal ni mogoče. Premalo mož imam na razpolago,« je odkimal stražmojster in nastopilo je nekaj trenutkov mučne tišine. Le konji so nebrzdano hrzali. Nato se je Aécij Flavij zazrl proti obzorju in si s palcem in kazalcem pogladil lice in brado ter se nato zopet obrnil proti stražmojstru. »Ali vi morda veste, kdo so Huni?«

»Huni? Ja, moj stari oče mi je pripovedoval o njih. Menda so bili hudičevo dobri bojovníki, krvoločni ...pravi psi.«

Aécij Flavij je stisnil ustnice in komaj slišno dejal: »O, da ne veste,« in se ponovno zazrl proti obzorju in zopet glasneje vprašal stražmojstra: »Ali imate vi morda kakšno ženo?«

»Seveda imam, imam tudi dve hčeri, godni za možitev.«

»A tako ...? Potem se pa nemudoma podvizajte in poiščite kralja, če vam je kaj do žene, hčera in domačega ognjišča!«

Na stražmojstra so Aécijeve zadnje besede učinkovale kot ogenj iz zmajevih ust: »Da, magister, takoj ga poiščem. Pojdite v grad in spočijte si. Napojimo vam konje, preden ga najdemo.«

Stražmojster se je z nekaj možmi odpravil za kraljem. Aécij Flavij in njegovi možje so medtem lahko za nekaj časa zadremali, dokler se ni vrnil kralj. Nosači so uplenjeno divjad nosili v parih obešeno na drevesne veje. Aécij Flavij je opazoval priprte oči pokončanih živali in njihove napol odprte gobce, ujete v trenutku med nepopisnim trpljenjem in blaženostjo odrešitve. Nato so ga predstavili kralju. Narahlo se je priklonil.

»Pozdravljeni, magister! Kaj vas je takole prineslo v naše kraje in kakšnih novic mi prinašate?«

»Novice črne kot smrt, vaše visočanstvo.«

»Potem pa pojdemo v grad. Ali se nama lahko pridruži moj prijatelj Mecilus?«

»On je bivši general in senator. Ker gre za državne zadeve, bi mi bilo v zadovoljstvo,« je odvrnil Aécij Flavij in kralj se je obrnil proti Mecilusu in prikimal. Odšli so v grad in sedli za mizo v eni izmed soban.

»Torej, za kaj gre?« je povprašal kralj.

»Hunski kralj Atila zahteva roko Honorije, sestre našega presvetlega cesarja, za doto pa hoče imeti sovladavino ali polovico Zahodnega Cesarstva. Rim je zahtevo odbil, zato je Atila dvignil vsa hunska plemena in njemu podrejena ljudstva k orožju. Od zanesljivih ljudi sem izvedel, da gredo nad Galijo.«

Kralj je dvignil obrvi in vprašujoče pogledal Aécija Flavija: »Na osnovi česa pa zahteva Honorijino roko?«

»O tem nisem poučen. Vendar tako je. Po zadnjih poročilih Atilove horde že prečijo Rhenus.«

»Hm, razumem, vendar niste zato prišli, da bi mi to novico osebno povedali.«

»Res je. Na razpolago imam dve legiji in pol ter nekaj foederatov. S tem ne morem premagati Atila. Zato bi nujno potreboval podporo vaših hrabrih vitezov in vojščakov,« je z resnobnim pogledom odvrnil Aécij Flavij.

»Glejte. Zaupano mi je ljudstvo, zato moram modro odločati o vojni in miru. Zaplet s sestro cesarja Valentinijana pa je vendarle problem Rima in ne mojega kraljestva.«

Oglasil se je Mecilus Avitus: »Vaša visokost, napačno razmišljate. To ni več stvar Cesarstva. Atila noče samo Galije. On hoče Cesarstvo.«

»Tako je,« je pritrdil Aécij Flavij in nadaljeval: »Gre za obstoj Cesarstva. Atila žene s seboj poleg Hunov še številna ljudstva, kraljestva in plemena od Tanaisa do oceana. V najboljšem primeru vas čaka vazalna podrejenost Atili. In ravno zavoljo ostrine hunskega meča, težine njihovega škornja in spricho nepojmljivih grozodejstev so si morali vaši predniki poiskati novo domovino.«

Nastopilo je nekaj trenutkov tišine. Naposled je kralj le spregovoril: »Takoj razpošljem sle, da se kraljestvo dvigne k orožju.« Aécij Flavij in Mecilus nista mogla prikriti olajšanja. Kralj je to opazil in nato z vedrim izrazom na licu nadaljeval: »Predpostavljam, da so to vse slabe novice, ki jih prinašate?«

»Da, to je vse,« je odvrnil Aécij Flavij.

»Potem vas vabim, da se mi pridružite na gostiji, ki jo prirejam nocoj. Ulov je bil obilen.«

»Hvala, prav rad, vendar ne utegnem. Ob tej resni uri preizkušenj nam je vsak dan pomemben. Takoj odjezdim k svojim legijam. Prenočil bom v kakšni taverni ob poti.«

»Če je tako, potem pa srečno pot. Kmalu se vidimo, da preizkusimo ostrino naših mečev,« je dejal kralj in pospremil Aécija Flavija do grajskega dvorišča, kjer ga je čakal konj. Obstopile so ga dvorne dame, ki so hotele videti, kdo je Aécij Flavij, slavní vojskovodja, o katerem se je toliko govorilo. »Ali ne boste ostali na današnji gostiji, ki jo prireja njegova visokost, naš kralj Teodorik?« so ga spraševale. Vendar je Aécijev obraz ostal mrakobno siv kot lice nagrobnega kipa. S kislim nasmehom in prodornim pogledom jim je odvrnil:

»Vojni rog zadoni,

junake mlade postroji,

može, ljubimce in sinove otme,

da se dekletom in ženam oči zarose.«

Zavoljo Aécijevih besed je dvornim dekletom in ženam upadel nasmeh. »Zbogom!« je dejal Aécij Flavij v slovo, se zavihtel na konja in odjezdil skupaj s svojimi legionarji.

V manj kot tednu dni so bili vitezi in vojščaki zbrani pod vizigotskimi prapori. Na čelu kolone sta bila kralj Teodorik in njegov sin Torismund, ki je veljal za njegovega naravnega naslednika.

»Sin moj, pred nekaj dnevi sem moral v naglici sprejeti najbolj smelo in težavno odločitev v svojem življenju. Ali podpreti Cesarstvo proti Hunom ali počakati, da hunski napad oslabi, in se spoprijeti z Atilo na lastnem ozemlju,« je dejal kralj.

»Zares težko je oceniti, kako močan je Atila,« je odvrnil Torismund.

»In ne pozabi, cesar še vedno sedi v Rimu. Še vedno bolje, kot da vlada Atila.«

V tistem trenutku je črn oblak zastrl sonce in kralj je nadaljeval: »Naj bodo okoliščine še tako težavne, nikdar ne izgubi odločnosti! Verjemi, tokrat zmagamo mi.«

XVI

Zmaga brez boja je najboljša.

(Sun Cu, I. tisočletje pred Kr.)

Atila je opazoval reko in kolone vojščakov, ki so jo prečkale. Utrdbe na limesu so bile zapuščene in oblaki, ki so se nizko podili po nebu, so segali skoraj do vrhov najvišjih stolpov. Vsaj tako je bilo videti. Atili se je zdelo, da v sivih zidovih zre Aécijevo lice. Ko je bila vsa njegova vojska prešla reko, se je v galopu odpravil na čelo kolon. Cesta je vodila skozi drevored. Drevored je bil mlad in najnižje veje dreves so se skoraj dotikale Atilovih ramen. V njegovih žilah je divje utripala kri. Jusruk je jezdil ob Atili. Atila se je obrnil k Jusruku in dejal: »Jusruk, vašo ženo bom povišal v upravnico dvorne kuhinje. Še prej pa delo opravimo in glavo zastavimo.« Veter je zavel skozi krošnje dreves. Medtem se je drevored končal in Atila je glasno velel: »Naj nam bodo duhovi vetra naklonjeni!« Jusruk je sklonil glavo in upočasn timer se postavil za Atilo.

Po vsej Galiji se je zdelo, da so svetišča krščanske vere premajhna. Stari bogovi so sivali in se sesipali v prah. Ljudje, ki so verjeli v novo krščansko vero, in tisti, ki so častili še po starem, so drli v cerkve. Hoteli so sprejeti poslednji blagoslov ali krst enega in edinega, milostljivega in pravičnega boga, dokler jih ne bi dohitele hunske strelice, zabodejo hunska kopja ali pobijejo njihovi meči na poti do oltarnega zlata. Duhovniki so hlastno molili in v naglici krščevali. Videti je bilo, da se z neba spušča težka, v besedi izoblikovana gorjača in pokrajine je prekrival peklenški ogenj. Nebesa, pekel in zemlja so postali eno.

Aécij Flavij je sedel v svoji pisarni. Držal se je za glavo. Enaka poročila so iz minute v minuto prihajala od vsepovsod. Vsakega izmed slov ali oglednikov je povprašal o velikosti hunskih sil. Vedno je dobil podoben odgovor: »Za pet, šest ali morda sedem legij. Težko je oceniti, saj se hunske enote v nekem trenutku razpršijo in se nato na neki točki zopet združijo.« Na zemljevidih, ki jih je imel pred seboj, so se zarisovale ognjene črte. Videti je bilo, da je ves zemljevid v plamenih. In ko je bil pri njem Gaj Lucij, mu je prišlo na misel: »Nad Civitas Aureliani gredo! Gaj Lucij, razpošljite sle! Naj se vojska zbere južno od mesta Aureliani! Sami pojdite v mesto in jim povejte, da naj vzdržijo. Pomagali jim bomo. Predvsem pa naj mestnih vrat nikomur ne odpirajo. Tudi Alanom iz okolice ne. Oni so nezanesljivi in v boju lahko zamenjajo stran.«

»Razumem!« je odvrnil Gaj Lucij.

Dogodki so se razvijali natanko tako, kot je predvidel Aécij Flavij. Hunska vojska je privihrala pred Civitas Aureliani. Branilci so upoštevali navodila, ki jih je dal magister militum in zapahnili vrata ter se utrdili v mestu. Hrabro so odbijali valove hunskih napadov in branili mesto ter mostove čez Liger. Toda z vsakim tednom obleganja je položaj, od glada izsušenih branilcev, postajal vse slabši. Primanjkovalo je vsega in vera branilcev v pomoč Aécijeve vojske je iz dneva v dan plahnela. Tako je na enem izmed obzidij mestna obramba klonila pred valom hunskih napadalcev in nedolgo zatem so padla mestna vrata. Hunska vojska se je razlila po mestu. Vendar so skorajda v istem trenutku z najvišjega stolpa branilci opazili bližajočo se rimsko vojsko: »Bog je uslišal naše molitve!« so govorili med seboj.

Atila, ki je iz hunskega tabora spremljal obleganje, ni mogel prikrivati zadovoljstva, ko je opazil, da so njegovi vojščaki zavzeli mestna vrata in vdrli v mesto. Toda skoraj hkrati je moral sprejeti Tagmudžina, ki je prijezdil pred njega, skočil s konja in se narahlo priklonil: »Pravkar so najbolj izpostavljeni ogledniki sporočili, da se z juga bliža velika rimska vojska s pomožnimi enotami!«

»Kako velika vojska?« je vprašal Atila.

»Za štiri, pet, morda šest legij,« je odvrnil Tagmudžin.

»Takoj ukažite umik!« je velel Atila.

»Umik? Kaj nismo ravno Huni željni boja, bolj kot Rimljani? Ali naj bodo vsi ti tedni in žrtve zaman? Kaj pa obilen plen, ki se nam bo izmaknil? «

»Storite, kot sem velel, ukažite umik!«

»Razumem!« je dejal Tagmudžin in odjezdil pred obzidje.

»Pes je pokazal zobe,« je pomislil Atila. V ušesih so mu odzvanjale besede kralja Ruasa, ki mu je bil zabičal: »Nikdar se ne bojuj pred obzidjem. Obzidje lahko naskočiš, nikdar pa se ne bojuj v njegovi senci!« Atila je uprl pogled proti mestu in južnemu obzorju, si prikimal ter si dejal: »Na svojem ozemlju je. Toda močnejši sem in gibljivejši. Zato bom jaz določil kraj in čas bitke.«

Večerilo se je. Združena vojska Aécija Flavija si je približno uro hoda južno od mesta Aureliani postavljala tabor. Gaj Lucij je stopil pred Aécija Flavija z novicami: »Hunska vojska se je umaknila izpred mesta. Nekaj turmov foederatske konjenice se je pognalo za njimi. Vendar so se vrnili zdesetkani ali pa se sploh niso vrnili.«

»Kdo je to dovolil?«

Gaj Lucij je pogledal v tla in odvrnil: »Nihče, sami so tako storili.«

»Tako ne bo šlo. Spravite foederate v red,« je velel Aécij Flavij. Resnobo je pogledal Gaja Lucija ter nato s povišanim glasom nadaljeval: »Bojuje se po hunsko, hlini umik. Vsak čas lahko napade. Čuječnost je potrebna. Naj se straže potrojijo in vojščaki spijo z meči. Vsak konjenik nam je pomemben. Z njimi bom varoval kohorte pešakov. Ti bodo zlomili Atilo. V izvidnico pojdejo samo najboljši ogledniki. In še ti posamično, tako da ne bo nepotrebnih junačenj.«

»Razumem!« je odvrnil Gaj Lucij.

Hunska vojska se je umikala in združena Aécijeva vojska ji je sledila. Ogledniki z ene in druge strani so se od daleč opazovali in se lovili. Kljub temu je občasno prihajalo do zagrizenih prask. Po nekaj dneh hoda so prispeli do prostrane ravnine. »Tu se bo zgodila bitka! Ravnina je dovolj velika za naše urne konjenike,« je velel Atila in hunska vojska se je utaborila na koncu planote. Tabor je bil videti kot velikanski ring. Šotori so bili v sredini, medtem ko jih je obdajal obroč, sestavljen iz številnih pokritih vprežnih voz, razporejenih okoli njih. Na drugi strani planote je enako storila Aécijeva vojska. V poznem popoldnevu so se pričeli zbirati gosti, temni oblaki. Nebo je grozilo v zgodnjepoletni sopari. Prišla je nevihtna noč. Atila je sedel v velikem skupnem šotoru. Z njim so sedeli kralji, poglavarji in starešine. »Uničiti moramo Aécijevo pehoto. Ta je še najbolj nevarna. Koder pešak stoji, tam ognjišče gori. Izogibajte se konjenikov. Še posebej foederatov. Ti bodo spremenili stran, brž ko se bitka prevesi,« je govoril Atila. Kralji so v glavnem pritrdjevali Atilovemu načrtu. »Zdaj pa vas moram zapustiti. Potrebujem nekaj miru,« je dejal Atila in se umaknil v svoj šotor. Poklical je Jusruka: »Privedite mi duhovna!«

Jusruk se je kmalu vrnil z duhovnom. Ta se je globoko priklonil: »Želite, vaše visočanstvo?«

»Zanima me, kako so duhovi in kaj pravi njihova volja o izidu jutrišnje bitke? Prerokujte mi!« je velel Atila.

»Ne morem tako prerokovati, potrebujem ovco ali tele,« je odvrnil duhoven.

»Potem pa najдите žival, kot jo hoče vrač!« je velel Jusruku.

Čez kakšno uro se je Jusruk vrnil z živaljo. Za duhovna so pripravili poseben šotor, kjer so nameravali žrtvovati žival in kjer naj bi duhoven prerokoval. Šotor je bil odprt na vse štiri strani. Atila je sedel na stol, ki mu ga je priskrbel Jusruk. Privedli so ovco in duhoven je lahko prišel s svojim potovanjem k dušam. Močno je deževalo, vendar je duhoven s svojim petjem preglasil dežne kaplje, ki so škreblyale po strehi šotora. Bakle, ki so osvetljevale prostor, so

bile zapičene v zemljo. Prizor so od daleč opazovali poglavarji in starešine. Vedeli so, da duhoven prerokuje izid jutrišnje bitke. Zato si nihče ni upal približati se šotoru in motiti obreda. Duhoven je hodil okoli živali. Pri tem je neumorno pel in mrmral. Bil je namrščen in veke je imel trdno stisnjene. Roke so mu drhtele. Atila je duhovna ves čas obreda natančno opazoval. Naposled je vrač pomignil Jusruku, ki je izvlekel nož in prerezal goltanec živali. Žival je ostala mirna. Kri ji je odtekala v črno travo. Po nekaj minutah se je njen život nekajkrat zatresel v smrtnih krčih. Žival je poginila. Potem je Jusruk obrnil žival in ji prepiral trebuh. Čreva so stopila na plan. Iz drobovja so se v hladnem deževnem večeru dvigovale meglice. Duhoven je dvignil veke in se čepe zazrl v drobovje. Opazoval je vijuge. Njegove poševne oči so bile na široko odprte, črne v mraku, ki so ga razsvetljevale plamenice. Tu in tam je kakšen del črevesja privzdignil, da bi si ga pobliže ogledal. Ob vsem tem je tiho, skoraj s tresočim glasom, momljal. Ko je končal s pregledom črevesja, je velel: »Hočem videti še kosti!« in Jusruk je z nožem postrgal meso iz udov. Duhoven je kosti razporedil po tleh, si jih eno po eno natančno ogledoval ter si prikimaval. Naposled se je priklonil pred živalskim kadavrom in s tem dal vedeti Atili, da je obred končan. Atila je prikimal in dejal: »Pojdiva v moj šotor.«

Atila je sedel na svoj leseni stol. Duhoven je vidno vznemirjen stal pred njim, vendar so bile Atilove oči zazrte v njegov leseni oltarček, sestavljen iz izrezljanih živalskih podob. Bile so negibne kot vedno. Nato je Atila resnobno pogledal duhovna: »Torej, kako se bo jutri izteklo?«

»Hm, vaša visokost, bogovi niso preveč naklonjeni naši strani, vendar ostaja neko upanje, da se vam bo jutri srečno izteklo.«

Atila je pozorno poslušal duhovne besede, vendar jih ni razumel. Dvignil je obrvi in resnobno pogledal duhovna: »Ne razumem! Ali ste lahko malo bolj določni?«

Duhoven se je zdrznil in pričel lahno drhteti. S skoraj tresočim glasom je izgovoril besede, za katere je menil, da Atili ne bodo šle dobro v ušesa: »Vaša visokost, poveljnik sovražne vojske bo padel, vendar bo hunska vojska doživela uničujoč poraz.«

»Aécij Flavij ... In hunska vojska bo poražena? To ni nobena prerokba! Zagotavljam vam, da po vašem videnju ne boste več dolgo duhoven.«

Duhoven je legel pred Atilo: »Takole sem bil pred duhovi vojne, kot sedaj ležim pred vami!«

»In če bo hunska vojska poražena, kakšna bo potlej moja usoda?«

»Ostali boste živi in zdravi,« je odgovoril duhoven.

»Še večja neumnost!« je postal nestrpno nejevoljen Atila.
»Kar je za ljudi nesmisel, je za bogove resnica,« je mirno nadaljeval duhoven.
»Ali mi imate še kaj povedati?« je z nekoliko mirnejšim tonom vprašal Atila.
»Ne, ničesar več,« je odvrnil duhoven.
»Potem pa pojdite!«
Duhoven je vstal, se globoko priklonil ter se počasi vzvratno umaknil.

Po močni večerni nevihti je bilo jutro sveže. Nebo je bilo umito in sončni žarki so vstajali v polmraku pred jutranjo zarjo. Zrak je bil gost od vlage. Dih je bil težak in glas oster. Zvok hrzajočih konjev se je razlegal v daljavo. Ergos je v polmraku opazoval nepregledno množico Aécijevih pešakov v daljavi, ki so se razporejali po poljani v takšnem redu, kot bi jih vodila božja roka. Gledal je konjenike, ki so vijugali med njimi in okoli njih. Njegove številne, bogate izkušnje v boju prekaljenega vojščaka so mu priklicale zlo slutnjo, da bo tokrat drugače in da se obeta hudo krvava rihta. Obrnil se je proti Atili in dejal: »Veliko jih je in dobre konje jezdiyo. Morda bi Aécija Flavija povprašali po zlatu?«
»Ergos, tvojega govoričenja se bojim bolj kot Aécijevega meča. Aécij Flavij se ne bo pogajal. V njegovih žilah je prevroča kri in njegovo srce je napolnjeno z našim duhom.«
Obrnil se je k Jusruku in velel: »Jusruk, priskrbi mi pero in papirus!« Jusruk je obrnil konja in izginil v trumi vojščakov, vendar se je kmalu vrnil s peresom in papirusom. Podal ju je Atili. Ta je razjahal. Naslonil se je na konja in začel pisati:

Velikemu vojskovodji Cesarstva Aéciju Flaviju!

Oba sva stara vojščaka in nisva vajena dolgoveziti. Povem pa, da se z resnično iskrenostjo veselim najinega ponovnega snidenja. Vzgojeni ste po naših šegah in pravila poznate, zato ne morete izdati svoje duše. Pa vendar, v kolikor se odločite za senčno stran obraza boga Janusa, naj bogovi odločijo o moči, vojni sreči in naših življenjih.

Atila

Zvil je papirus in ga podal Jusruku, ki je zagalopiral. Hitro se je oddaljeval, postajal vse manjši, dokler ni bil samo drobna pika pred Aécijevo vojsko. Podal je zvitek Aéciju Flaviju, ki je bil opravljen v luskasti kovinski oklep, na katerega je bilo z zlato fibulo pripeto tkano pregrinjalo. Aécij Flavij je skoraj zdolgočaseno razvil zvitek, natančno vedoč, kaj v njem piše.

Pogledal je kralja Teodorika in Gaja Lucija in odkimal. Nekdo izmed njegovih legionarjev mu je podal pero in črnilo. Aécij Flavij je spričo pogleda na nepregledno trumo hunskih konjenikov in drugih vojščakov skušal umiriti roko in zbrati misli. Začel je pisati na drugo stran papirusa:

Kralju Hunov Atili in vladarju stepskih prostranstev onkraj limesa!

Tudi sam ne bom dolgovezil. Duše nikakor ne prodajam. Vendar vedite, da so ljudje, ki se nadejajo najboljšega, hrast v viharju. Ljudje pa, ki se bojijo najslabšega, bilka v pomladni sapi. Takim je zato težko potrgati žile. Naj Marsov bes izkaže, kaj je boljše.

*Aécij Flavij,
cesarjev pooblaščenec in magister militum*

Zvil je papirus in ga podal enemu od svojih konjenikov, ki je odgalopiral pred Atilovo vojsko. »Atili, kralju Hunov!« in podal svitek enemu izmed hunskih vojščakov, ki je stopil iz vrste in prenesel svitek Atili. Ta je zvitek odvil in ga začel brati. Plemenski vodje so nepremično zrl v Atilovo obličje. Atila je dvignil pogled in počasi, s skoraj veličastnim tonom, dejal: »Boriti se hoče!« In vsi, ki so ga slišali, so izdrli meče. Zaslišal se je huronski hura. Pomignil je Jusruku in ta mu je zopet priskrbel pero. Atila je na isto stran dopisal odgovor. In Jusruk ga je zopet ponesel pred Aécija Flavija in brez obotavljanja odgalopiral nazaj med hunske vrste. Aéciju Flaviju se je zdel obred v celoti nesmiseln in vnaprej določen. Kljub temu je prebral Atilov odgovor:

Pametna odločitev, vidi se, kdo vas je vzgojil, kajti oba sva nabuhla mrliča.

Atila

Zamislil se je nad Atilovimi besedami. V ušesih mu je zazvenel krohot, čeprav se Atila, kot je pomnil, skoraj nikoli ni smejal. Trpko je s pogledom ošvrknil svoj hunski meč in prevel ga je znani občutek, ki ga je imel vsakič, ko se je oklenil meča. Stopil je pred vrste in pričel govoriti:

»V teh temačnih dneh odgovornosti, pred vojskami, kot jih še ni videl čas, vam ne morem ponuditi spodbudne besede o sladkostih življenja razen o bridkem sladu slave in zmag. Ne

bom vam veliko govoril. Ne zato, ker ne bi hotel, temveč zato, ker vam nimam mnogo povedati. Nad naše domove se je spustila senca hunskega meča. Zato, junaki, osvetlimo naše domove s slavo, v kateri so tisočletje živeli naši očetje. In če nam bo sreča kriva, takisto tudi umrimo, v časti in slavi! Dragi Gotje, bratje v orožju, ki vas je hunski škorenj pregnal iz domovine, napočil je čas, da povrnete čast. Zagotavljam vam, da vaša kri ne bo plodila slave vaših dedov nad oblaki. Ponujam vam slavo tukaj in zdaj. Enako velja za vas, vojščake drugih ljudstev v naših vrstah. Držimo skupaj! Na svoje domove se boste vrnili v slavi ali pa se ne boste vrnili. Tudi če vas smrt ne ujame, brez soja slave ne boste mogli najti svojega ognjišča. Drugače povedano, pot domov vodi samo skozi trnje sovražnih mečev. Zatorej za menoj, junaki! Pokažimo jim, iz kakšnega testa smo. Naj se zgodi božja volja!«

Možje so dvignili meče, huronsko zarjovel in Aécij Flavij se je vrnil med vrste svojih vojščakov in legionarjev. Aécij Flavij je razporedil Vizigote na desni bok svoje vojske. V sredino Alane, na levo stran je postavil enote zavezniških ljudstev in rimsko konjenico, za njimi pa kohorte pešakov.

Na drugi strani je Atila razporedil Ostrogote pod Valamirjem na levi bok. Huni so držali sredino. Na desni bok je razporedil Gepide pod Ardarihom in ostala ljudstva, ki so mu bila zvesta. Vsi so čakali, da bo spregovoril. Vendar je Atila okleval. »Vaša visokost, sonce je že visoko!« so mu prigovarjali. »Ni še čas,« je odgovarjal Atila. Vojska je postajala nemirna, Atila je to opazil. Naposled je stopil pred vrste in začel, čeprav nerad, govoriti:

»Ni še tako dolgo nazaj, odkar smo se Huni in mnogi izmed vas borili na strani Cesarstva. Mnogi naši najdražji sinovi so bili oteti v suženjstvo in marsikaterega je pobil meč, ki ga je vihtela roka ubogih. Na nas je vrsta, da operemo ta sramotni madež. Napočil je naš trenutek, da to storimo. Dovolj je bilo čakanja in klečanja pred limesom. Zdaj je čas, ko imam prstan princeze Honorije!« in Atila je dvignil roko, z drugo pokazal na prstan in z resnobnostjo pogledal množico bojevnikov pred seboj.

»Toda vas prstan ne zanima prav veliko. Cesarstvo razpada pred našimi očmi in tukaj je vsako moraliziranje nezrelo. Cesar ima novo vero. Zato bo padec Cesarstva neizbežen in dokončen. V teh težkih časih je odrasel človek napadalec. Goti, Vandali in Svebi so si že odtrgali kos sladke zemlje pod soncem. Mi takole zedinjeni vzamemo vse! Zato tega ne počnem zaradi sebe, temveč zaradi vas, ki vas ljubim. Začeti pa je potrebno pri glavi in hrbtenici. Najprej moramo premagati vojske Aécija Flavija. Njega, ki grize roko, ki ga je hranila. Zavoljo tega

mu zvezde ne bodo več dolgo naklonjene. S črno prstjo zadušimo njegov smrtni bes. Potem bo pot do Rima odprta. Za menoj, ponižani in razžaljeni! Z vami bom v prvih vrstah. Zato je vsak mož, ki pred Atilo stoji, ko se ta bori, mrtev mož!«

Ko je to izgovoril, se je postavil med svoje vojščake, ki so dvignili meče in pospremili Atilo z glasnim: »Hura!« in »Naj živi naš kralj!«

Toda Atila je z začetkom bitke še vedno odlašal. Možje so si odkimavali zavoljo kraljevega zavlačevanja in njegove odločitve, da se bori v prvi vrsti. Potem je kralj Valamir opazil, da se vizigotska vojska približuje vzpetini, ki se je na levi strani dvigala nad planoto. Ne da bi se posvetoval z Atilo, je povedel svojo vojsko proti vzpetini. Ko je Atila to opazil, je pogoltnil slino in izdrl svoj meč. Povedel je celotno vojsko v napad. Ujede so krožile nad vojskama, ki sta se približevali druga proti drugi. Najprej počasi, nato pa vse hitreje, ko so konjeniki pognali konje v kas in zatem v galop. Jezdec so čvrsto stisnili kopja in jih usmerili proti nasprotnikom. Atila so njegovi vojščaki hitro prehiteli. Gledal je njihova kopita, izpod katerih so se dvigovali šopi trave in grude razmočene zemlje. Prve puščice so švignile mimo njegovih ušes. »Darujem,« si je pri sebi dejal in nadaljeval:

»Ljubezen, ljubezen, kakšna sila je to?

Val od daljnih toplih morja,

črno narciso v sebi sadim.

Ljubezen, kakšna sila je to?

Črna narcisa v meni kal naredi,

s črno kryjo se poji,

zemlji suhi glad naredi.

Ljubezen, kakšna sila je to?«

Misli vetrove vetre

in črno zemljo plode.

Zemljo, ki nam zlato žito rodi,

da mladih lic mater doji.

Ljubezen, kakšna sila je to?«

Vojski sta z neznanskim truščem treščili druga ob drugo. Lomila so se kopja. Jeklo je glasno zvenelo, kjer je Atila vodil bitko sredi divjih, razpenjenih valov hunskega železa. Kazalo je dobro. Alanske foederate so hitro razbili in pot do galo-rimske pehote se mu je odprla. Zato je poslal težke konjenike hunskih velikašev, osedlane na najvišjih konjih, v naskok na Aécijeve pešake. S peklenkim truščem so težki konjeniki razbijali postroj Aécijevih kohort. Na vrzeli so kot nadležne osice planili lahki konjeniki in sipali smrtonosne puščice. Nanje pa so planili vitezi in konjeniki združenih Aécijevih vojsk. Franciske, bojne sekire, so letele v obe smeri in prebijale oklepe vojščakov. Toda prava drama se je odvila, ko sta bili vojski že popolnoma zapleteni v boj, na vzpetini, za katero so se bojevali Ostrogoti proti Vizigotom. Ostrogotom je kazalo dobro in vizigotska vojska se je pogrezala v neredu. Kralj Teodorik je jezdil od oddelka do oddelka in skušal vzpostaviti red, dokler ga ni kopje ostrogotskega velikaša potisnilo s konja. Padel je in podlegel pod težo konjskih kopit svojih vojščakov. Njegov sin, princ Torismund, je stopil na očetovo mesto, prevzel poveljstvo ter nadaljeval tam, kjer je oče končal. Uspevalo mu je in uredil je vizigotsko vojsko, ki je počasi začela izrivati Ostrogote z vzpetine. To mu je omogočilo, da je začel sipati smrtonosne puščice po Hunih. Hkrati je z močnim odredom konjenikov udaril Hunom za hrbet. V hunski vojski je zavladal popoln nered. Atila je obupano poskušal ponovno vzpostaviti red. Vendar mu ni uspelo. Njegovi vojščaki so padali kot snopje in galo-rimska pehota je začela stiskati in zapirati obroč. Ni mu preostalo drugega, kot da je ukazal umik. Hunska vojska se je začela v neredu umikati.

Ergosove zle slutnje so se uresničevale. Ob umiku je Ergosa sovražno kopje porinilo s sedla in padel je s konja. Obkrožila ga je Aécijeva pehota. Kot vrtavka se zavrtel in poslednjič zavihtel meč, da bi se njegova duša kot ptič Feniks dvignila iz podzemlja. Udaril je kot strela, ki srka duha iz sedanjosti in preteklosti in si išče pot iz prostranstva oblakov na zemljo, pod sonce. Ura je obstala. Glavi dveh neizkušenih mladcev sta padli. Med njim in številčnejšim sovražnikom je nastala praznina. Ergosov meč je kot kačji jezik lahko drhtel levo in desno. Ščit je bil med bojnim metežem že davno prej izgubil. Potem je iz ozadja priletelo dobro odmerjeno kopje, prebilo njegov oklep in ga v trenutku usmrtilo.

Sonce je sijalo skozi kepaste oblake, zgoraj bele, spodaj črne, ki so se nabrali nad bojiščem preko poletnega dne, in z neba slikalo koprenaste zaveses. Svetlo-temne sence so nadaljevale svoj ples po poljani. Dan se je prevesil in sonce je pričelo zahajati. Potoček, ki se je vil po planoti, je postal krvavo rdeč.

Sovražnosti niso pojenjale niti ob večeru, ko je sonce bilo že zašlo, niti pozno ponoči, ko so eni in drugi iskali mrtve in pobirali ranjene. Kri je mezila in znoj je puhtel v poletni noči. V nočnem kaosu, iščoč očeta, bi jo skoraj skupil princ Torismund. Za las je ušel smrti. Rešila ga je skupina njegovih vitezov in vojščakov. Mrtvega kralja so našli in odnesli v tabor. Ko so to videli gotski velikaši in vitezi, so takoj dvignili Torismunda na ščit in s tem jasno pokazali, kdo je njihov bodoči kralj.

Bila je zgodnja jutranja ura, a še vedno je bilo temno. Zunaj se je prebujal svit. Atila je sedel v svojem šotoru. Jusruk mu je stal ob strani. Poslušal je Tagmudžina, ki je našteval število mrtvih in preživelih po plemenih in ljudstvih. Atila je molčal. Njegovo lice je bilo brezizrazno, nemo.

»... kot kaže, je bil ubit kralj Vizigotov,« se je zaslišalo iz Tagmudžinovih ust. Atila je dvignil pogled: »Kralj Teodorik? Ste prepričani?«

»Da, vaša visokost. Vsaj tako pravijo naši vojščaki, ki so videli nekoga v opravi, ki se priliči kraljeviču, da se je potikal med mrtveci.«

Tagmudžin je pomislil, da bo novica vsaj malo razvedrila Atilovo lice, vendar je ta odmaknil pogled in se zazrl stran od prisotnih. Sledilo je nekaj trenutkov mučne tišine.

»Jusruk! Pripravite veliko grmado!«

Jusruk je začudeno pogledal gospodarja.

»Grmado iz lesa hočem!«

Jusruk se je nemudoma priklonil in zapustil šotor. Vojščaki so takoj začeli pripravljati grmado. Na kup je letelo vse, kar je bilo leseno: uplenjeno pohištvo, kosi vozov in lesena sedla. Kmalu je nastala velika grmada. Vojščaki so se čudili, čemu vse to.

Na drugi strani je ob jutranji zarji na konju sedel Aécij Flavij. Koprenaste meglice so se plazile prek poljane, po mrličih, na katerih se je nabirala rosa. Rdeča peresa v njegovi generalski perjanici na čeladi so v lahni sapi komaj vidno drhtela. Gledal je nepregledno množico mrtvih teles, ki so še dan prej stala za njim, razporejena po legijah, kohortah, manipulih in centurijah. Zdaj mrtve in ranjene konje, ki so bili še včeraj živi pod svojimi jezdec, postrojeni po odredih, turmih in dekurijah. Prijezdila sta Gaj Lucij in Torismund. »Konjenica je postrojena, da jo povedete v napad!« je velel Gaj Lucij in miril konja pod seboj.

»Ne, dovolj je bilo! Polovite pešce in jih odvedite v sužnost,« je odvrnil Aécij Flavij.

»Magister militum, konjenica je postrojena, da jo povedete v napad! Vzemimo zmago.«

»Poglejte, ali ni ta pogled veličasten?«

»Ne, gospod. *Cadavera vero innumera*. Lakota bo prišla kmalu ali kasneje. Prosimo vas, povedite konjenico. Zdaj je čas, da se znebimo trdovratne nadloge, imenovane Atila.«

»Zdaj je tudi čas, da maščujem mrtvega očeta!« se je oglasil Torismund.

»Povedite svojo vojsko nazaj v tološko kraljestvo in si zagotovite prestol,« mu je mirno odvrnil Aécij Flavij.

»Napako delate, gospod,« je dejal Gaj Lucij.

»Hm, ne veste, kako je bilo za časa kralja Ruasa v moji mladosti. Zgodilo se je, da so se na vzhodni meji hunskega kraljestva zgrabili pastirci. To je preraslo v sovražnosti, da je moral kralj Ruas dvigniti celo vojsko. Z uničenjem Atila ne pridobimo ničesar. To je pirova zmaga. Za Huni pritiskajo Obri, Bolgari, Hazarji, Pečengi in drugi.«

»Podcenjujete Atilo, magister,« je dejal Gaj Lucij.

»Ne, to bo moja najslajša zmaga. Zdaj mu bo trop raztrgal srce.«

V hunskem taboru se je Atila povzpел na grmado, ki so jo pripravili njegovi vojščaki. Valamir, kralj Ostrogotov, je opazoval prizor: »Zakaj tako delate, vaša visokost?« je zaklical proti Atili.

»Slabo ste se borili. Preveč sem vam zaupal. Prižgite grmado!« je odvrnil Atila.

»Kako vendar, saj smo ubili sovražnega kralja? Sovražnik je bil premočan in dobro se je boril. Vodite nas še naprej iz sovražnega obroča!«

Atila je odkimal in črna kita, spletena iz njegovih las, je zavrvela okoli njegovega vratu in života: »S plenom smo prepočasni in premalo gibljivi, brez plena pa se ne moremo vrniti. Vsaj jaz se ne mislim. Prižgite grmado!«

Vojščaki z baklami so pristopili k vznožju grmade in začeli prižigati kres. V tistem trenutku je prigalopiral Tagmudžin. Skočil je s konja in se globoko priklonil. Bil je zadihan in besede so mu zastajale: »Vaše visočanstvo, ne počnite tega! ... Sovražna vojska se je umaknila s poljane ... Umikajo se proti jugu.«

»To ne more biti res!« je odgovoril Atila.

»Res je! Videl sem na lastne oči,« je dejal Tagmudžin in njegove mogočne podlahti so ponesle kazalec proti njegovemu očesu. »Nebo mi je priča!«

»Upam, da je res,« je rekel Atila in začel počasi sestopati z grmade, pod katero so se že pričeli prijemat plameni. »Podrite tabor! Vodil vas bom nazaj v hunsko deželo.«

Podrli so tabor in odjezdili s poljane. Niso hiteli. Atila je zrl v svojo vojsko, v vozove, otovorjene s plenom: »Življenje in plen mi je prepustil. Čemu le, Aécij Flavij? Le kaj ima za bregom?«

Medtem vojščaki niso bili dobro razpoloženi, kot je bila sicer navada ob vsakem obratu bojnih pohodov proti domu v prostrano stepo. Mnogi izmed njihovih bratov, očetov in sinov ter drugih sorodnikov so bili pogubljeni. Doma bo še težje. Zlato ne bo moglo povrniti življenj. V vojščakih in še posebno pri Atili je tlelo spoznanje, da niso nepremagljivi. Na nebu se je pojavila ujeda in pritegnila Atilovo pozornost. Jadrala je v vetru in se na mestu dvigovala. Spomnil se je besed Aécija Flavija, ki so mu odzvanjale v glavi: »Hrast v viharju in bilke v vetru.« V mislih jim je odgovarjal: »Toda ne, moje jeklo je kaljeno in popuščano.«

XVII

Ker živimo v kaosu,

si želimo samote.

(Srečko Kosovel, XX. stoletje po Kr.)

Ruald se je sprehajal po mogočnem obzidju starega Bizanca, odkoder je opazoval ladje, ki so prečkale ožino, kot tudi tiste, ki so plule vzdolž ožine med obema morjema. »Na severu so legije in nasproti njim Huni,« je pomislil. Ozrl se je proti mestu znotraj obzidja in opazoval vrvež mestnih ulic in trgov s tavernami, delavnicami, prodajalnami, svetišči in kopališči. V Bizancu si lahko kupil vse, kar si potreboval, in tudi tisto, česar morda nisi potreboval. »Mesto ima zagotovo svetlo prihodnost,« je pomislil. Sestopil je z obzidja in se napotil proti mestnemu središču. Srečeval je ljudi, ki so nosili to in ono. Vozovi, oprtani z blagom, so ga prehitevali. Poletna vročina mediteranskega sonca se je uprla v mestni tlak. Sopara ga je utrujala. Ko je šel mimo ene izmed številnih cerkva, je sklenil, da se za nekaj časa umakne z ulice v hlad, ki je vladal izza zidov svetišča. Sedel je v eno izmed zadnjih vrst. Nosnice mu je napolnil vonj po kadilu. Prisluhnil je liturgiji. Pesem in molitev sta odmevali po ladji. Njegovo srce in duša sta odtekali v hlad zidov in marmorja, ki sta ščitila notranjost pred poletno pripeko.

Duhovnik je bil mlad in črnolas. Le nekaj sivih pramenov las je bilo moč opaziti na njegovem lasišču. Imel je polt, belo kot marmor. Videti je bilo, da zgornja stran njegovih podlakti ni mogla uiti soncu. Bila je porjavela. Opravljen je bil v belo ohlapno tuniko, okoli vratu pa je imel odeto svetlo modro štolo. Na prsih je nosil veliko razpelo. Mirno je opravljal službo. S skoraj tihim glasom je nagovoril prisotne v svetišču: »Bratje in sestre! Še nedolgo tega smo na tem mestu skupaj molili in trepetali za življenja naših bratov in sester v občinah na severu, ki so ječale pod koraki hunskega škornja. Je čas preizkušenj in čas odločitev.« Duhovnik je za nekaj trenutkov zastal in s pogledom premeril občestvo in nato z enakim tonom nadaljeval: »Bolj kot za njihova življenja smo molili za moč in trdnost njihove vere. Zavedali smo se njihove stiske. Zavedati se pomeni razmišljati. Vemo, naša skupnost sloni na grešnih temeljih.« Duhovnik je zopet zastal in v svetišču je zavladala popolna tišina, ki jo je zopet prekinil njegov mirni, vendar prodorni glas: »Zato nihče ne more prvi vreči kamna! Nihče zato ne more uiti njegovemu zakonu in pravični sodbi. In zakon je temelj njegove pravičnosti. Pa vendar je vsemogočni bog nad višavami zopet izkazal milost vsakemu izmed vas, kot tudi

milosti do občestva. Milost v svobodi, da stojimo trdno pokončno pred tegobami, ki nas bičajo. To je drama nas, ki se zavedamo. In ker nas ljubi, ničesar ne zahteva od nas, kajti po njem je vse mogoče. Ker nas ljubi, nam je podelil svobodo ustvarjanja v božjem načrtu. Še več, za nas se je celo učlovečil in nam pokazal pot do odrešitve. Od nas ne zahteva, da prisluhnemo besedi. Vendar, bratje in sestre, ne pozabimo, da nam je naš učenik obljubil tudi meč, ker naš vsemogočni ne mara sebičnosti ... in nered je najvišja oblika sebičnosti. Zato je naša vera na veliki preizkušnji. Pa vendar so med vami mnogi, katerih srce je iskreno odprto za besedo; njim je pokazal pot do najslajših pašnikov. Veselimo se in hkrati ne pozabimo, da se v naših srcih mora prižgati luč ljubezni, kar je še en dokaz božje milosti. Sin človekov nam je dokazal, da je rešitev skrivnosti ljubezni, ki nas združuje in razdvaja, ljubezen! Ljubezen, ozaljšana s krepostjo, da bi lahko potlej zopet strastno ljubili in se borili. V našem duhu se mora zbuditi strast. Delajmo dobro in osrečujmo njega, po katerem je vse nastalo in po katerem se vse ohranja. In če ne delamo dobro, če so naša srca trdno zaprta ter smo sebični in zategadelj skrenemo z božje poti, mora vsemogočni krmariti med Scilo in Karibdo.« Duhovnik je zopet zastal in premeril občestvo in nato s povišanim glasom nadaljeval: »In na koncu, bratje in sestre, še zadnji dokaz božje milosti in prave vere. Večina vas te novice bržkone še ni slišala: Kralj Hunov, Atila, je bil hudo poražen v Galiji od vojska, zbranih pod krščanskimi prapori, ki jih je vodil veliki vojskovodja Aécij Flavij!« Ko je to izgovoril, je nekoliko dvignil glavo in se zatem globoko priklonil pred oltarjem. V svetišču je završalo. Tudi Ruald je dvignil glavo. Ni bil prepričan, da je prav slišal. Množica v cerkvi je začela spontano moliti. Zatem se je razlegla pesem.

Takoj po končanem obredu je Ruald pohitel proti kopališču, kjer so se zbirali patriciji in drugi veljaki. Želel je preveriti novico in izvedeti kaj več. Na kopališču med stebrišči, kipci in živopisno poslikanimi stenami je našel nekega gospoda, stoječega v vodi in slonečega na robu bazena, ki je bil očitno pripravljen na pogovor. Z obraza mu je razbral, da sodi med premožnejše sloje. Ruald ni dolgo slepomišljal s pogovorom o tem in onem: »Pravijo, da je Aécij Flavij hudo porazil Atilo v Galiji?«

»Da, tako je. Menda je zahteval roko Honorije, sestre zahodnega cesarja Valentinijana, in pol zahodnega dela Cesarstva. Na dvoru je bila že prirejena velika gostija v čast zmagi in darovane so bile maše.«

Ruald ni več dolgo poslušal sogovornika. Odhitel je s kopališča in se napotil domov na posestvo.

Princesa Crimildis je prebirala pesmi. »To je vse, kar mi je ostalo od učitelja Celsusa:

*Pod snegom gozdovi ječe,
v mesečni noči kristali blešče,
valpet svoj bič zavihti,
bič časa, ki kozolce prevrača.*

*Pomladi gozd zeleni, mrčes znova vzleti,
da jesen barvo rodi
in šelest zmrzali znova megla zastekli.
Osamljeni volk v noči zavij,
da lačni jeleni lubje zgrebejo.«*

Ob tem jo je zmotil Ruald, ki se je bil nasmejan vrnil iz mesta: »Pozdravljeni, dobrih novic prinašam!«

»Pozdravljen, Ruald. Na dan z besedo!«

»Pravijo, da je bil Atila grdo poražen v Galiji,« je zadihano dejal Ruald.

»Kako pa to, da v Galiji?«

»Menda je zahteval roko Honorije, sestre cesarja Valentinijana. Za doto pa je hotel polovico zahodnega dela Cesarstva.« Crimildis je dvignila obrvi in se komaj vidno zagledala v strop. Že naslednji trenutek je postal njen obraz resnoben: »Ali je ta novica preverjena?«

»Preveril sem na kopališču med patriciji. Pravijo, da so že bile darovane maše in da je sam cesar proslavil zmago z veliko gostijo.«

Crimildis je zadovoljno prikimala in mirno nadaljevala: »Ruald, kot kaže, je nevarnost za nekaj časa odstranjena. V kolikor bi Bizancu šlo slabo proti Hunom, bi nas lahko izročili Atili, kajti Atila zagotovo ima dogovor z Bizancem glede beguncev.«

Ruald je prikimal, v znak zadovoljstva počasi priprl oči in jih na hitro znova odprl.

»Sicer pa, Ruald, rada bi obiskala mesto.«

»Z veseljem Vas pospremim.«

Naslednji dan sta v zgodnjem dopoldnevu odjezdila v mesto. Rualdov konj je bil isker, vendar nemiren. Ježa ni bila prijetna. Vročina je zgodaj pritisnila. Pot se je vila med cipresami in škržati so naglas peli svojo pesem. Obadi so sledili vonju človeškega znoja in ujedali nepokrite dele teles. Prah se je dvigoval izpod konjskih kopit. Ko sta prijezdila v mesto, sta se najprej ustavila na tržnici sužnjev. Prodaji namenjenih sužnjev je bilo malo in bili so dragi.

»Malo se sprehodiva po tržnici. Morda kupim kakšnega sužnja,« je dejala Crimildis. Ruald je pokimal. Videvala sta sužnje, vklenjene v okove in nastanjene v kletkah. Sprehajala sta se med kletkami in si ogledovala sužnje, ki so z mešanico otožnosti in kljubovalnosti v očeh zrlili predse. Pozornost princese je pritegnila mlada sužnja. Bila je svetlolasa in nenavadno lepa. Njenega života se je oklepal otrok, ki je bil še tako majhen, da mu ni bilo mogoče določiti spola. Postala je pred kletko in ju opazovala. Naposled je ogovorila sužnjo: »Niste videti rojena sužnja?«

»Ne, gospa, nisem,« je odvrnila sužnja.

»Od kod potlej prihajate?«

»Z vzhoda sem. Huni so razdejali našo vas in vso družino odprodali v suženjstvo.«

Crimildis se je obrnila proti Rualdu: »Vzela ju bom.«

»Poklical bom trgovca,« je odvrnil Ruald in se napotil iskat trgovca. Ruald se je kmalu vrnil s prodajalcem. Prodajalec je bil nizke rasti, srednjih let. Na glavi je imel obsežno plešo, okoli katere se je vil polkrog kratkih črnih las. Opravljen je bil v belo tuniko z grškim ornamentom v višini gležnjev.

»Pozdravljeni! Želite?« je velel trgovec.

»Pozdravljeni. Tole sužnjo in otroka bi vzela,« je odgovorila Crimildis.

»Žal je že prodana trgovcu z zdravilnimi zelmi Demetriosu,« je dejal trgovec in rahlo dvignil glavo ter z narejenim izrazom obžalovanja na licu pogledal princeso. »Ali želite katero drugo sužnjo? Lahko vam ponudim ...«

»Ne, hvala,« je odvrnila Crimildis in trgovec se je počasi in vljudno umaknil.

Crimildis in Ruald sta se obrnila in se namenila proti mestu, kjer sta imela privezana konja.

»Tega trgovca poznam. Slepjar je. Hotel mi je prodati ljubezenski napoj. Menda trguje tudi s Huni,« je dejal Ruald. »Skrajni čas je že, da je nekdo ponižal in osramotil Atilo,« je nadaljeval Ruald.

Princesa Crimildis je obrnila obraz proti tlom in se zazrla v Rualda: »Poslušaj, Ruald. Ponižanje, kaj je to?

*Jezdim med gradovi v oblakih
in srebam pelin poljan razkopanih,
kamor sled svojih korakov zasejem,
bolečine žetev prinesem.*

*Na beli marmor je moje srce položeno,
naj se ga poslednjič plameni zvezd dotaknejo,
grob mojega objema roti,
da kamen mi življenje odvali.*

*Na ruševinah gradu stojim,
med zidaki plevel pognal je korenin,
dež zmil je prah, ki mesec ga je pozlatil.
Meč zarežem nad oblaki sanj!«*

»Mislim, da razumem,« je odvrnil Ruald. Spodbodel je konja in napotila sta se dalje.

XVIII

*V kri sem zabredel daleč tako,
da če se obrnem zdaj,
bo pot nič krajša kot na oni kraj.*

(William Shakespeare, XVI. stoletje po Kr.)

Kolona hunskih vojščakov je prijezdila med jurte glavnega ringa. Bila je več kot za polovico krajša od kolone, ki je krenila na pohod. Dečki so pričeli prijemati za uzde konj vojščakov in žene so iskale svoje može. V množici je zavladovala mešanica veselja in žalosti. Vendar je žalost prevladovala. Naposled sta razjezdila tudi Atila in Jusruk. Komaj sta stopila na trdna tla, že sta v ozadju zaslišala glasno kričanje in prepiranje: »Vrni mi srebrnino, ti pes!«

»Ne, jaz sem jo našel!«

»Kdo pa je vodil napad? Ti že pokažem ...«

Zaslišal se je oster zvok in žvenket prekrizanih mečev. Ko je Atila videl, kaj se dogaja, je pomignil Jusruku. Izdrla ste meče in se vmešala v prepir. Vsak je zagrabil svojega prepirljivca. Nekajkrat sta morala prekrizati meče, preden so ostali prisotni vojščaki dojeli, da ju Atila in Jusruk skušata razdvojiti. Prepirljiva vojščaka so takoj zgrabili in onemogočili.

»Kaj vam pa je, da mi to počnete?« je glasno vprašal Atila. »Ali nisem dovolj dober z vami? Od vas ne zahtevam ničesar. Samo velikodušno darujem!« Nastala je tišina. Atilove oči so se na široko odprle. Njegov pogled je bil resen, vendar utrujen od dolgotrajne ježe. Spodnja ustnica na njegovem obrazu je rahlo trepetala. Atila je dvignil meč in z njim pokazal na vse prisotne vojščake, otroke in žene: »Ne boste se ranili, dokler sem jaz kralj! Pravično razdelite plen!« Nato je spustil meč in ga zadrhl nazaj v nožnico, se obrnil ter odšel v notranji ring. Jusruk mu je sledil.

Minilo je nekaj mesecev in prišla je zima. Ljudje so se Atili tako kot vedno klanjali, vendar je opazil, da se mu klanjajo nekoliko pogosteje in globlje kot dotlej. Atila se je zavoljo tega čutil prizadetega in je postajal nervozen. Najteže je srečeval otroke. Moral je gledati njihove pordele obraze, ovite v kožuhovinaste kape. Še bolj je mrzil videvati pse, ki so se potikali po ringu brez gospodarjev. Nad stepo je legel mraz in zimski vetrovi so vrtnčili snežinke, zato se je Atila pogosto umikal v lažno toplo zavetje svojih prostorov v notranjem ringu.

V tistem času ga je obiskal dvorni zakladnik. Globoko se je priklonil in Atila je pokimal v znak pozdrava: »Želite?«

Zakladnik je umaknil pogled in se zazrl v tla: »Khm, ne vem, kako naj začnem. Veste ...«

Atila je strogo pogledal zakladnika: »Na dan z besedo!«

»Starešine so prodajali sužnje, ki ste jih med potjo nalovili. Zanje so iztržili nekoliko višjo ceno in razliko obdržali. Eden izmed njih me je obvestil.«

Atila se je nagnil nazaj v naslanjač in izdihnil zrak iz svojih pljuč, se počasi znova vzravnil ter brezizrazno pogledal zakladnika: »Usmrtite jih.«

Zakladnik je molčal. Njegovo telo se je komaj vidno zazibalo. Nastala je tišina. »Usmrtite jih!« Dvorni zakladnik se je naglo priklonil in obrnil, da bi zapustil Atilo. »In še nekaj,« je nadaljeval Atila. »Opozorite njihove družine, da se tistemu, ki vas je obvestil, ne bi kaj zgodilo, kajti ukrepal bom brez usmiljenja.« Dvorni zakladnik se je ponovno priklonil in počasi zapustil prostore. Atila je obsedel na svojem prestolu. S komolcem se je naslonil na naslonjalo in si podprl glavo. »Tako ne bo šlo v nedogled. Gaj Lucij je imel prav. Potrebujemo zakone. Tudi Bleda je imel prav. Morda bi bilo bolje, da bi naši ljudje obdelovali zemljo. Priskrbel jim bom najboljšo ... Tokrat udarim naravnost na Rim in Cesarstvo se bo zdrobilo ... Kajti moje jeklo je kaljeno in popuščano. Tudi šibki so lahko nevarni ...«

Starešine so kmalu brez usmiljenja usmrtili.

Nedolgo za tem dogodkom je Atilo obiskal Tagmudžin. Tudi on se je globoko priklonil.

»Želite?« je nejevoljno vprašal Atila.

Tagmudžin se je narahlo zarežal in vedro začel razlagati: »Obiskal me je poslanec nekega plemena z vzhoda. Želel bi, da ga sprejmete. Kot sem ga razumel, vas bodo prosili, da jim dovolite, da se naselijo ob limesu. Kha ...«

»Kako številno je to pleme?«

»Gre za neko manjše, šibko in precej revno pleme. Menda jih stiskajo z vzhoda.«

Atila se je za nekaj trenutkov zamislil in nato z mirnim glasom velel:

»Ne bom ga sprejel. Toda povejte poslancu, da se lahko naselijo ob limesu in prečijo naše kraljestvo.«

»Tagmudžin je začudeno pogledal Atilo. »Ko bodo prečkali naše ozemlje, bom govoril z njimi,« ga je pomiril Atila.

»Razumem,« je odvrnil Tagmudžin, ki je že toliko poznal Atilo, da je vedel, da je njegova volja vedno dokončna. Priklonil se je in zapusti prostore. Vso pot iz notranjega ringa je odkimaval.

Minila sta mesec ali dva. Nad stepo se je naredil svetel dan s sinje modrim nebom brez kakršnega koli oblčka na obzorju. Sončni žarki so bili že močni in so neusmiljeno topili snežno odejo, ki je prekrivala stepo. Blato se je dvigalo izpod konjskih kopit in vprege so se s težavo prebijale dalje. Atila je sedel na svojem vrancu, jezdil sem ter tja in si ogledoval plemo, ki mu je dovolil naselitve ob limesu. Vojščaki so imeli samo meče, ščite, loke in kopja. Tu in tam je kateri imel čelado. Oklepa ni imel skoraj nihče izmed oboroženih mož plemena. Na konjih je sedelo le nekaj starešin. Obuti so bili v usnjene mokasine in nosili so volnene nogavice. Goleni in meča so jim povezovali usnjeni trakovi ali trakovi iz tkanine. Nosili so oblačila iz volne in kožuhovine. Bolj so bili podobni ostanku premagane vojske kot zavojevalcem novih prostranstev. Klavrn videz so dopolnjevali vozovi, polni žena in otrok. Zdelo se je, da hočejo stepski vetrovi izruti vso nesrečo tega sveta. Atila je odkimaval in pomišljal: »Slabo so oboroženi in niso videti izkušeni.« Naposled se je odločil, da jim spregovori:

»Preden se naselite ob limesu, ne pozabite, da sem jaz tisti, ki vam je podelil milost naselitve. Ne hodite v Cesarstvo. Cesarstvo je urejena nemoralnost. Tam vam bo duša zablodila v temi rudniških jaškov ali srce zgnilo na kateri izmed latifundij. Tam niti za meč ne boste zaslužili, kaj šele, da bi vzdrževali družino. Morda zaslužite dovolj za plačano ljubezen. Postali boste pomehkuženi neprilagojenci. Zato jezdite za menoj! Grel vas bo tovariški taborni ogenj in oblačila, ki jih bodo vaše družice z ljubeznijo stkale za vas. Nudim vam svetlo svobodo požganih polj in dostojanstvo temin razrušenih mest. Na tem pogorišču zasejemo seme novega cesarstva, kjer bo vsakdo lahko kralj in nihče ne bo hotel biti kralj. Kjer bo vsakdo lahko prerok svoje vere. Beseda umetnosti nas bo v ljubezni povezovala in učenost zavezovala. Duh si bo zemljo jemal in zlato se ne bo polastilo duha. Jaz prinašam strast, kjer je ljubezen zamrla. Še prej pa moramo zmagati. Mnogi izmed vas me bodo preklinjali, vendar se čez mnogo let med vas povrnem kot demon, ki ga ne boste malikovali. Zato jezdite za menoj. Ne hodite v Cesarstvo!«

Možje so mrakobno zrli v tla in blato. Razumeli so, da jih v novi domovini čaka enako negotova prihodnost. Atila je pogledal Jusruka in Tagmudžina, ki nista mogla skrivati presenečenja nad Atilovim govorjenjem: »Na vojno pojdemo in to prav kmalu!« Spodbodel je konja in odjezdil nazaj proti glavnemu ringu. Jusruk in Tagmudžin sta ostala s tujim plemenom in ga s precej možmi pospremila do meje s Cesarstvom.

Hunski vojščaki so se, tako kot vedno dotlej, tiho začeli pripravljati na nov pohod. Urejali so konje in orožje, žene so jim preverjale oblačila. Vse je bilo po starem. Le zaskrbljenost je bila večja. Te niti lesk zlata ni mogel odgnati. Vsi so vedeli, da je temu tako od vekomaj. Spraševali so se le, ali se bo to kdaj končalo in če se bo, kako se bo nehalo. Razumeli so, da mora vse imeti svoj konec. Cesarstvo je ležalo na dlani, pa vendar je bilo tako zelo daleč.

XIX

*Jejte in pijte Alahove darove
in ne delajte z neredom zla na zemlji.
(prerok Mohamed, VII. stoletje po Kr.)*

Ni preteklo mnogo časa, ko je Atila s svojimi vojskami vdrl v Zgornjo Panonijo. Malodušne in slabo popolnjene posadke na limesu niso bile kos silnemu pritisku vojsk z Vzhoda in za Atilo niso predstavljale nikakršne ovire. Podobno je bilo z utrdami in obrambnimi linijami v notranjosti. Mesta Poetovio, Celeia in Emona so bila izropana in do tal požgana. Peket konjskih kopit po razbeljenih tlakovcih starih rimskih cest je daleč odmeval. Videti je bilo, da se vojskam na čelu z Atilo ne more nihče in nič v bran postaviti. Pred Atilo je prijezdil Tagmudžin: »Vaša visokost! Legij ni videti daleč naokoli.«

»Če bomo tako nadaljevali in bo sreča z nami, bomo jutri ob morju, pred Akvilejo. Zelo bogato mesto,« je odvrnil Atila.

»Duhovi so z nami in plen je bil obilen.«

»To je dobro. Vsaka stvar, ki jo uplenimo, je vredna desetkrat toliko kot tista, ki jo prinesemo s seboj. Toda brez boja ne zavzamemo Rima. Spomni se, kako je bilo v Galiji. Potrebna je čuječnost. Aécija Flavija moramo premagati.«

Na Atilovo preznojeno podlaket je sedel komar in v kožo zaril svoje želo. Atila ga je s hitrim udarcem dlani skušal pokončati, vendar je komar kljub krepkemu udarcu ostal pri življenju. Njegove tenke, čeprav ob životu zveržene nožice, so se še vedno premikale. Atila je pritisnil palec na mesto, kjer je komar jemal svoj konec, in ga dokončno pokončal. Komar se ni več premikal. Na mestu, kjer je ležal njegov život, se je pocedila kapljica krvi in Atilova koža se je obarvala rdeče. Tagmudžin je opazil Atilovo početje in ravnodušno dejal: »Odkar smo na pohodu, nas spremlja oblak mrčesa. Možje se pritožujejo, da ponoči ne morejo spati.«

»Zares so nadloga. Tudi sam nisem zatisnil očesa. Te drobne zalege ni mogoče pregnati iz šotora. Upajmo, da jih morski zrak prežene.«

»Ob morju pihajo vetrovi, ki hitro ženejo oblake,« je odvrnil Tagmudžin.

»Dragi moj Tagmudžin. V naravi je že tako, da so najmanjši in najštevilnejši najbolj trdoživi. Zato v divjini preživijo. Mi ne bomo dolgo na tem svetu.«

Tagmudžin je dvignil zgornjo ustnico in namrščil oči: »Ne govorite tako, vaša visokost. Možje vas potrebujejo.«

Izpod Atilove čelade se je utrnila znojna sraga. Atila jo je z odločnim gibom obrisal in si pogladil brčice. Nato se je obrnil proti Tagmudžinu in ga resnobno pogledal. Ta je videl, da je pogovor zaključen. Narahlo se je priklonil, upočasn timer konja in se postavil za Atilo. V zraku je zvenelo jeklo. V daljavi so doneli zvonovi in na vzpetinah so vzplamteli kresovi.

Tako se je tudi zgodilo. Konjeniki so prijezdili pred Akvilejo. Toda vetrovi, ki pihajo z morja, niso razblinili oblakov mrčesa. Mrčes je še nadalje ujedal in povzročal srab. Mesto je zapahnilo svoja vrata in se trdovratno branilo. Nekaj ladij je sicer priplulo in izplulo iz pristanišča. Huni so jih zasipali z gorečimi puščicami, vendar brez kakšnega posebnega uspeha. Kmalu tudi ladij ni bilo več. Minevali so tedni, toda branilci so odbijali napad za napadom. Atila je uporabil mogočne oblegovalne stroje in dal zgraditi velike lesene stolpe. Toda tudi to ni zlomilo branilcev. Pesem in ples vojščakov ob večerih v taboru sta bila na začetku vesela. Med njimi so bile česte razposajene kvante. Toda bolj ko je mineval čas pred obzidjem mesta, ki se je trdovratno branilo, bolj so med pesmimi začele prevladovati žalostinke. Atila je z avoljo žilavega odpora mesta postal zlovoljen in nerazpoložen. Zato se je nekega dne odločil, da bo sam vodil naskok na mesto. »Vse moram sam postoriti,« si je nejevoljno govoril. Ravno ko se je hotel zavihetiti na konja, da bi odjezdil proti obzidju, se je nad mesto dvignila jata štorkelj. Zaokrožila je nad mestom in se napotila proti jugu. Atila je to opazil. Pomislil je: »To niso moje ptice ... To mora biti slabo znamenje.« Toda Atila se je glede mesta motil.

Takoj ko je prijezdil pred obzidje, so ga vojščaki pozdravili z glasnim hura. Nemudoma je ukazal napasti z vsemi silami in na vseh odsekih obzidja. In zgodil se je čudež. Čeprav je z obzidja letelo vse, kar je branilcem prišlo pod roke, od kamenja do vrelega olja, in navkljub obilnemu obojestranskemu obstreljevanju s puščicami, se je enemu izmed oblegovalnih stolpov uspelo približati obzidju na pravšnjo razdaljo, da so hunski vojščaki lahko poskakali na obzidje. Iz bližine so poletela kopja in sledilo je srdito mečevanje. Skoraj vsi branilci na obzidju so priskočili na pomoč možem na ogroženem mestu, kjer je Hunom uspel prodor. To je omogočilo ostalim oblegovalnim stolpom, da so se prislonili na obzidje. Z njih se je usula množica hunskih bojevnikov. Pred večdesetkratno premočjo Hunov branilci niso imeli nikakršnih možnosti in mesto je klonilo.

Po padcu Akvileje je Atila vodil svojo vojsko dalje na zahod. Hunski konji so na italški ravnini zadihali s polnimi pljuči. Rezget njihovih konj se je razlegel po mestnih ulicah. Mesta

Altinum, Patavium, Vicetia, Verona in Brixia so padla brez omembe vrednega odpora. Na videz je Hunom vse šlo kot po maslu. Nedrja Cesarstva so gorela in kazalo je, da je pot do Rima odprta. Mrčes pa je še vedno ujedal in povzročal srab.

Veliki duhoven, ki je spremljal pohod, je bil zaskrbljen. Oskrbel je zlom enega izmed vojščakov, ki je padel s konja. Vojščak se je tresel od mrzlice, čeprav so ga na debelo pokrili s kožuhovino na enem izmed spremljevalnih vozov. Zavoljo drgeta je bila bolečina njegovega zloma neznosna. Ničesar ni mogel storiti in tudi drugi mu niso mogli pomagati. Vojščakov, ki so se zavoljo vročice in utrujenosti zatekali k duhovnu po nasvet, je bilo vedno več. Delil jim je zeli in amulete in jim z masažo skušal zbiti vročico. Duhoven se je zavedal, da je nekaj zelo narobe. Zato je vsak dan ob sončnem zahodu dlje kot običajno pel in molil. Tako si je nekega dne dejal: »Vojščaki se komaj držijo v sedlih. Morda bi bilo bolje, da bi prekinili s podvigi, dokler se bolezen ne poleže. Govoril bom z Atilo.«

Naslednjega večera se je Veliki duhoven odpravil pred Atilo v spremstvu nekaj starešin in plemenskih poglavarjev. Atila jih je sprejel v svojem šotoru. Duhoven mu je pripovedoval, da se vse več bojnikov zateka k njemu po pomoč zavoljo nekakšne mrzlice. Poglavarji in starešine so mu hlastno pritrdjevali in se zaklinjali, da je temu tako. Potožili so mu, da je vsaj desetina borcev v tako slabem stanju, da jih morajo voziti na vozovih. Preostali, in teh naj bi bila več kot tretjina, pa se komaj drži v sedlih. Atila je pozorno poslušal. Zdelo se mu je, da si ne izmišljajo, kajti tudi sam je opazil na licih vojščakov nekakšno malodušje in pomanjkanje vneme, čeprav uspehi niso bili majhni. »Hočem videti bolnike!« je velel.

Tako se je Atila z Velikim duhovnom in nekaterimi poglavarji odpravil na ogled stanja. Ob sebi je imel Jusruka in Tagmudžina. Privedli so ga k vprežnemu vozu, kjer je ležal eden izmed vojščakov, ki je bil tako močno vročičen, da je blede in nekaj momljajoče izgovarjal. »Kaj govori?« je vprašal Atila borca, ki je sedel poleg bolnika in mu gladil čelo. Že po obrazu je bilo moč opaziti, da je njegov sorodnik iz plemena. »Nič posebnega. Svoje otroke kliče,« je odvrnil vojščak.

Atilo je ob pogledu na bolnika zaskrbelo. »In takih je desetina?«

»Tako je,« je odvrnil eden izmed poglavarjev in si resnobno prikimal.

Atila se je obrnil k duhovnu: »Ali lahko glede tega kako ukrepate in odpravite nadlogo?«

Duhoven je poznavalsko premeril bolnika in odvrnil Atili: »Žal ne dosti. Nobeden od mojih načinov, s katerimi preganjam bolezen, ni zalegel. Moje znanje je premajhno. Bojim se, da

duhovi zahtevajo davek.« Ko je to izgovoril, si je še nekajkrat prikimal in nato po nekaj trenutkih nadaljeval: »Toda dobro je to, da vročica ni smrtna. Še nihče ni umrl. Zato vam predlagam, da za nekaj časa ustavite pohod, toliko, da se bolezen poleže. Učitelj mi je govoril, da vsaka kužnost enkrat mine.«

»Prekinitev pohoda ne pride v poštev!« je odvrnil Atila in s pogledom premeril vse prisotne. »Jusruk in Tagmudžin, za menoj!« je zaklical in se namenil proti svojemu šotoru.

»Da je našo vojsko prizadela bolezen, ne sme izvedeti nihče, ki ni z nami. Predvsem pa ob taboru nočem videti raznih prekupčevalcev in vlačug. Poskrbita za to!« jima je zabičal. Prav takrat mu je okoli uhlja pribrenčal komar in Atila je zamahnil z levico, da bi pregnal nadležen zvok. Z desnico pa je podzavestno zagrabil za meč.

Jusruk je prikimal, medtem ko je Tagmudžin takoj izrazil pomislek: »Vaše visočanstvo, to ne bo dobro. Kadar napademo mesta, je plen zares obilen v zlatu in drugih dragocenostih, kadar pa napademo vasi in latifundije, najdemo požgane skednje in o živini praviloma ni ne duha ne sluha. Možje bodo stradali.«

»Preklete, ali Cesarstvo ne misli umreti,« je pomislil Atila. Tagmužin je medtem nadaljeval: »Bojim se tudi, da so naši vojščaki že povpraševali po zdravilih pri preprodajalcih,« in stisnil ustnice, da bi prepričal Atilo v svoj prav.

Atila je oba resnobno pogledal: »Storita, kot sem velel!«

Jusruk in Tagmudžin sta se priklonila. Atila se je sam namenil na sprehod po taboru. Zazrl se je v mesečino: »Kje je moj brat Bledelin? Kod hodi njegova duša?« se je spraševal in razmišljal. V šotoru je v soju sveč še dolgo v noč zrl v svoj šamanski oltarček.

XX

*Gospod, daj mi vednost,
da sprejem stvari,
ki jih ne morem spremeniti.
Pogum, da spremenim stvari,
ki jih lahko, in modrost,
da prepoznam razliko.*

(Sv. Frančišek Asiški, XIII. stoletje po Kr.)

Za cesarjem Valentinijanom je bila še ena noč brez sna. V zgodnjem jutru je zrl skozi odprto okno. Oblaki so žareli v jutranji zarji. Veliko rdečeoranžno sonce je bilo ravno vzšlo. V nosnice se mu je priplazil vonj po mediteranskem rastlinju. Na obzorju so se v nebo zabadale ciprese. Narava je brstela, a sobane v palači so bile videti mrke in zapuščene, le gardisti in služinčad se je še ravnala po ustaljenem dnevnem redu. Skoraj nihče ga ni več obiskoval. Zato je cesar Valantinijan pogrešal obiske. Senatorjev ni videval. Na uho mu je prišlo, da so se mnogi umaknili na jug ali celo na morske otoke. Tudi mnogi bolj premožni navadni državljani so zakopali svoje prihranke v zlatu in si poskušali najti zavetje. Mesto je počasi opustelo. Cesar se je umaknil od okna in sedel v naslanjač. V kotu je bilo zajetno razpelo. Leseni križ je imel masivne krake, vendar je podoba križanega odrešenika kljub temu zapolnjevala večino križa. Videti je bilo, kot da je križ nebogljen majhen v primerjavi s križanim telesom. Mišice trpečega mladega telesa so bile realistično upodobljene. Kljub temu obraz na podobi ni bil trpeč, temveč kljubovalen.

»Kje je Aécij Flavij?« se je v mislih spraševal Valentinijan. »Poslal sem mu že več kot ducat hitrih slov. Morda ne more dobiti podpore Gotov. Lahko bi poklical Vandale iz Afrike na pomoč. Toda potem zagotovo ne bo Gotov ob Aéciju Flaviju. Moji predhodniki so Gote prevečkrat izigrali ... Veliki Konstantin bi zagotovo vedel za rešitev. Edino to lahko še poskusim.« Zaklical je: »Straža!« in nemudoma je skozi vrata stopil gardist v kratki tuniki, ki jo je prekrival usnjeni oklep. Po rimljansko je pozdravil in tlesknil z nogama. »Kaj želi vaša prevzvišenost?«

»Pojdite po papeža Leona! Naj me nemudoma obiše!«

»Razumem!« je odvrnil gardist.

Proti koncu popoldneva, ko je sonce že zahajalo, je pred cesarja stopil papež. Priklonil se je in pozdravil: »Hvaljen Jezus! Vaša svetla prevzvišenost, klicali ste me.«

Cesar je sedel sključen v zajetnem naslanjaču. Z gibom dlani je vrnil pozdrav obiskovalcu: »Pozdravljeni, kako ste?«

»Času preizkušenj primerno, vaša visokost.«

»Zares so slabi časi pred nami. Potrebna je modrost in verjemite mi, da mi razmišljanje krati spanec.«

»Bojim se, da nesreče, ki je prizadela Cesarstvo in grozi Rimu, ni mogoče ustaviti z molitvami. Gospodov srd je zares velik. Tu je še kužnost na vzhodu in severu ...«

Cesar je vstal iz naslanjača in z vodoravno kretnjo roke prekinil papeža: »Zdaj ni čas za govoričenje. Ne izgubljam časa. Kot veste, je Rim že večkrat gorel, nazadnje ne prav dolgo nazaj, ob vpadu Gotov. Vendar je Rim iz vsake nesreče vedno znova vstal in vsakič postal še mogočnejši.«

»Vaša visokost govori modro. Tako je pač v življenju.«

Cesar je pomenljivo pogledal papeža: »Veliko sem mislil na vas. Kot veste, Aécij Flavij v Galiji razpolaga z znatnimi silami. Vendar potrebuje čas.«

»Ne vem, če lahko glede tega kakor koli pomagam. Duhovnik sem in ne vojak,« je odvrnil papež.

»Lahko! Pojdite Atili naproti. Ponudite mu deset tisoč liver zlata, da prizanese Rimu in se vrne nazaj v Panonijo.«

Papežev pogled je postal mrakoben: »Dvomim, da bo Atila sprejel tako ponudbo. Vsemu svetu je znana njegova oholost.« Ko je to izgovarjal, je hkrati narahlo odkimaval.

»Pričakovati je, da bo Atila ponudbo zavrnil, vendar lahko s tem morda pridobimo nekaj časa, ravno dovolj, da Aécij Flavij zbere svoje sile. Verjetno pa vas skrbi za varnost vašega potovanja?«

»Ne, vaša prevzvišenost. Dovolj hrabrosti imam.«

»Torej sprejmete nalogo?«

»Kadar ni ničesar več za izgubiti, se je nesmiselno spraševati o žrtvah. Sprejemam svojo misijo.«

»Oddelil vam bom ducat gardistov, ki bodo skrbeli za vašo varnost.«

»Vaša visokost, ni potrebno. Pri Hunih bo to brezpredmetno. Utegne jih še bolj razkačiti. In ljudje ...«

»Torej se lahko zanesem na vas?«

»Lahko. Zarana odjezdim na pot.«

»Pojdite. Odpočijte si, naporna pot je pred vami.«

Papež je razumel, da je pogovor zaključen. Priklonil se je in poslovil: »Zbogom!«

»Zbogom!«

Ob jutranjem svitu je papež odjezdil skozi mesto. Srečeval je ljudi, katerih obrazi mu niso bili znani. Bili so begunci. Ulice so bile polne ljudi, ki si niso mogli najti strehe nad glavo. Jezdil je mimo Avgustovega mavzoleja, ki je bil ob jutranjem mraku videti zapuščen, kot da bi mu usoda neizprosno namenila, da se bo prav kmalu spremenil v ruševino. Mestno obzidje je zapustil skozi Porta Flaminia. Jezdil je proti severozahodu. Na poti je srečeval reko beguncev, ki se je pomikala proti jugu, proti Rimu. Mnogi med njimi so prepoznavali duhovnika v njem. Spraševali so ga: »Kam vas vodi pot, prečastiti? Na severu so vendar Huni.« Vedno znova jim je odgovarjal: »Pot me vodi tja, kjer me ljudje potrebujejo.« Po nekaj dneh je že beguncev ni več srečeval. Tako je vedel, da je na ozemlju, ki so ga zavojevali Huni. Bolj kot Hunov se je bal naključnih razbojnikov. »Ne morejo biti več daleč,« je pomislil. In ni se motil. Kmalu mu je naproti prišla hunska izvidnica. Razjahal je in pokleknil, še preden so se mu konjeniki utegnili približati. Starešina, ki je vodil izvidnico, je bil bister mož. Vedel je, da mora nekdo, ki jezdi naravnost v vojni metež, imeti za to dober razlog. Nekako sta se sporazumela, da je poslanec cesarja Valentinijana in da je namenjen h kralju. Takoj je hiter sel odgalopiral proti Atili.

Papež je v spremstvu hunske izvidnice prispel v Atilov tabor. Takoj so ga predstavili Tagmudžinu. Ko je Tagmudžin uvidel, da gre za poslanca cesarja Valentinijana, je samo zaskrbljeno odkimaval. Naposled je le uredil pri Atili takojšen sprejem.

»Papež in rimski škof Leon, poslanik cesarja Valentinijana!« je na vhodu v šotor zaklical Tagmudžin. Sedeč na svojem tronu, se Atila ni premaknil. V strop šotora se je uprlo zgodnjepoletno sonce in zrak v šotoru je bil soparen. Kljub temu je bil Atila oblečen v volnena oblačila, kar je papež opazil.

»Hvaljen, gospod,« je pozdravil papež in se globoko priklonil.

»Pozdravljen,« je odvrnil Atila. »Kako ste potovali?«

»Hvala, dobro. Kljub negotovim časom na poti nisem doživel nobene neprijetnosti.«

Atila se je nekoliko presedel na prestolu: »Zelo ste hrabri. Lahko bi vas umorili razbojniki ali pobili moji vojščaki.«

»S seboj nosim gospoda in ne zlata.«

»Pa preidiva k dejstvom. Nimam veliko časa. Na plan z besedo.«

»Njegova svetost, cesar Valentinijan, si želi, da se prekine nesmiselno prelivanje krvi. Zato meni, da bi bilo za obe strani najbolje, da ne napadete Rima. Glejte, koliko življenj bi ne bilo pogubljenih.«

Atila je nepremično poslušal, čeprav mu je roka neznatno, komaj vidno zadrhtela: »Dajte no! Oba veva, da odtod do Rima ni nobene legije več.«

»Glejte, Rim je v preteklosti že večkrat gorel. Predal pa se ni. Aécij Flavij v Galiji še vedno razpolaga z znatnimi silami.«

»Prizanesli smo vam. Mislite, da sem dvignil in povedel na tako dolg pohod tolikšno vojsko, da bi si zdajle vzel čas za šalo? Ne pozabite, da so mnogi izmed mojih mož pustili kosti daleč od svojih družin.«

»Nam ne more nihče vladati,« je odvrnil papež.

»Mislite, da ne? Samo s prstom trenem in moji možje se zapodijo proti Rimu! Ljudje mi ne pravijo zastonj Bič božji. Zares ste zelo hrabri, da tako govorite.«

»Zaupam v gospoda. Porušili smo Cesarstvo in zgradili novo.«

»Kha, s čim pa?«

»Z vero.«

»Z vero?« se je začudil Atila in nepremično strmел v poslanca.

»Tako je, z vero. Odkar se je naš Gospod učlovečil in odrešenik premagal smrt, ne grizemo ponujenih posvetnih koščkov mesa. Naše kraljestvo ni od tega sveta.« Nastopilo je nekaj trenutkov mučne tišine, ki jo je prekinil papež: »Cesar ponuja deset tisoč liver zlata v zameno, da prizanesete Rimu in se vrnete nazaj v Panonijo onkraj limesa.«

»Duhovi so z nami in naši dedje zahtevajo maščevanje!«

»Poslušajte vendar besedo. Naš Bog vendar vlada vašim duhovom. Ne vidite oblaka kužnosti ...« Atila se je delal, da ne sliši, in njegov obraz je bil negiben. Ponovno je razmišljal o odločitvi, ki jo je bil že davno sprejel: »Koliko zlata ponujate?«

Papež si je oddahnil. Obraz je imel obrnjen v tla, pogled pa je imel uprt navzgor v Atilo: »Deset tisoč liver. Vaša visokost, Rimu ne morete vladati samo z mečem, temveč tudi s peresom, in tega mi imamo.«

Atila je vstal s prestola in se namenil proti izhodu šotor. Papež mu je sledil s pogledom. Tik pred izhodom iz šotor se je Atila obrnil proti cesarjevemu poslancu in dejal: »Huni bomo sprejeli zlato in se vrnili v stepo.« Zatem je zapustil šotor. Namenil se je ven iz tabora vprežnih vozov, pokritih s ponjavami. Gledal je na zahod proti Alpam, kjer so se belili vršaci: »Hunska kri mora obstati,« je pomislil in pri sebi nadaljeval:

»Ljubezen, ljubezen, kakšna sila je to?

Val od daljnih toplih morja,

črno narciso v sebi sadim.

Ljubezen, kakšna sila je to?

Črna narcisa v meni kal naredi,

s črno krvjo se poji,

zemlji suhi glad naredi.

Ljubezen, kakšna sila je to?

Misli vetrove vetre

in črno zemljo plode.

Zemljo, ki nam zlato žito rodi,

da mladih lic mater doji.

Ljubezen, kakšna sila je to?

Črna narcisa v meni plod naredi,

ljubeči materi roka strohni.

Zagrne črn zastor telo,

ljubezen, kakšna sila je to?»

Huni so se obrnili in nikoli več niso ogrožali Rima. Novica, da so se Huni obrnili nazaj proti Panoniji, se je širila pred papežem Leonom. Ljudje so ga obsuli s cvetjem, padali na kolena in kleče molili. Rim si je oddahnil. Vendar ne za dolgo.

Hunska vojska se je medtem obrnila. Vračali so se po poljih, ki jih niso požgali. Atila si je ogledoval polja, ki bodo kmalu rodila, in se spraševal: »Ljubezen, kakšna sila je to?« Zavel je veter in razblinil oblake mrčesa. Hunska vojska se je po nekaj tednih ježe varno vrnila v Panonijo. Tudi vojščaki so si počasi opomogli od mrzlice, ki jih je pestila med pohodom.

XXI

Od Janeza Krstnika doslej nebeško kraljestvo trpi silo in silni ga otemajo!
(Evangelij po Mateju, I. stoletje po Kr.)

Ob vrnitvi v glavni ring je Atilo obsula množica. Vsi so se mu globoko klanjali. Veselje je bilo neprimerno večje kot ob vrnitvi iz Galije, saj so bile izgube bistveno manjše in plen obilen. Prirejeno je bilo rajanje, ki je trajalo skoraj teden dni. Med vsemi, ki je imel nedvomno razloge za zadovoljstvo, je bil dvorni zakladnik, čeprav ga je v duši nekoliko peknilo, ker Bizanc v zadnjem obdobju zopet ni redno poravnaval svojih obveznosti. Zavaljo tega je v naslednjih mesecih pogosto obiskoval Atilo in mu tožil: »Vaša visokost. V Carigradu vlada novi cesar Marcijan.«

»To že dolgo vem.«

»Očitno ni naklonjen plačevanju davka za mir. Minilo je že več kot leto dni, odkar so zadnjič plačali dogovorjeno vsoto. Poleg tega se zavezniška ljudstva pritožujejo, da legije predrzno vdirajo na ozemlje preko limesa in lovijo sužnje. Naša moč je zato v njihovih očeh načeta.«

Atila je namrgodeno poslušal. Nato je odločno dejal: »Pojdiva ven iz ringa! Na ježo!« Zakladnik je bil sprva presenečen, vendar se je hitro pomiril, saj je menil, da mu želi Atila povedati nekaj pomembnega. Zapustila sta ring in jezdila po stepskih travah, dokler ni Atila na eni izmed vzpetin ustavil konja. Zakladnik se je postavil ob njegov bok.

»Ozrite se naokoli,« je dejal Atila in zakladnik se je oziral po stepi. »Kaj vidite?« je po nekaj trenutkih nadaljeval Atila. Zakladnik je sprva molčal, naposled pa le z nenarejeno sramežljivostjo izgovoril: »Nič, stepo, do kamor seže pogled.«

»Tako je. Če bi bil moj brat Bleda še živ, bi bila tukaj obdelana polja. Tako pa ni ničesar. Vseeno nas je Hunov premalo, da bi naredili stepo rodovitno. Zato možje potrebujejo počitek.«

Zakladniku se je pogled ustavil na porumenelih travnatih bilkah, ki so trepetale v vetru. Po nekaj trenutkih je spregovoril: »Toda vaša visokost, vetra ne morete ujeti. Lahko ga le ubijete.«

Atila je nekaj časa molčal. Nato je spodbodel konja, da se je dvignil na zadnji nogi in zarežgetal. Zaklical je zakladniku: »Najprej se še enkrat poročim. Nato pojdemo nad Bizanc!« in odgalopiral čez stepo nazaj v ring. Zakladnik mu ni sledil.

Minevali so meseci. Dvorjani in drugi ljudje v glavnem ringu so mislili, da bo Atila zopet dvignil vojsko na nov pohod. Toda nič ni kazalo na to. Spraševali so se, o čem razmišlja njihov kralj. Nekega dne je Tagmudžin povprašal dvornega zakladnika o Atili: »Nič ne kaže na nov pohod. Kot kaže, so z novim cesarjem v Carigradu nedvomno težave. Le kaj čaka njegova visokost?«

Zakladnik mu je odvrnil: »Težko govorim o mislih in namerah njegovega visočanstva. Kot kaže, se želi prej poročiti.«

Tagmudžin se je nasmehnil: »Takšno je pač življenje. Naslada nas dela može. Z vrha se zares daleč vidi, vendar globoko pade.«

Tagmudžin jo je opazil v eni izmed trgovskih karavan, hladno, vendar neskončno privlačno. Njen videz ni sodil v hunski ring. Prav zato so ji vsi sledili, kot reka sledi svoji strugi preko brzic in slapov. Toda nihče se ji ni mogel približati. Ljubosumno so jo varovali. Tagmudžin je uredil, da se je kar največkrat pojavila v Atilovi bližini. Atilovo oko zato ni moglo obiti njene lepote, kar sta Atila in Tagmudžin zapazila. Dogodki so se nato odvijali, kot sta pričakovala. Poroka je bila dogovorjena.

Poroka je bila najveličastnejša dotlej. Atila ni skoparil. Kraljestvo je blestelo v vsej svoji veličini. Toda globoko v sebi Atili ni bilo do veseljačenja. Opazoval je ekstatični ples svatov. Med njimi so bili mnogi velikaši, poglavarji in vojščaki v svečanih nošah. Opasani so bili z meči in njihove žene ozaljšane z zlatim nakitom, v katerem se je zrcalil uspeh zadnjega pohoda in blagostanje prebivalcev kraljestva. Mlada nevesta je sedela poleg starajočega se kralja. Z okna za njegovim hrbtom pa se je širil hlad, ki je narahlo objemal njegova ledja. Njena mehka lepljiva dlan se je prepletala z njegovo, s hladnim znojem natrto dlanjo. Oko se mu je zameglilo v soju plamenov sveč in bakel. Plamenice v njegovem pogledu so postajale vse številnejše. Pogovora ob obloženi mizi ni več poslušal in nosnici mu je napolnil odbijajoči vonj po hrani. Skozi osušena usta si je pričel mrmrati:

»Ljubezen, ljubezen, kakšna sila je to?

Val od daljnih toplih morja,

črno narciso v sebi sadim.

Ljubezen, kakšna sila je to?

*Črna narcisa v meni kal naredi,
s črno krvjo se poji,
zemlji suhi glad naredi.
Ljubezen, kakšna sila je to?*

*Misli vetrove vetre
in črno zemljo plode.
Zemljo, ki nam zlato žito rodi,
da mladih lic mater doji.
Ljubezen, kakšna sila je to?*

*Črna narcisa v meni plod naredi,
ljubeči materi roka strohni.
Zagrne črn zastor telo,
ljubezen, kakšna sila je to?*

*Vem, zima bo prišla,
hladen odsev njenega očesa,
moj poslednji pristan in uteha.
V mrzli noči z opojnim vinom se krepi moja pest
in pijem strup osamljenih zvezd.
Ljubezen, kakšna sila je to?
Smrt brez nagrobnega kamna.
Takšna sila je to!*

Obrnil se je k nevesti in dejal: »Truden sem, pojdiva, da ležem v tvojo senco.« Nevesta je prikimala. Vonjave, ki jih je poznal in so mu bile nekoč prijetne, so puhtele z njene polti. Zdaj so se mu zdele ostre in moteče. Legla sta v pripravljeno poročno posteljo. Strast se ni prebudila počasi kot gorski potok, ki prerašča v silno reko, temveč je kot tolmun privrela na plan, divje in uničujoče. Sraga se ni pocedila in življenje se je odvirtelo. Ptice zjutraj ne bodo zapele. Preglasila jih bo glasba. Odrinil jo je od sebe in igra se je končala, kajti slabost je bila prevelika. Dih je zastal.

Dih je zastal tudi ljudem v ringu. Sivo nebo je tiščalo svoj orjaški pokrov nad ringom. Veter se je hitro polegel tudi po vsem kraljestvu. Mnogi so jokali. Menili so, da smrt kralja na poročni večer zagotovo pomeni napoved drugačnih, slabših časov. Govorice, ki so se širile, da je bil kralj umorjen, so še podkrepile slab občutek pri ljudeh. Božji otroci so postali sirote. Berači, ki jih ni bilo, so zajokali in iskalci zakladov v Cesarstvu so se prebudili.

*V mlado roso smrti se prebudimo,
kjer rože srda v sladu kalijo,
zakaj vetrovi na tem svetu se vrstijo?
Da seme po tem svetu razkropijo.
Zver v brlog se je skrila,
da bi pred vetrom se zaklonila.
Morda Minerva, Juno ali Venera odgovor vedo,
a prah prekril je njih oko.
Veter, zajemi nam kril,
da visoko, visoko poletimo
in tehcnico na nebu obtežimo,
kajti
ladje nosile so vandalski nam meč,
galjoti zaveslali so v mavrični pristan,
za besedo Leona se ne meneč,
za njimi ostal je le Rim plameneč.
Aéciju Flaviju jeklo blesti in cesarja Valentinijana lovi,
tako se zgodba Cesarstva in Kraljestva dovrši.
Smrt ljudem je dodeljena in vera prepuščena.*

Tako je zapisal kronist tistega časa in priča dogodkov.

O AVTORJU

Marko Vitas se je rodil 23. marca 1966 v Ljubljani. Po maturi na Srednji kemijski šoli v Ljubljani se je vpisal na Fakulteto za naravoslovje in tehnologijo, kjer je leta 1990 diplomiral na Oddelku za kemijo in kemijsko tehnologijo, smer kemija. Leta 1995 je uspešno zaključil magistrski študij biokemije na Fakulteti za kemijo in kemijsko tehnologijo. Med podiplomskim izobraževanjem ga je pot zanesla tudi na strokovno izpopolnjevanje na University of Sheffield v Veliko Britanijo. Po letu 1995 je nadaljeval s študijem in znanstvenoraziskovalnim delom. Leta 1999 je uspešno ubranil doktorat znanosti s področja biokemije in molekularne biologije na Medicinski fakulteti Univerze v Ljubljani. S sodelavci je doma in v tujini objavil več strokovnih in poljudnih člankov, ki so bili večkrat citirani. Poleg naravoslovja so njegove velike strasti književnost, filozofija in zgodovina.